

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
FİLM TASARIM ANASANAT DALI

Yüksek Lisans Tezi

**DEVLET, İKTİDAR, İDEOLOJİ BAĞLAMINDA GÜNÜMÜZ TÜRKİYE
SİNEMASINDA ‘HÜKÜMET KADIN 1 ve 2’ FİMLERİ ÖRNEĞİNDE
YÖNETİCİ KADIN TEMSİLLERİ**

Hazırlayan

Nurgül UÇAR AKTUĞ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Zuhall ÇETİN ÖZKAN

İzmir / 2019

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
FİLM TASARIM ANASANAT DALI

Yüksek Lisans Tezi

**DEVLET, İKTİDAR, İDEOLOJİ BAĞLAMINDA GÜNÜMÜZ TÜRKİYE
SİNEMASI'NDA 'HÜKÜMET KADIN 1 ve 2' FİMLERİ ÖRNEĞİNDE
YÖNETİCİ KADIN TEMSİLLERİ**

Hazırlayan

Nurgül UÇAR AKTUĞ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Zuhall ÇETİN ÖZKAN

İzmir / 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “DEVLET, İKTİDAR, İDEOLOJİ BAĞLAMINDA GÜNÜMÜZ TÜRKİYE SİNEMASI’NDA ‘HÜKÜMET KADIN 1 ve 2’ FİLMLERİ ÖRNEĞİNDE YÖNETİCİ KADIN TEMSİLLERİ” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

11 / 11 / 2019

Nurgül UÇAR AKTUĞ

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü' nün / / tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisanüstü Öğretim Yönetmeliği' nin maddesine göre öğrencisi Nurgül UÇAR AKTUĞ'un "DEVLET, İKTİDAR, İDEOLOJİ BAĞLAMINDA GÜNÜMÜZ TÜRKİYE SİNEMASI'NDA 'HÜKÜMET KADIN 1 ve 2' FİLMLERİ ÖRNEĞİNDE YÖNETİCİ KADIN TEMSİLLERİ" konulu tezi incelenmiş ve aday / / tarihinde, saat 'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır. Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anasanat dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin olduğuna oy ile karar verilmiştir.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

ÜYE

ÜYE

ÖZET

Bu çalışmada Giriş dışındaki bölümler iki konu başlığıyla incelenmiştir. İlk Bölümü, Toplumsal Cinsiyet ve Siyaset ve Yerel Yönetimlerde Kadın ana başlığı altında sırasıyla Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyette Kalıp Yargıları, Toplumsal Cinsiyet ve Dil, Devlet, İktidar ve İdeoloji, Feminizm, Güncel Verilerle Türk Kadını ve Atılması Gereken Adımlar, Türkiye’de Ulusal Siyasette Kadın ve Türkiye’de Yerel Siyasette Kadın ara başlıkları oluşturmaktadır. Bu bölümde bürokrasi ve değişik kurumlardaki kadın oranları ele alınmakla birlikte Türkiye’deki parlamento ve belediye meclislerindeki kadın oranlarıyla değişik ülkelerdeki kadın oranları karşılaştırılmaktadır.

İkinci bölümde ise Hükümet Kadın 1 ve 2 Filmlerinde Lider Kadın Özellikleri ana başlığı bulunmaktadır. Her iki film hakkında kısaca bilgiler verildikten sonra Filmlerin Künyesi, Konusu, Ana Kadın Karakterin (Xate) Liderlik Özellikleri ve filmlerle ilgili Değerlendirme kısımları ikinci bölümü oluşturmaktadır.

Anahtar kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği, Demokrasi, Yerel Yönetimlerde Kadın, Erkek Egemen Sistem.

ABSTRACT

There are two main chapters in this research. The main title of the first chapter is Gender and Woman in Politics and Local Governments. Sexuality and Gender, Stereotypes for Gender, Gender and Language, State, Power, Ideology, Feminism, Updated Data for Turkish Women and The Steps That Should Be Taken, Woman in the National Politics in Turkey and Woman in the Local Government in Turkey form the subtitles of this chapter. The data about the women at the administrative positions in different bureaucratic levels and different institutions take place in this chapter. The data of the women in parliament and local councils in Turkey are also given and being compared with the different countries' parliaments and local councils.

In the second chapter, Hükümet Kadın 1 and 2 films are evaluated based on the features of the leader women. The identity and theme of the films and the leadership features of Xate are the subtitles of this chapter.

Key words: Gender, Gender Inequality, Democracy, Women in Local Governments, Male Dominated System

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	ii
TUTANAK.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	3
TOPLUMSAL CİNSİYET VE SİYASET VE YEREL YÖNETİMLERDE KADIN	3
1.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet	4
1.1.1. Toplumsal Cinsiyet Gelişim Teorileri.....	4
1.1.1.1. Psikanalitik Teori	5
1.1.1.2. Sosyal Öğrenim.....	6
1.1.1.3. Bilişsel Gelişim Teorisi	7
1.1.1.4. Toplumsal Cinsiyet Şeması Teorisi	8
1.1.1.5. Sosyal Rol Teorisi.....	9
1.2. Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları	11
1.2.1. Önyargı.....	13
1.2.2. Ayrımcılık	14
1.2.3. Türk Kültüründe Toplumsal Cinsiyet Rollerini	15

1.3. Toplumsal Cinsiyet ve Dil	19
1.4. Devlet, İktidar ve İdeoloji	22
1.4.1. Devlet	22
1.4.2. İktidar	25
1.4.3. İdeoloji	29
1.5. Feminizm	34
1.5.1. İlk Dalga Feminizm	34
1.5.2. İkinci Dalga Feminizm.....	35
1.6. Güncel Verilerle Türk Kadını ve Atılması Gereken Adımlar	35
1.7. Siyaset ve Yerel Yönetimlerde Kadın.....	45
1.7.1. Türkiye’de Ulusal Siyasette Kadın	50
1.7.2. Türkiye’de Yerel Siyasette Kadın.....	54
1.7.2.1. Yerel Yönetimlere Kadınların Katılımı	54
1.7.2.2. Yerel Yönetimlerde Kadınların Temsil Edilmesi	57
1.7.2.3. Türkiye’de Kadınların Yerel Yönetimlerdeki Yeri.....	62
2. BÖLÜM.....	71
HÜKÜMET KADIN 1 VE 2 FİLMLERİNDE LİDER KADIN	71
2.1. Hükümet Kadın 1	73
2.1.1. Filmin Künyesi.....	73
2.1.2. Filmin Konusu.....	75
2.1.3. Ana Kadın Karakterin (Xate) Liderlik Özellikleri	75
2.1.3.1. Herkesi Kucaklayıcı Olma ve Farklı İnanç ve Düşünceleri Olmazsa Olmaz Kabul Etme	75
2.1.3.2. Xate’nin Yerel Hizmetlerin Uygulanmasındaki Kararlılığı	77

2.1.3.3. Kadın Sorunları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Duyarlılığı	78
2.1.3.4. Xate'nin Rant Çevresiyle Mücadelesi.....	79
2.1.4. Değerlendirme.....	81
2.2. Hükümet Kadın 2	83
2.2.1. Filmin Künyesi.....	83
2.2.2. Filmin Konusu.....	85
2.2.3. Ana Kadın Karakterin (Xate) Liderlik Özellikleri	85
2.2.3.1. Xate'nin Çocukların Eğitimine Yönelik Çabası	85
2.2.3.2. Xate'nin Kocasına Vekaleten Yerel Seçim Kampanyasını Yürütmesi..	87
2.2.3.3. Kadın Sorunlarının Ele Alınması	89
2.2.4. Değerlendirme.....	90
SONUÇ.....	94
KAYNAKÇA	96
ÖZGEÇMİŞ.....	104

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Aile içindeki görev paylaşımı.....	10
Tablo 2: Cinsiyete göre seçilmiş göstergeler (TÜİK, 2018).....	36
Tablo 3: Bakanlar Kurulu’ndaki kadın sayısı	38
Tablo 4: Kadın müsteşar sayısı	38
Tablo 5: Kadın vali sayısı	39
Tablo 6: Yüksek Yargı Organlarında kadın başkan sayısı.....	39
Tablo 7: İşveren ve meslek örgütlerinde kadın başkan sayısı.....	40
Tablo 8: Üst düzey bürokratik görevlerdeki kadın sayısı	41
Tablo 9: Kadın rektör sayısı.....	41
Tablo 10: Akademik kadrolardaki kadın sayıları.....	41
Tablo 11: Siyasi partilerdeki kadın il başkanı sayıları.....	42
Tablo 12: Kadın Milletvekili sayıları.....	51
Tablo 13: Senato ve parlamentolardaki dünyada kadın-erkek temsili	52
Tablo 14: Yerel seçimlerde kadın sayıları	63
Tablo 15. Cumhuriyet tarihindeki kadın belediye başkanlarının partilere göre dağılımı	64
Tablo 16: Farklı ülkelerde kadınların temsil oranları	66

GİRİŞ

Bu çalışmada uzun zamandan beri gerek Türkiye'nin gerekse uluslararası kuruluşların en önemli gündem maddelerinden biri olan toplumsal cinsiyet eşitsizliği ekseninde kadınların yerel yönetim mekanizmalarındaki katılım ve temsil durumları incelenmektedir. Kadınlar birçok haklarını kullanmada olduğu gibi yerel ve ulusal yönetim birimlerinde, nüfusun nerdeyse yarısını oluşturdukları halde, erkelerle karşılaştırılınca oldukça az bir oranda temsil edilmektedirler. Bu oran değişiklik gösterse de siyasi partiler, üst düzey bürokratik yönetim, akademik çevreler, işveren örgütleri gibi değişik kurum ve kuruluşlarda da benzer özellikler görülmektedir. Bu sorunun çözümüne katkıda bulunabilecek yaklaşımlar bu çalışmada yer almaktadır.

Bu çalışmada öncelikle cinsellik ve toplumsal cinsiyet farkı üzerinde durulmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı, toplumsal cinsiyet gelişimi teorileri, toplumsal cinsiyet rolleri, kalıp yargıları, dili ve güncel veriler ışığında Türk kadının durumu gibi konular birinci bölümde incelenmektedir.

Yine birinci bölümde Türkiye'de Ulusal Siyasette Kadın ve Türkiye'de Yerel Siyasette Kadın konuları ele alınmakta olup kadının yer aldığı çeşitli yönetim mekanizmalarına ait verilerle değerlendirmelerde bulunmaktadır. Ayrıca yerel ve ulusal yönetim mekanizmalarındaki kadınların Türkiye'deki oranlarıyla değişik ülkelerdeki oranları karşılaştırılmaktadır.

İkinci bölümde ise Hükümet Kadın 1 ve 2 filmleri baz alınarak lider kadın özellikleri analiz edilmektedir

Çalışmanın temel yaklaşımlarından biri daha demokratik ve kalkınmış olan toplumların gerek demokrasinin yerleşmesi gerekse toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azalması yönündeki çabaları ve bu bağlamdaki verilerinin ışık tutmasıdır. Gerçekten de erkek egemen sistemin değişik inanç, görüş, ırk ve cinsiyet ayrımcılığına ve dışlamacılığına yapmış olduğu olumsuz etki toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi düşünsel,

bilimsel, toplumsal ve ekonomik kalkınmayı da engellemektedir. Bunun ortadan kaldırılması da eğitim merkezinde “başkaları varsa ben varım” anlayışının topluma kazandırılmasıyla olacaktır. Bu eğitim perspektifi toplumsal cinsiyeti de içeren bütün ayrımcı ve dışlamacı yaklaşım ve tutumların azaltılmasında oldukça önemli bir rol oynayacaktır. Demokrasi duyarlılığımız ve bakış açımız bu tür sorunların azalması ve hatta yok edilmesinde önemli katkıda bulunacaktır.

1. BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET VE SİYASET VE YEREL YÖNETİMLERDE KADIN

Kadın ve erkeğin farklılıkları, fiziksel, psikolojik ve davranışsal özellikleri, sosyal rolleri, uğraşı alanları ve sorumlulukları çeşitli felsefik, teolojik, ekonomik ve toplumsal yönlerden kadimden bu yana ele alınmıştır. Özellikle aydınlanma çağı ve endüstri devriminin etkisiyle meydana gelmiş sosyal, kültürel, ekonomik ve eğitime dayalı değişiklikler bu davranış ve sorumlulukları yeniden ele almış ve konuya çağdaş bir perspektif kazandırmıştır. Gerek çalışma hayatı gerekse sosyal açıdan erkeklerin egemenliği devam etse de özellikle teknolojik gelişmeler bedensel güce dayalı işleri azaltmış ve kadının ekonomik ve sosyal açıdan hayatın içerisinde daha çok yer almasına olanak tanımıştır.

İlk çağlardan bu zamana kadar, genel itibariyle, erkeklerin avlanma ve güvenlik, kadınların ise yemek yapma ve çocukların büyütülmesiyle ilgilenmesi olarak paylaşılan rol dağılımı, günümüzde kadınların daha çok çalışma hayatında yer almasıyla birlikte evrilmeye başlamıştır. Kadınların gerek sosyal gerekse de ekonomik yaşamda daha çok yer alması birçok toplumda erkek hegemonyasını önemli ölçüde etkilemiş ve birçok kültürel, sosyal ve ekonomik kalıbın yıkılmasına yol açmıştır. Bununla birlikte bu alanda, özellikle ülkemiz açısından, alınması gereken birçok mesafenin olduğu da ayrı bir gerçektir.

Kadınların seçme ve seçilme hakkının (1934) birçok Batılı ülkeden önce ülkemizde var olmasına karşın kadınlarımızın gerek yerel gerekse ulusal siyasete katılım oranının hala belirli bir düzeyin altında olması ve kadınlarımızın özellikle yönetici pozisyonunda olanlarının istenilen sayıda olmaması söz konusu hakkın önceden kazanılmasıyla bir çelişki oluşturmaktadır. Bu bölümde bu hususlar ele alınacaktır.

1.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Bu alana yönelik çalışmalar eskiye oranla artmakta olmakta ve bu durum daha çok uygulamayla paralellik göstermektedir. Pratik nedenler dolayısıyla günümüzde daha çok cinsiyet (sex) ve toplumsal cinsiyet (gender) üzerine araştırmalar yoğunlaşmaktadır (Dökmen, 2009: 17).

Cinsiyet, kişileri fiziksel özelliklerine göre erkek veya kadın olarak tanımlamaktadır. Bridges (1993: 195) cinsiyeti genetik olarak iç üreme organları, beyinin organizasyonu (hormon üretiminin kontrolünde olduğu gibi) ve dış cinsel organlar olarak belirlemektedir. Diğer taraftan, kişilerin erkek ve kadın davranışları, kendilerinden beklenen rollerin farklılıkları ve kişisel özellikleri, sosyal beklentilerin ve etkileşimlerin bir fonksiyonu olabilir. Sosyal rolleri ve davranışları biyolojik özelliklerden ayırmalı için uzmanlar bunları “toplumsal cinsiyet” ve “toplumsal cinsiyet rolleri” olarak tanımlamaktadır. Açık olarak belirtmek gerekirse cinsiyet ve toplumsal cinsiyet birbiri içine geçmiştir. Kişisel biyolojik özellikler vücut bölümleri olarak belirince genellikle sosyal beklentiler de ortaya çıkmaktadır (Bridges, 1993: 198)¹.

Giddens’ e göre (2005: 505) cinsiyet erkek ve kadın arasındaki biyolojik ve anatomik farklılık iken toplumsal cinsiyet erkekler ve kadınlar arasındaki psikolojik, sosyal ve kültürel farklılıktır. Ayrıca, cinsiyet genetik özelliklere toplumsal cinsiyet de sosyal özelliklere işaret etmektedir.

1.1.1. Toplumsal Cinsiyet Gelişim Teorileri

İnsanlar daha doğmadan önce hatta anneler hamilelik haberini verdikten sonra ilk merak edilen konu bebeğin cinsiyetidir. Çocuk odaları, oyuncaklar ve kıyafetler bebeğin cinsiyetine göre ayarlanmaktadır. Diğer taraftan, daha anne karnındaki bebek farkında olmadan kendine yüklenen sosyal, kültürel, toplumsal beklenti ve rollerle dünyaya gelir ve bu kulvarlarda hayat atılır. Bunun nedeni erkek ve kadınların

Bu çalışmada yararlanılan yabancı kaynakların Türkçe tercümesi tez sahibi tarafından yapılmıştır.

birbirinden farklı özellik, karakter ve davranış biçimlerine sahip olmalarıdır. Bu bölümde toplumsal cinsiyet teorilerine yer verilmektedir.

1.1.1.1. Psikanalitik Teori

Freud'a göre birey için yaşamları boyunca kaçınılmaz olarak farklı güçlükler ve olumsuz durumlar bulunmaktadır. Psikanalitik teoriye göre, bireyin zihinsel yapısı çocukluğuyla birlikte şekillenmektedir. Bireyin görevlerini yapması ve sorumluluklarını yerine getirme yeteneği psikolojik sağlığıyla yakından bağlantılıdır. Bütünlüğe ulaşmak için bireyleşme süreci hızlandırılmaktadır. Psikolojik yönden iyi olma bağlamında psikoseksüel aşamalar değerlendirildiğinde bu aşamalar boyunca bağımlılıkların olmaması\ sağlıklı olarak tanımlanmaktadır (Yunusoğulları, 2018: 18).

Freud Psikoseksüel Gelişim Kuramını "libido" kavramını temel alarak biçimlendirmiştir. Libido kavramı "insanlarda cinsiyet gelişimi ve diğer cinsel süreçleri kontrol eden enerji olarak" tanımlanmaktadır. Çocuğun gelişiminde anne babaya bağlılığı, sevilme ve onaylanma ihtiyaçlarıyla birlikte anne babasından hemcinsini kendisine rol model olarak almasıyla toplumsal cinsiyet kavramı çocuk tarafından algılanmakta, benimsenmekte, yaşama dökülmekte ve toplumsal cinsiyetiyle özdeşleşmektedir. Bununla birlikte bu durum yeterince deneysel veriyle desteklenememiştir (Şat, 2019: 2).

Freud'un Psikoseksüel Gelişim Kuramına göre kişilik beş farklı aşamayla oluşmaktadır. Bu aşamalar:

1. 0-1 Yaş Oral Dönem
2. 1-3 Yaş Anal Dönem
3. 3-6 Yaş Fallik Dönem
4. 6-11 Yaş Latens Dönemi
5. 11 Yaştan Sonra Genital Dönemdir.

İlk 3 dönem pregenital dönem olarak tanımlanmakta ve kişiliğin gelişmesi açısından büyük rol oynamaktadır. Bu dönemlerde bütün önemli kişilik özelliklerinin temelleri gelişmektedir. Bu dönemlerin herhangi birinde saplantıya rastlamak olanak

dahilindedir. Fazla doyum veya aşırı engelleme bu saplantılara neden olabilmektedir. Bu dönemlerdeki saplantılar birer özellik olarak bireyde kendisini göstermektedir (Özdemir vd., 2012: 571).

1.1.1.2. Sosyal Öğrenim

Psikanalitik teorinin tersine olarak sosyal öğrenme teorisi, gözlem ve modelleme sağlayan dolaylı öğrenim gibi, çocukların cinsiyet uyumlu ve cinsiyet uyumsuz davranışlarından dolayı ödül veya ceza almalarına vurgu yapmaktadır. Böylece sosyal öğrenim teorisi, sosyalleşen topluluğun cinsel farklılık örneklerindeki cinsel tiplere kaynağını tespit etmektedir. Çocuklar cinsel olarak tiplendirilmektedir, çünkü cinsellik kültürlerindeki farklı sosyalleşmenin temelini oluşturmaktadır. Prensip olarak, herhangi bir kategori farklı sosyalleşmenin de temelini oluşturabilmektedir (Bem, 1983: 602).

Çocukların başkalarının davranışını taklit etme teorisi, erkek çocukların eril davranışları genellikle babalarını gözlemleyerek ve taklit ederek, kız çocuklarının da dişil davranışları genellikle annelerinden elde ettiklerini ileri sürmektedir. Çocuklar aynı cinsel davranışları taklit ettiklerinde ödüllendirilmekle birlikte diğer cinsel davranışları taklit ettiklerinde de cezalandırılmaktadır. Birçok aile erkek ve kız çocuklarının aynı davranışlarına değer verirken özellikle oyun sırasındaki bazı ceza ve ödüller cinsel tiplere dayalı olarak verilmektedir. Bu durum erkek çocuklar için kız çocuklardan daha fazla geçerlidir. Özellikle babalar, erkek çocuklarını Barbie bebeklerle oynarken veya tırnaklarını kırmızı ojeyle boyadıklarını gördüklerinde daha fazla cezalandırıcı olabilmektedir (Sammons, 3).

Sosyal öğrenim teorisi cinsel kimlik ve rolü çevreden öğrenilen davranışlar bütünü olarak ele almaktadır. Cinsel davranışların öğrenilmesinin temel yolu gözleme dayalı öğrenme sürecidir. Çocuklar etraflarındaki insanların davranışlarını, bazıları da cinsiyetle ilgilidir, çeşitli şekillerde gözlemlerler. Bazı modellere dikkat ederler ve onların davranışlarını kodlarlar. Daha sonra gözlemledikleri davranışları taklit etmeye başlarlar. Davranışı “cinsel yönden uygunluğuna” bakmadan taklit ederler. Bununla

birlikte, bir çocuğun, cinsel açıdan uygun olduğu toplum tarafından belirlenen davranışı yeniden üretmesi için birçok süreç bulunmaktadır (Sammons, 4).

Yaşıt etkileşimi cinsiyet gelişiminde diğer bir faktördür. Çocuklar birbirlerini cinsel açıdan uygunluğa göre ödüllendirmekte ve cinsel açıdan uygun olmamaya göre cezalandırmaktadır. Ayrıca, erkek çocukların dişil olarak düşünülen davranışlarda bulunmaları, kızların eril aktivitelere katılmasından daha çok eleştirilmektedir. Diğer erkek çocuklardan “aptal, bu kızlar için”, “şimdi sen bir kızsın”, “bu aptallık, erkekler bebeklerle oynamaz” gibi karşılık görmektedirler. Bu karşılıklar ise erkek çocukların kızlarla ilgili şeyleri yapmalarında veya onlarla oynamak için çok zaman harcamalarında caydırıcı olmaktadır (Fagot, 1985: 87).

1.1.1.3. Bilişsel Gelişme Teorisi

Bilişsel gelişme teorisi Lawrence Kohlberg tarafından geliştirilmiştir. Kohlberg’in yaklaşımı, çocukların toplumsal cinsiyet anlayışının büyük ölçüde doğrudan yaşla ilgili değişikliklerden kaynaklandığı düşüncesine dayanmaktadır. Çocuklar toplumsal cinsiyet anlayışlarını geliştirirken davranışlarını toplumsal cinsiyet normlarıyla eşleştirme motivasyonuna sahiptirler. Kohlberg, toplumsal cinsiyet bağlılığının önemine vurgu yapmıştır. Böylece toplumsal cinsiyet devamlı ve değişmez bir özellik içermektedir. Toplumsal cinsiyet devamlılığı bilgisinin üç aşamada gerçekleştiği düşünülmektedir:

- Bireyin kız veya erkek olduğuna yönelik bilgi (toplumsal cinsiyet kimliği)
- Toplumsal cinsiyetin hayat boyunca aynı kalacağı bilgisi (toplumsal cinsiyet sabitliği) ve
- Görünüş veya aktivitelerdeki yüzeysel değişikliklere karşın toplumsal cinsiyetin değişmediği bilgisi (toplumsal cinsiyet tutarlılığı) (Miller, 2016: 5).

1.1.1.4. Toplumsal Cinsiyet Şeması Teorisi

Toplumsal cinsiyet şeması teorisi bilişsel gelişme ve sosyal öğrenim teorilerinin temel yaklaşımlarını içermektedir. Toplumsal cinsiyet şeması teorisinin ana temelini, çocuğun kendisiyle olan da dahil olmak üzere edindiği tüm bilgileri erillik ve dişilik bağlamında öğrenmeye ve kodlamaya eğilimli olduğu düşüncesi oluşturmaktadır (Dökmen: 49).

Genel olarak bütün kültürlerde erkekler ve kadınların karakterleri, toplumsal konumları, uğraş alanları, etkinlikleri, işleri, aktiviteleri gibi özellikleri belirlenmiş olup toplumsal cinsiyet çerçevesinde farklılaşmıştır. Çocuklar da gerek kendi gözlemleri gerekse etraflarındaki yönlendirmesiyle erkek ve kadının yapmış olduğu iş, görev ve sorumlulukları kendi içlerinde kodlamaktadırlar. Toplumsal cinsiyet şeması teorisine göre çocuklar her iki cinsiyet arasındaki ayırt edici özellikleri gözlemler, bunları özümser, kendisini bu bilgiler ışığında cinsiyetiyle birlikte tanımlarlar (Çıtak, 2008: 15).

Bu teoriye göre çocuklar gözlemleri ve edindikleri bilgilerle cinsiyetlerin farklılıklarıyla birlikte kendi özelliklerinin içinde bulunduğu bir cinsiyet şeması geliştirmektedirler. Şema bilişsel özelliğe sahip bir yapıdır ve çocuğun algısıyla ilgili bir çağrışım ağıdır. Bu şema temelinde çocuklar edindikleri bilgi ve gözlemleri kodlar, ayrıştırırlar, sınıflandırırlar ve yargıda bulunurlar. Bu sınıflandırma erkeklik ve kadınlık bağlamında meydana gelmektedir. Cinsiyetle herhangi bir şekilde ilişkilendirilemeyecek konular bile bu temelde algılanmakta ve kategorize edilmektedir. Örneğin “nazik” ve “bülbul” dişil özelliklerle ve “atılgan” ve “kartal” eril özelliklerle değerlendirilmektedir. Toplumsal cinsiyet şeması bu sınıflandırma ve bilginin işlenmesinde zemin oluşturmaktadır (Anar, 2011: 26)

Güçlü bir cinsiyet şemasına sahip bir birey, büyük bir olasılıkla, insanları, karakterleri ve davranışları, cinsiyetle herhangi bir ilişkisi olup olmadığını düşünmeden, eril ve dişil olarak kategorize etmektedir. Bu kişiler genellikle olayları daha çok cinsiyet bağlamında değerlendirmeye eğilimlidirler. Cinsiyet temelli özelliklere göre yargıda bulunmak daha kolay olmaktadır. Diğer taraftan, daha zayıf cinsiyet şemasına sahip bir

birey insanları, düşünceleri ve davranışları cinsiyetle değerlendirme eğiliminde olmamaktadır (Lips, 2005: 889).

1.1.1.5. Sosyal Rol Teorisi

Eagly (1987) cinsiyet gelişimine sosyalleşme temelinde başka bir bakış açısı getirmektedir. Sosyal rol teorisi basmakalıp genellemelere dayalı cinsiyet temelli emek farklılığı ve sosyal beklentilerin cinsiyet rollerini oluşturduğunu ileri sürmektedir. Eagly cinsiyete dayalı basmakalıp karakteristik boyutları toplumsal ve temsili olarak farklılaştırmaktadır (Eagly, 1987: 26).

Diğer basmakalıplar gibi cinsiyet rol basmakalıpları insanların günlük hayatta ne yaptıklarına dair gözlemleri yansıtmaktadır. Eğer algılayıcılar belirli bir grup insanı belirli bir aktivitede gözlemlerse büyük bir olasılıkla bu aktivitenin gerektirdiği yetenek ve davranışların bu grubun tipik özelliği olduğuna inanmaktadırlar. Örneğin, algılayıcılar kadınları çocuk taşıırken gözlemlerse büyük ihtimalle, besleme ve sıcaklık gibi bu faaliyetin gerektirdiği karakteristik özelliklerin kadınların tipik özellikleri olduğuna inanacaklardır. Sosyal teori cinsiyet farklılıklarının değişen sosyal ekonomik koşullarda değişmeye eğilimli olduğunu ileri sürmektedir (Eagly ve Wood, 1999: 410).

Bir bireyin cinsiyet kimliğinin gelişimi, çocukken ona hangi etiketin yapıştırıldığıyla ilgili olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle biyolojik farklılıklar, sosyal rollerin farklılaşmasında bir nedenden çok bir belirti olarak ortaya çıkmaktadır (Wodak, 2003: 30).

Unger ve Crawford'a göre cinsiyet bireylerin davranışlarından çok faaliyetleri anlamlandırma yoludur. Cinsiyet kişilerde değil faaliyetlerde oluşmaktadır. İsimden ziyade bir eylem olarak tanımlanmaktadır. Bilinen bütün topluluklar biyolojik farklılıkları tanımlamakta ve sosyal ayrımlarda temel olarak kullanılmaktadırlar. Erkek ve kadın etiketleri oluşturan genetik, hormonal ve anatomik faktörlerde dikkate değer farklılıklar olmasına rağmen bu etiketler aslında sosyal olarak ikiye ayrılmış kategoriler olarak ele alınmaktadır. Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsellik ham maddesinden kültürün meydana getirdiği üründür (Crawford, 1995: 33).

Sosyalleşme teorisi kadın-erkek farklılıklarının biyolojik cinsiyetten daha çok büyük ölçüde “kültürel koşullanmaya” dayandığını dile getirmektedir. Mead, Arapeş, Mudugamor ve Çambuli kabilelerini incelemiştir. Arapeş kültüründe erkek ve kadının eşit olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu kültürde her iki cinsiyet de çocukları büyötmektedir. Diğer taraftan Mudugmor kültürü çok sertti. Hem kadınlar hem de erkekler ciddi ve agresifti.

Çambuli kültüründe ise cinsiyet rolleri tersine çevrilmişti. Kadınlar, enerjik, sağlıklı ve agresif olarak dominant, gücü elinde bulundurmakta ve toplumun emek gücünü oluşturmaktaydı. Diğer taraftan erkeklerin daha dişil roller üstlendikleri görölüyordu. Ev işlerinden ve çocukların bakımından sorumluydular. Hatta eşleri doğum yaparken kendileri de evlerinde veya başka bir yerde aynı acıyı çekiyorlarmış gibi davranıyorlardı. Açık olarak bu toplumlar Türk toplumuyla karşılaştırıldığında farklı erkek ve kadın özelliklerine sahiptirler. Bu bulgular, kadın-erkek farklılıklarının büyük bir ölçüde kültürel olarak öğrenildiğini göstermektedir. Kültür genetiği değil, kişiliği etkilemektedir. “Dişil korkaklık” ve “eril cesaret” kültürel doktrinlerin bir sonucudur (İlbars, 1987: 4-5).

Sosyal rol teorisine aile içerisinde yer alan görev dağılımı da eklenebilir. Eğer aile, toplumu yansıtan ve toplumun en önemli ana temel yapılarından biri olarak ele alınırsa, buradaki cinsiyete dayalı görev paylaşımı da bize toplumsal cinsiyet bağlamında dikkate değer bir fikir verecektir. Aşağıda yer alan ve Krausz (1986)’a atıfta bulunarak hazırlanmış olan Tablo 1’de aile içindeki görev paylaşımı ele alınmaktadır.

Tablo 1: Aile içindeki görev paylaşımı

Kadın eş tarafından yapılan (birincil) görevler	• Çarşafın değişimi • Mobilyaların tozunun alınması • Çocukların giyeceklerinin alınması • Çamaşırların yıkanması • Fırın-ocak temizliği • Zemin temizliği • Zeminin süpürülmesi • Çocukların beslenmesi • Bebeğin bezlenmesi • Gece geç saatte kalkıp bebeğe bakma • Çocukların banyosu
---	--

	• Çocukların sosyal aktivitelere götürülüp getirilmesi.
Eşler arasında paylaşılan aktiviteler	• Gün içerisinde yaşanan şeylerin eşe anlatılması • Tartışmaları başlatma • Eşi övmek • Tartışmadan sonra özür dileme • “Seni seviyorum” demek ya da sevgiyi belli etmek • Eşe “merhaba” ya da “güle güle” deyip öpmek
Birincil olarak erkek eş tarafından yapılanlar	• Ampulleri değiştirmek • Cinsel sırnaşmalar yapmak • Kredi ayarlamak, araştırmak • Evi boyamak • Otomobili onarmak ya da onarım işini ayarlamak • Vergi işlerini yürütmek • Fatura işlerini yapmak • Eş ile birlikteyken aracı kullanmak • Çimleri biçmek

Tablo 1: Krausz (1986) çalışmasında geleneksel cinsiyet rolleriyle paralel olarak cinsiyet rollerine ilişkin görev paylaşımını belirtmiştir (Akpınar, 2016: 33).

Bu tablo bize geleneksel anlamda toplumsal cinsiyet açısından kadın ve erkek arasındaki rol dağılımına ışık tutmaktadır. Kadınlar klasik olarak genellikle ev işleri ve çocukların bakım ve gözetimiyle ilgilenirken erkekler de daha çok boya ve tamir gibi işlerle ilgilenmektedir.

1.2. Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, bireylere cinsiyetlerine dayalı olarak belirli niteliklerin atfedilmesiyle ilgili olan ve sosyal olarak paylaşılan inançlar olarak tanımlanabilir. Batı kültürlerinde erkeklerin genellikle saldırganlık, objektiflik ve mantık gibi eylem ve özelliklere sahip olmaları beklenirken kadınların duygusal yönden daha dışa dönük, ilişkilere daha fazla önem veren, duygusal, konuşkan ve nazik oldukları kabul edilir. Toplumsal kalıp yargıları kültürel yapı olmaları ve bu nedenle toplumdan topluma değişiklik göstermeleriyle birlikte, ortak kültürel arka planı paylaşan ülkeler arasında birçok kalıp yargı konusunda genel bir uzlaşma bulunmaktadır. Örneğin, ABD, Avustralya, İngiltere, Kanada ve Yeni Zelanda gibi farklı Batılı toplumlardaki kadın ve erkek cinsiyet kalıp yargıları yüksek oranda benzerlik gösterirken Japonya veya Pakistan gibi ülkelerdeki toplumlardan farklılık

göstermektedir. Bir kültürdeki cinsiyet kalıp yargılarının özellikle sosyal bağlamdaki değişikliklerle zamanla evrildiği bilinmektedir. Batı kültüründe yakın zamanlarda, kadınların erkek egemenliğindeki mesleklere entegrasyonu da dahil olmak üzere, farklı alanlarda önemli sosyal değişiklikler gözlemlenmektedir. Bunun sonucunda, kadınların eril özelliklerini benimsemesi son zamanlarda artmıştır. Eğitimde de çeşitli cinsiyet önyargılarını ortadan kaldırmak için ders kitaplarında ve diğer pedagojik materyallerde düzenlemeler yapılmıştır (Plante ve Teorette, 2009: 385).

Talbot (2003: 64)'a göre bir bireyin erkek veya kadın olarak kategorize edilmesinin geniş kapsamlı sonuçları olmaktadır. Toplumsal cinsiyet genellikle iki kutuplu bir kategori kapsamında değerlendirilmektedir. İnsanlar toplumsal cinsiyet bakışıyla değerlendirilmekte ve buna bağlı olarak açıkça bu kategorilere göre görevlendirilmektedir. Bu cinsiyet temelli görevlendirme ve sözel davranışla ilgili doğallaştırılmış norm ve beklentiler insanlar üzerine empoze edilmektedir. Cinsiyet kalıp yargılarına yönelik güçlü bir eğilim bulunmaktadır. Kalıp yargıları indirgeyici bir eğilim içermektedir. Birşeyi kalıp yargısı haline getirmek için tüm gruplara uyarlanabilen davranış, kişisel özellik vb. tavırların genel bir kabulle yorumlanması gerekmektedir. Örneğin, “İtalyanlar heyecanlıdır”, “siyahlar sporda başarılıdır” gibi.

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, uzmanların açık ve kapalı olarak araştırdığı ve değişik medya organlarının teşvik ettiği sözel cinsiyetçiliğin bir türüdür. Çocukların kitaplarında, televizyon ve filmlerde yer alan geleneksel cinsiyet tipli sembolik modeller, geleneksel cinsiyet rol standartlarının temsili olarak öğrenilmesinde rol oynamaktadır (Flerx vd., 1976: 999). Çocukların sosyalleşmesine hizmet edebilmekle birlikte buradaki sorun, çocukların rol davranışını kısıtlamakta ve ufuklarını ve beklentilerini sınırlandırarak kız çocuklarını mahrum bırakmaktadır (Hartman ve Judd, 1978: 387).

“Köpekler hayvandır. İribaşlar kurbaga olurlar. Oğlanlar erkek olur. Kızlar (...) olur”. Cümledeki eksik sözcük kadın değil ev hanımıdır. Açıkçası oğlanlar erkek olurken kızların ev hanımı olması beklenmektedir. Cinsiyet rol kalıp yargısına yönelik bu tür örtülü şartlandırma olumsuz bulunmaktadır. Bunun nedeni ise çocuklar kendi

değer sistemlerinde bu tür cinsiyet ön yargılarını kolaylıkla ve hızlıca entegre edebilmektedir (Mineshima, 2000: 3).

Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının oluşmasında medya da önemli bir rol oynamaktadır. Erkek egemen yapı reklamların önemli bir kısmını finanse ederek ve denetleyerek eril sistemleri doğrultusunda medya dilini biçimlendirmektedir. Medyada yer alan kadın ve erkek arasındaki farklılık biyolojik kökenli olmayıp eril siyasal, ekonomik, kültürel ve sosyal sistemden kaynaklanmaktadır. Özellikle reklamlar aracılığıyla bu kalıplar daha çok derinleştirilmekte ve bu durum normal olarak sunulmaktadır. Medyadaki kadınlara biçilen roller genellikle örnek ev hanımı-anne-eş veya kötü-fettan şeklindedir. Buna karşılık eşit olmayan iş dağılımı medyada belirtilmemekte ve kadınlar mutlu bir aile tablosunda gayet memnun bir şekilde yer almaktadır (Boyacı, 2018: 6-7).

1.2.1. Önyargı

Baron ve Byrne (1997: 50) önyargıyı, özellikle bu gruptaki üyeliğe dayalı olarak belirli bir grubun üyelerine yönelik olumsuz bir tavır olarak tanımlamaktadır. Önyargıya dayalı bilgi daha çok dikkat çekici olduğu ve daha derin işlendiği için daha doğru olarak hatırlanmakta ve üzerindeki ön yargılı görüşlerin etkisini daha çok artırmaktadır. Özel bir davranış çeşidi olan önyargı belirli bir grup hakkındaki olumsuz değerlendirmelerden daha fazlasını içerebilmektedir. Ön yargılı insanlar, beğenmedikleri grup üyelerini düşününce veya onlarla beraber olunca olumsuz duygu ve izlenimler yaşayabilmektedir (Baron and Byrne, 51-52).

Önyargılar, kendilerine ön yargı beslenen birey veya gruplarla önyargı besleyen kişi veya gruplar arasında bir fiziksel veya sosyal mesafenin meydana gelmesine yol açmaktadır. Bir grup veya toplumdaki önyargı oranı bu grup veya toplumun dayandığı hiyerarşik yapılanma, adaletsizlik, güç yapısı ve gücü merkeze alan söylemlerle doğru orantılıdır. Belirtilen olgular bir grup veya toplumda ne kadar etkiliyse dezavantajlı gruplara yönelik olarak önyargı, ayrımcılık ve dışlama o kadar etkin olacaktır. Bunun temelinde de toplumların hiyerarşik yapısı önemli bir rol oynamaktadır. Hiyerarşik yapıya sahip grup veya topluluklarda sistem ve insanlar arası

ilişkiler güç sahibi olmayla bağdaştırılmakta ve hayata geçirilmektedir. Bu hususta adeta bir söylem birliği oluşmakta ve değerlendirme hiyerarşik konuma göre yapılmaktadır. Böylece insanların ve grupların zihin dünyaları “otoriter” ve “tek biçimli” olarak yapılanmaktadır. Hiyerarşi merkezli bakış açısının sonucunda ise “aşağıdaki”, “dezavantajlı” ve iktidar nimetinden mahrum kişi ve gruplara yönelik önyargı, ayrımcılık ve dışlama yaygınlaşmakta ve sıradan bir durum haline gelmektedir (Çayır ve Ceyhan, 2012: 22-23).

Erkek egemen ve hiyerarşinin yüksek olduğu toplumlarda kadınların belirli konularda fikirlerini, görüşlerini ve yaklaşımlarını ifade etmesi, değişik meslek ve işlere katılmaları adeta otoriteye başkaldırı olarak kabul edilebilmektedir. Kadınlar bu tür toplumlarda *dezavantajlı* olarak değerlendirilebilmekte ve sosyal, ekonomik ve kültürel yönlerden istedikleri yaşamı kurmaları toplumun hiyerarşik ve eril yapısının derecesine göre zorluk gösterebilmektedir.

1.2.2. Ayrımcılık

“Ayrımcılık, bir gruba veya grubun üyelerine karşı önyargılardan beslenen olumsuz tutum ve davranışların tümüyle ilgili bir süreçtir”. Ayrımcılığa uğrayan bireyler, kişisel özelliklerinden dolayı bu davranışa maruz kalmamaktadırlar. Bu bireyler, ait oldukları sosyal gruptan ve bu grubun özelliklerinden dolayı bu davranışların hedefi haline gelmektedir (Çayır ve Ceyhan: 21).

Ayrımcılık iki türde ele alınabilir: doğrudan ayrımcılık ve dolaylı ayrımcılık.

Doğrudan ayrımcılık: aynı durumdaki ayrımcılığa maruz kalmayan kişi veya grupla karşılaştırıldığında bir bireyin veya grubun gerek gerçek veya varsayılan bir durum gerekse karakter veya özelliğe dayalı olarak uygun olmayan bir davranışla karşılaşmasına neden olan eylemdir.

Dolaylı ayrımcılık: doğrudan uygun olmayan bir ayrımcılık olarak değerlendirilmemektedir. İlk bakışta, eşit davranış gerekliliklerine uygun olarak görülmektedir. Bununla birlikte, benzer durumdaki diğer kişi veya gruplarla

karşılaştırıldığında belirli birey veya grupları önemli ölçüde daha kötü pozisyonlara yerleştirmektedir (http://real.mtak.hu/25124/7/concept_of_discrimination_nowadays.pdf).

Dolaylı ayrımcılıkla başa çıkmak daha zordur. Görünüşte tarafsız kurallar, belirli bir ırk, cinsiyet veya etnik grubu olumsuz olarak etkilemektedir. Örneğin, hamileliğe ait kurallar yalnızca kadınları etkilemekte, çocuk bakımıyla ilgili olanlar orantısız biçimde kadınları etkilemektedir. Üniformaların boy ve ağırlığı, yalnızca kadınlar ve bazı etnik gruplara yönelik ayrımcılık yapmaktadır. İşçilerin bazı günlerde çalışma zorunluluğu, dinlerinin bu zamanlarda çalışmalarını yasakladığı bazı gruplara ayrımcılık yapmaktadır. Her bir durumda bir mahkeme, komisyon veya tahkim kurulu, hatta gerekirse yasama meclisi, ayrımcılığı engellemeye yönelik özel bir gerekliliğin olup olmadığına karar vermelidir (<http://larrywillmore.net/discrimination.pdf>).

Bu arada negatif ayrımcılığın yanında pozitif ayrımcılığa da değinmek gerekmektedir. Örneğin erkekler kadınlara göre teknik konularda daha becerikli olabilir. Bu bir gerçeklik veya ön yargıya dayalı bir değerlendirme olabilir. Bu durumda kadınlar lehinde pozitif ayrımcılık da yapılabilir. Onların belirli meslek veya işlerde varsayılan “eksikliklerini” gidermeye yönelik eğitim programları, kurslar, seminerler, vb. aktiviteler düzenlenebilir. Buradaki ana hususlardan biri eldeki bir sorunun nedenlerini incelemekle beraber bu sorunun ortadan kaldırılmasına yönelik olumlu ve proaktif eylemlerde de bulunmaktır. Sadece bir sorunu nedenleriyle birlikte değerlendirmek o sorunun ortadan kaldırılmasına yeterli olmayacaktır. Kalıp yargıları ortadan kaldırmaya yönelik faaliyetlerle birlikte sonuç odaklı çalışmaların da ortaya konulması gerekmektedir.

1.2.3. Türk Kültüründe Toplumsal Cinsiyet Roller

Türkiye gerek jeopolitik gerekse kültürel açıdan Doğu ile Batı arasında bir köprü olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’nin bu uzlaştırıcı özelliği sosyal değerlerde de görülmektedir. Bireysellik ve kolektivizm bağlamında Türk kültürü bir “ilişki kültürü” olarak tanımlanmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1986: 487). Bunun sonucunda modern

kentli aile, birey ve grup (aile) değerlerinin kombinasyonu ile duygusal olmakla birlikte ekonomik olmayan bağımlı bir birim olarak tanımlanabilir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin sosyalleşmesi Türk ailesinde çocuk doğmadan önce başlamaktadır. Kağıtçıbaşı'nın çalışmasına göre Türk anne babalar arasında erkek çocuğu tercih oranı %84 ve kız çocuğu tercih oranı ise %16'dır. Geleneksel kırsal bağlamda anne babaların erkek çocuğu tercih nedeni erkek çocuğun aile adını gelecek kuşaklara taşıyacak olması, ailenin refahına finansal ve pratik olarak katkıda bulunacak olması ve anne babalar yaşlanınca onlara bakacak olmasıyla ilgilidir. Bununla birlikte kız çocuğu "başkalarının mülkü" olarak görülmektedir (Kağıtçıbaşı ve Sunar, 1992: 79).

Bu beklentiler bir çocuğu toplumsal cinsiyet kalıp yargısına uygun duruma getirmek için itici güç durumundadır. Örneğin, Türk aileler erkek çocuklarının daha bağımsız ve agresif davranmasına izin verirken kız çocuklarından daha çok bağımlılık ve itaat beklemektedir. Bu farklılık çocuğun yaşı büyüdükçe artmaktadır (Özkan ve Lajunen, 2005: 105).

Erkek ve kadın arasındaki toplumsal cinsiyet rol farklılıkları iş farklılığında da görülebilmektedir. Örneğin, erkekler çiftlikle ilgili görevlerle, fiziksel olarak ağır işler ve dış ilişkilerden sorumlu olmaktadır. Kadınlar ise ev ve bahçe işleri ile çocuk ve evcil hayvanların bakımından sorumludur. Erkekler için "kadın işi" yapmak bir utanç olarak ele alınmaktadır. Farklı iş rollerine ek olarak, erkek ve kadınların farklı kişisel özelliklere sahip oldukları değerlendirilmektedir. Sunar'ın çalışmasında, Türk erkekleri Türk kadınlarını daha çocuksu, bağımlı, duygusal, irrasyonel, boyun eğen, pasif, cahil, zayıf, dürüst, üretken ve daha az zeki ve hilebaz olarak tanımlamaktadır. Sevecenlik, neşelilik, kibarlık, sempatiklik, yumuşak konuşma, keskin duyguları yumuşatmaya istekli olma, başkalarının ihtiyaçlarına duyarlılık ve sadakat her iki cinsiyet için de eşit olarak tanımlayıcı unsurlardır. Bağımsızlık, agresiflik ve bireysellik her iki cinsiyet için de arzu edilmeyen karakteristik özelliklerdir. Bununla birlikte, bağımlılık Türkiye'de her iki cinsiyet için de arzu edilen bir özelliktir. Bu bulgular Türkiye'nin bir ilişki kültürüne sahip olduğu nosyonunu desteklemektedir (Özkan ve Laujen, 107).

Rathzel Almanya'daki Türk vatandaşlarının toplumsal cinsiyet konularını inceleyen "Toplumsal Cinsiyet, Irkçılık ve Söylem" (1994: 67-8) adlı makalesinde Türk kadınlarının çocuk sahibi olmaları durumunda genç bir yaşta göz ardı edilmiş olarak görüldüğü, aileleri için kendilerini feda ettiklerini, erkeklerini desteklediklerini, bağımlı olduklarını, domine edildiklerini, erkek toplumunun dışında yer aldıklarını, baskı gördüklerini, erkeklerine tabi olduklarını, belirli sınırlar içinde hareket etmekle birlikte sonunda kocalarının kararlarını tasdik etmek zorunda olduklarını, küçük çocuklarla çevreli ve genellikle hamile olduklarını, babalarına olan bağımlılıklarının kocalarına olan bağımlılığa evrildiğini belirtmiştir. Ayrıca Türk erkeklerinin genellikle çay ocakları ve kahvelerde oturduğunu, kâğıt oynayıp çay içtiklerini de dile getirmiştir. Türk dükkanının önünde oturduklarını, caddelerde gruplar halinde dolaştıklarını, kendi aralarında sosyalleştiklerini ve bir erkek toplumu oluşturdıklarını da kaydetmiştir.

Türk kadının eğitim düzeyi giderek artmakla beraber, Türkiye'de 8 yıllık eğitim zorunlu olmasına rağmen her yıl yarım milyondan fazla kız çocuğu eğitim hayatına başlamamaktadır. Kız çocuklarının okula başlamamalarına yönelik olarak birçok ekonomik ve sosyal faktör bulunmaktadır. Önemli nedenlerden biri ailelerin kız çocuklarını okula göndermedeki isteksizliğidir. Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kız çocuklarının okula gitmeme oranı oldukça yüksektir. Bunun nedenlerinden biri de okulların önemli bir kısmının evden uzakta olması ve bu nedenle aileler özellikle kız çocuklarını güvenlik açısından okula göndermek istememektedir. Birçok aile ekonomik sıkıntı içindedir. Bu nedenle çocukları evde tutarak ev gelirini artırmaya çalışmaktadır. Ailelerin geleneksel cinsiyet önyargısı da bu konuda etkili olmaktadır. Erkek ve erkek çocukların ihtiyaçları kadın ve kız çocuklarının ihtiyaçlarından önceliklidir. Bu aileler kız çocuklarının erken evlilik yapmalarının onların eğitimlerinden daha önemli olduğunu düşünmektedir. Ayrıca, okul ve sınıf sayısının yetersiz olması ve okulların fiziksel açıdan olumsuz durumları eğitime gösterilen yetersiz ilginin nedenleri arasında yer almaktadır (Sancar ve Bulut, 2006: 4).

Emeğe katılım verilerine göre Türk kadınlarının istihdam oranı 2004'te %27'yken bu oran 1998'de %35'ti. Bu oranlar Türk kadının istihdamında belirtilen yıllar arasında önemli bir düşüşü göstermektedir. Bu süreç durdurulmalı ve geriye

çevrilmelidir. Kadınların iş hayatındaki katılımlarının azalmasının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Türkiye’deki ekonomik büyüme iş olanaklarının artırılmasını sağlamamıştır. Birçok kadın, iş hayatına katılmak için gerekli eğitim düzeyine sahip değildir. İş hayatında kadınlara yönelik ayrımcılık bir sorun olarak devam etmektedir. Bu durum da belli bir dereceye kadar geçerliliğini koruyan patriyarkal² toplum yapısından kaynaklanmaktadır (Sancar ve Bulut, 4).

Son yıllarda özellikle geleneksel sosyal ve kültürel yaşam tarzlarına sahip ve ekonomik açıdan zorluklar yaşayan bölgelerde kız çocuklarının eğitime katılması ve ilerlemesine yönelik olarak önemli eğitim projeleri başlatılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda bu projelerden bazıları “Baba beni okula gönder”, “Haydi kızlar okula” ve “Kardelenler”dir.

Burada şu hususun da vurgulanması gerekir ki bahsedilen kız çocuklarının okula gönderilmemesi, eğitim almalarında erkek çocuklar kadar önem verilmemesi ve sosyal ve ekonomik alanlarda erkekler kadar ön plana çıkmamaları gerektiği gibi konular geçmişten gelen, sosyal, kültürel ve ekonomik faktörlerden kaynaklanan çeşitli sorunların azalarak da olsa devam etmesi sorunudur. Yoksa Cumhuriyetle birlikte kız çocuklarının eğitimi, kadınların sosyal, ekonomik ve hatta siyasi hayata atılmaları temel politikalardan biri haline gelmiştir. Bu durumun etkileri, yalnızca kendilerini seküler olarak tanımlayan toplum kesimlerinde değil, özellikle laiklik konusunda tez-anti tez kutuplaşması yaşayan ve siyasal yönden muhafazakâr olarak kabul edilen toplumsal tabanda da görülmektedir. Cumhuriyetle başlayan bu eğitim anlayış ve çalışmalarının, laiklik konusunda tam uzlaşşı sağlamayan toplumsal kesimlerde bile yankı bulması, kabullenilmesi ve hatta bir zorunluluk olarak görülmesi Cumhuriyetin kazanımlarına bir örnek olarak da gösterilebilir.

² Patriyarka, maddi temeli olan ve erkeklerin onların kadınları üzerinde egemen olmalarını sağlayan bir karşılıklı bağımlılık ve dayanışma kuran erkekler arası toplumsal ilişkiler süreci olarak tanımlanabilir (Hartmann 2016: 174). Ataerkille eş anlamlıdır.

1.3. Toplumsal Cinsiyet ve Dil

Toplumsal cinsiyet sosyal yaşamın birçok bölümünde incelenmesine karşın en yoğun olarak analiz edilebildiği alan dildir. Dil biliminde toplumsal cinsiyet üç ana birimde ele alınmaktadır: toplumsal dilbilim geleneği, feminist dil bilim ve söylemsel dilbilim. Toplumsal dil bilimiyle birlikte toplumsal cinsiyet ve dil konusundaki erken feminist öncesi araştırma, kadın ve erkek fonolojik veya söyleşi konuşmalarındaki farklılığı araştıran bir perspektif ortaya koymuştur. Bağlantılı nicel araştırmalar, biyolojik cinsiyet, mikro düzey toplumsal bir dil bilim araştırmasındaki cinsiyetler arasındaki dil kullanımıyla birlikte toplumsal cinsiyet nosyonu üzerinde odaklanmıştır.

Toplumsal cinsiyet–dil ilişkilerine yönelik feminist olmayan veya feminist öncesi çalışmaları feminist araştırmalar izlemektedir. Bu çalışmalarda üç soru temel alınmıştır. (i) kadınların dili nedir? (ii) erkeklerin dilinden nasıl ayrılmaktadır? (iii) dilbilimi açısından kadınları erkeklerden ayıran toplumsal cinsiyet nasıl bir rol oynamaktadır? Kadınların dili üzerindeki tartışmaların odak noktasını egemenlik teorileri ve kadınların dilinin eksik olduğuna dair teorilere bir yanıt olarak farklılık oluşturmaktadır (Litosseliti, 2006: 28).

Toplumsal cinsiyet farklılıklarıyla ilgili geleneksel tartışma biyolojik eksenslidir. Çocuklar farklı üreme organları ve hormonlarla doğar ve sonuç olarak farklı biçimde düşünmekte ve davranmaktadırlar. Örneğin, erkek çocuklar kızlara göre daha fazla testosterona sahip oldukları için daha agresif ve iddialı davranışlar gösterirken kız çocukları daha az testosterona sahip oldukları için daha az agresif ve iddialı davranışlar göstermektedir. Bu açıklamayla ilgili sorun erkek ve kız çocukları arasındaki farkların biyolojik yapılarınca belirlendiği ve bunu değiştirmek için yapılacak fazla bir şeyin olmamasıdır (Swann, 1992: 6). Bu konudaki başka bir tartışma da toplumsal cinsiyet farklılıklarının erkek ve kız çocuklarının doğuştan kaynaklanan değişik sosyal pratiklerin sonucunda oluşmasıdır. “Erkek mi kız mı” sorusu bir bebeğin ailesine sorulan en sık sorudur. Çocukların doğumdan itibaren toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına göre sosyalleştiklerine dair genel görüş: çocuk odası, kıyafetler, çocuklara cevap verme hep farklıdır. Bu argüman çocukların, toplum tarafından toplumsal cinsiyet

mesajlarını pasif olarak kabul ettiği ve bu toplumsal cinsiyet rolleriyle sosyalleştiğini ileri sürmektedir (Swann, 21).

İnsanlar, erkek ve kadınların nasıl konuşmaları gerektiğine dair belirli beklentilere sahiptir. Toplumsal cinsiyet, konuşma biçimimizi etkileyen önemli bir faktördür. Kramer (1977:6) ABD yüksek okullarındaki lise ve üniversitelerdeki öğrencilerle 51 konuşma özelliği içeren bir liste araştırması yapmıştır. Öğrencilere bu konuşma şekillerinde hangilerinin “bayan konuşmacılara”, hangilerinin de “erkek konuşmacılara” ait olduğuna kara vermelerini istemiştir. Öğrenciler erkek konuşmacıların daha derin ve talepkâr sese sahip olduklarını ve konuşmalarının daha sesli, güvenli, militan, otoriter ve hükmeden bir tarzda olduğu şeklinde cevaplamıştır. Bayan konuşmacıların ise diğer taraftan, ses perdesini daha ayarlayıcı oldukları, konuşmalarının, hızlı, kibar ve pürüzsüz olduğu ve konuşurken arkadaşça ve mütebessim oldukları belirtilmiştir. Ayrıca dinleyiciyi dikkate almakta, açık, heyecanlı ve duygusal olmakta, gramer kurallarına uymakta ve tatlı bir konuşma yapmaktadırlar.

Swann’e (1992) göre kadın konuşmacıların ön plana çıkan en önemli özelliklerinden biri konuşkan cins olmasıdır. Kadınlar dedikodu yapar ve dırdır ederken erkekler güçlü ve sessiz cinstir. Bununla birlikte televizyon şovlarındaki analizler bunun aksini göstermektedir. Spender (Talbot, 1998: 64) kadınların çok konuşkan olduğu algısı, erkeklerin ne kadar konuştuğu ile karşılaştırılmaktan kaynaklanmamaktadır. İdeal sessiz bir kadın ile karşılaştırıldığında bu algı oluşmaktadır. İdeal kadın sonuçta hiçbir şey söylememelidir. Bu durumda çifte bir standart durumu ortaya çıkmaktadır. Swann (28) erkek ve kadın konuşmacıların kullandığı bazı konuşma özelliklerini aşağıdaki örneklerle tanımlamıştır:

- Erkek konuşmacılar kadın konuşmacılara göre daha fazla söz kesme eğilimindedir. Her iki cinsin de bulunduğu konuşma ortamında kadın konuşmacıların sözü erkek konuşmacılar tarafından kesilmektedir.
- Erkek konuşmacılar kadın konuşmacılara göre daha çok “doğrudan konuşma” yapmaktadır. Taleplerini daha doğrudan iletmektedirler.

- Kadın konuşmacılar erkek konuşmacılara göre daha fazla konuşma desteği vermektedir. Erkek konuşmacılar “mmm”, “doğru”, “hım” gibi “minimal yanıtlar” gibi ifadeleri diğer konuşmacıların kendi konularını anlatmalarını ve devam etmelerini teşvik etmek amacıyla kullanmaktadır.
- Bazı çalışmalar, kadın konuşmacıların erkek konuşmacılardan belirsizlik belirten özellikleri daha çok kullandıklarını ileri sürmektedir. Örneğin etiketleyici sorular “bu iyi, değil mi?”, önlem alıcı ifadeler, “bir çeşit” “tahmin ederim” ve seslerini tereddütlü ve belirsiz duruma getiren diğer ifadeleri kullanmaktadırlar. Bununla birlikte başka çalışmalar bu iddiayı destekleyecek kanıt getirmekten yoksundur. Bazı çalışmalar, doğrudan kadın konuşmacılarla ilgi kurmaksızın “belirsiz” özelliklerin cinsiyete bağlı olmadan görece olarak daha güçsüz insanlar tarafından kullanıldığını ileri sürmektedir.

Erkek ve kadınların tonlaması bir şekilde farklılık göstermektedir. Kadınlar erkeklere göre daha sürpriz ve kibar kalıplar kullanmaktadır (Wardhough, 1992: 314). Kadınlar bir soruyu güçlü bir ifadeyle vurgulamak istediklerinde yükselen bir ses tonuyla cevaplama eğiliminde olabilirler. Kadınlar bunu, kendilerinden ve görüşlerinden erkeklere göre daha az emin oldukları için yapmaktadır. Aynı nedenden dolayı genellikle ifadelerine etiketleyici soruları eklemektedir. Bununla birlikte kadınlar renklerle ilgili daha kesin ifadeler kullanmaya yatkındır ve dişil özelliklerde daha geniş sözcük bilgisine sahiptir. Kadınlar daha yumuşak ifadeler “canım”, “tatlım” gibi kullanırken erkekler “kahretsin”, “lanet olsun” gibi ifadeler kullanmaktadır. İlahi, tatlı, sevimli, muhteşem, şirin ve müthiş gibi belirli bilgidен daha çok duygusal tepkileri yansıtan boş sıfatları genellikle kadınlar kullanmaktadır. Kadınlar ayrıca, oldukça kibar formları ve edebi sözleri kullanmaya yatkındırlar. “Şu kitabı uzatmanızda bir mahzur var mı acaba?” gibi. (Lakoff, 1973: 55).

Giddens’e (2005: 209) göre çocuklar toplumsal cinsiyetlerini neredeyse farkında olmadan öğrenmektedirler. Çocuklar, daha erkek veya kız çocuk olarak adlandırılmadan bir takım sözel olmayan sinyaller almaktadır. Kıyafetlerinde ve saç stillerindeki sistematik farklılıklar öğrenme süreçlerinde görsel sinyaller sağlamaktadır.

Oyuncaklar, resimli kitaplar ve televizyon programları kadın ve erkek özellikleri arasındaki farklılıklara vurgu yapmaktadır. Hatta cinsiyet yönünden nötr olarak görülen bazı oyuncaklar bile görüldüğü gibi önyargısız değildir. Örneğin oyuncak kedi ve tavşanlar kız çocukları için tavsiye edilirken aslan ve kaplanların erkek çocukları için uygun olduğu düşünülmektedir. Weitzman'ın (1972: 1230) çalışmasında okul kitaplarındaki erkek ve kadın aktivitelerinin farklılaştığı görülmektedir. Erkekler fiziksel ve bağımsızlık gerektiren macera dolu faaliyetlerde bulunmaktadır. Kızlar ise diğer taraftan genellikle ev işleriyle meşgul pasif varlıklar olarak sunulmaktadır. Kızlar temizlik yapmakta ve “erkek” lerinin eve gelmesini beklemektedir. Anne ve eş olarak tasvir edilmeyen kadınlar ise genellikle büyücü ve peri olarak sanal bir karakter şeklinde betimlenmektedir. Yakın zamanlardaki çalışmalar bu durumun az da olsa değiştiğini gösterse de çocuk edebiyatının da büyük oranda aynı kaldığını göstermektedir.

Bu türlü yaklaşımlar cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki ayrıma neden olmaktadır. Çocuklar cinselliği doğumla birlikte getirir ve toplumsal cinsiyeti çocukluklarında elde ederler. Cinsellikleriyle ilgili olduğu düşünülen sosyal roller ve beklentiler biyolojik olarak kararlaştırılmamakta fakat kültürel olarak üretilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin nedeni erkek ve kadınların farklı rollere göre sosyalleşmesidir (Giddens: 209).

1.4. Devlet, İktidar ve İdeoloji

Devlet, iktidar ve ideoloji neredeyse birbirini tanımlayan üç kavramdır. İktidarsız bir devlet veya fikri temellere (demokrasi, toplumcu vb.) dayanmayan bir yönetim anlayışıyla devlet gibi bir yapı kurup devlet mekanizmalarını (yasama, yürütme ve yargı) işletmek olanaklı değildir. Bu bölümde söz konusu üç kavram incelenip toplumsal cinsiyet açısından değerlendirilecektir.

1.4.1.Devlet

Bugün devlet üzerine çalışmalar yapan siyaset bilimciler ulus devletlerin aşağıdaki dört ortak özelliği paylaştığını ileri sürmektedirler:

Toprak bütünlüğü: bir ulus devletin sınırlarının uluslararası toplum tarafından kabul edilmiş belirli bir coğrafi alanda bulunması gereklidir.

Nüfus: Bir ulus devletin sınırları içinde yaşayan insanların bulunması gereklidir.

Kanun düzeni: bir ulus devlette yaşayan insanlar ortak bir hukuk düzeni altında yaşamayı kabul etmiş olmalıdırlar.

Ulusal bağımsızlık: bir ulus devlet bağımsız olmalı ve kendi yönetim mekanizmalarına sahip olmalıdır.

Ulus devlet modern bir siyasi fenomendir. İki kavram ulus devlette yer almaktadır. Ulus, aynı etnik kökeni, kültürü ve dili paylaşan insan topluluğudur. Devlet ise tek bir yönetim mekanizmasıyla kontrol edilen belirli bir coğrafi bir alandır (Bert ve Hart, 2014: 8).

Kadınların sosyoekonomik ve kültürel açılardan erkeklere göre daha geri planda yer aldıkları çalışmamızın önceki kısımlarında yer almıştı. Bu kısımda kadınların çeşitli yönlerden geri kalmalarının iktidar alanına yansması kısaca ele alınacaktır. Erkek egemen yapının iktidar anlamında somut olarak yansması, patriyarkal devlet olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu devlet yapısı erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğinin sistemleşmesi sonucunu meydana gelmektedir.

Feminist kuram devleti, erkek egemenliğiyle birlikte değerlendirmekte ve bu egemenliğin doğal bir sonucu olarak ele almaktadır. Cinsiyetçilik temelinde ayrımcılık ve dışlamacılık feminist kuramda en temel sorundur. Bu cinsiyet temelli eşitsizlik “fallokrasinin (penis egemenliği) doğurduğu bir sonuç” (Michel, 2000: 9) olarak ele alınmakta ve devletin de bu görüş doğrultusunda eril bir egemenlik alanı olduğunun altı çizilmektedir.

Feminist teorinin farklı düşünce modelleri devleti kendi görüşleri doğrultusunda değerlendirmektedir. Radikal ve liberal feministler devlet konusunda farklı fikirler ileri sürmektedirler. Liberal feministler toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin

değişik ve kapsamlı reformlar aracılığıyla sağlanabileceğini savunmakta olup çoğulcu devlet düşüncesini benimsemeye yatkındırlar. Kadınların çeşitli hukuki ve politik hakları, özellikle oy hakkı, engellendiğinde devletin eril bir yapı özelliği gösterdiğini savunmaktadırlar (Heywood, 2007: 135).

Daha radikal görüşleri savunan feministler devlet konusunda farklı yaklaşımlarda bulunmaktadır. Liberal feministlerin ileri sürdüğü ortak bir yaklaşımla eşitliğin sağlanabileceği düşüncesine karşı çıkmaktadırlar. Liberal feministlere göre daha eleştireci ve olumsuz bir duruş sergilemektedirler. Devlet iktidarının baskıcı özellikleri patriyarkal bir şekilde topluma dayatıldığını ileri sürmektedirler (Heywood: 137). Bir başka deyişle, radikal feminist bakış açısına göre devlet, patriyarkal temelde eril bir perspektifle kadınların üzerinde baskı kurmakta ve erkek egemen sistemin yapısını oluşturmaktadır. İmam (2004: 91) bu durumu “...gerçek anlamıyla patriyarka (ailesinin/hanesinin kadınları ve erkekleri üzerinde kontrol hakkına sahip olan aile veya hane reisi olan babaya) ait olmaktan çıkmakta, kadınların (ve erkeklerin) devlet tarafından kontrolü ve daha sonra bütün kadınların (devletin verdiği hakla) bütün erkekler (örneğin sokakta ya da evdeki herhangi bir erkek) tarafından kontrol edildiği” görüşünü dile getirmektedir.

Bu görüş doğrultusunda kadınlar bilerek veya bilmeyerek bu düzenin devam etmesine katkıda bulunmaktadır. “Örneğin kadınlar devlet hizmetlerinin (çocuk bakım kurumları, anaokulu eğitimi ve sosyal çalışma gibi) müşterisi veya tüketicisi ve özellikle de “bakım” meslekleri (çocuk bakımı, sosyal çalışma ve eğitim gibi) denilen mesleklerde çalışan memurlar olarak, gittikçe daha fazla devlete bağımlı hale gelmektedirler. Dahası devletin sorumluluklarının çocuk büyütme ve bakımı gibi geleneksel kadın alanına doğru genişlemesi, genellikle sadece yeni boyun eğdirme biçimleri yaratmaktadır” (Mavi, 2012: 38).

Bu durum da kadınların geleneksel toplumdaki sosyal işbölümü ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle modern erkek egemen toplumdaki sosyal işbölümü arasında paralelliği göstermektedir. Böylece kadınlar bu defa devlet tarafından kendileri için belirlenen role maaş ve istihdam karşılığında uyum sağlamakta, toplumsal cinsiyet

eşitsizliğine dayalı sosyal yapı ekonomik formasyonla bir şekilde devam etmekte ve erkek egemen sisteme kendi rızalarıyla katkıda bulunmaktadır. Bir anlamda, bir sonraki kısımda ele alınan Gramsci'nin hegemonik yapı için gerekli olduğunu ileri sürdüğü rıza, kadınların erkek egemen sistemde yer almalarında önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet de erkek egemen sistemin aileden başlayarak toplumun geneline yayılmasında en önemli bir unsur olarak yer almaktadır. Diğer eşitsizlikler gibi toplumsal eşitsizliği de yaygınlaştırmakta ve toplum tarafından benimsenmesine önemli bir katkıda bulunmaktadır.

Devlete bakış açısında önemli olan husus başka etnik, kültür, dil vb. özelliklere sahip olan insanların temel haklara sahip olarak bir ulus devlette varlıklarını ne ölçüde koruyabilecekleridir. Başka bir deyişle, kişinin herhangi bir ayrımcılık ve dışlamaya maruz kalmadan gerek kamusal alanda gerekse özel sektörde, kültürel, sosyal, inançsal vb. kriterlere bakılmadan yalnızca kendi kişisel yetenek, bilgi birikimi ve özelliklerine göre değerlendirilip değerlendirilmediği hususudur. Aynı durum toplumsal cinsiyet açısından da geçerlidir. Herhangi bir görevlendirme, istihdam vb. konularda nesnel kriterlerin mi yoksa cinsiyet, inanç, etnik köken vb. gibi öznel niteliklerin mi ön planda yer alması gerektiği belirlenmelidir. İnsanların nesnel özellikleri baz alınarak yetenek ve donanımlarını gerek kendileri gerekse içinde bulundukları toplum için ne ölçüde kullanabildiklerinin ölçüsü demokrasiyle doğru orantılıdır. Bu durumda demokrasinin bir toplumda benimsenmesi ve uygulanması oranında cinsel kimliği de içeren bütün ayrımcılıklar ve dışlamalar da azalmış olacaktır.

1.4.2. İktidar

İktidar, aşağıdaki unsurların tümünün veya bazılarının birbiriyle etkileşiminden oluşmaktadır:

- Otorite: Vatandaşlar üzerinde yönetici otoritesinin kapsam ve yoğunluğu yöneticinin gücünü etkileyen önemli bir faktördür. Otorite, diğerlerinin itaatini sağlamak amacıyla emir ve direktif vermek olarak tanımlanabilir. Buradaki önemli olan husus insanlar tarafından gönüllü olarak kabul edilmesi ve böylece yaptırımların uygulanmasına gerek kalmamasıdır.

Otorite sahibi üst konumda bulunmayabilir. Üst bir konumda olarak algılanması ve kabul edilmesi yeterlidir. Güçle özdeşleşme bile otorite belirgin olarak gücün önemli bir kaynağıdır.

- Yetenek ve bilgi: İktidar sahiplerinin yetenek, donanım ve bilgi düzeyleri iktidar için önemlidir.
- İnsan kaynağı: İktidar için bunu destekleyen nicel ve nitel nitelikteki insan faktörü oldukça önemlidir. Yetenekleri ve donanımlarıyla mevcut iktidara hizmet edecek ve destek sağlayacak insan gücü iktidarın önemli dayanaklarından (Bert ve Hart, 5).
- Soyut faktörler: İtaat etme ve boyun eğmeye yönelik alışkanlık ve davranışlar gibi psikolojik ve ideolojik faktörler, ortak bir inanç, ideoloji veya misyon duygusunun varlığı veya yokluğu iktidarı doğrudan etkilemektedir.
- Maddi kaynaklar: varlıkları, doğal kaynakları, finansal kaynakları, ekonomik sistemi, iletişim ve ulaşım araçlarını kontrol etme derecesi iktidarın gücüyle doğru orantılıdır.
- Yaptırım: Yaptırımların türü ve uygulama derecesi ve bunların gerek vatandaşlara gerekse değişik çatışma ortamlarında kullanılma ölçüsü bir başka iktidar kaynağını oluşturmaktadır (https://www.aeinstein.org/wp-content/uploads/2013/09/PNVA_excerpts_for_Self_Lib.pdf).

İktidarın kullanımı oldukça hassasiyet gerektiren bir konudur. Başka hiçbir kurum, kuruluş, organizasyon vb.de bulunmayan siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel bir güç merkezi olan devlet otoritesinin nasıl kullanılacağı tüm toplum için büyük bir önem taşımaktadır. Ne yazık ki bu konuda olumsuz örneklerin neden olduğu kayıp ve yıkımlar oldukça fazladır. Erkek egemen toplumlarda baskıcı bir ortamın yaratılması ve yasakçı zihniyetin hüküm sürmesine yol açan ve birçok örnekte olduğu gibi totaliterliğe kadar uzanan devlet yapısı ilk önce, adalet, insan hakları, farklılıklarla beraber yaşama gibi toplumların olmazsa olmazı sayılan temel yapı taşlarının oluşma ve gelişmesini engellemektedir. Bazı otoriter devletlerde kadınların değişik görevlerde bulunması adeta

bir vitrin görevi görmekte olup söz konusu baskıcı yapıyı gizleme faaliyetleri arasında yer almaktadır.

Toplumsal cinsiyet perspektifinden konuya yaklaşıldığında eşit olmayan bir iktidar paylaşımı karşımıza çıkmaktadır. Tüm maddi ve maddi olmayan güç, gelir ve değişik kaynaklar sosyoekonomik, cinsiyet, aile gibi faktörler aracılığıyla eşit olmayan bir şekilde paylaştırılmaktadır. Kadınlar bu kapsamda evde ve hatta mutfakta ana unsur olarak değerlendirilirken erkeklere kamusal alanda rol biçilmektedir (Karadaş ve Uluyağcı, 2016: 259).

Erkeklerin meydana getirmiş olduğu tüm yapılar ve sistemler üretim ve yeniden üretim süreçlerine hâkim olmak, bunların devamlılığını sağlamak ve kendi kontrollerinde bulundurmak amacını taşımaktadır. Üretim süreçleri doğal olarak yeniden üretim süreçlerini beraberinde getirmektedir. Yeniden üretim süreçleri patriyarkallığın en temel özelliğidir. Ekonomi ve kuşakların devamı yeniden üretim süreçlerinin başat unsurlarıdır. Tüm ekonomik mekanizmalar erkeklerin egemenliği altındadır. Nesillerin devamı kadınların doğurganlığıyla mümkün olsa bile erkekler soylarının devamı ve garantisi için kadınların cinselliklerini kontrol altında tutmaktadırlar. Böylece tüm sosyal ve ekonomik alanları içine alan patriyarkal bir ağ oluşturulmaktadır (Demren, 2001: 2).

Söz konusu patriyarkal ağ erkeklere kadınlara göre daha rahat hareket etme olanağı sunmaktadır. Kadınlar bu sistemde devamlı olarak en azından bir erkeğin kontrolü altında bulunmakta olup bütün davranışları ilk önce o erkek ve sonra da o erkeğin bağlı olduğu ve daha üst konumda bulunan patriyarkal sistem tarafından gözlemlenmekte ve kısıtlanmaktadır. Erkekler de aslında bu patriyarkal sistem içinde baskı görmektedirler ve bu sisteme deyim yerindeyse boyun eğmek durumunda kalmaktadırlar. Bununla birlikte patriyarkal sistemin sağlamış olduğu ideolojik ve siyasi iktidara ortak olmaktadır. Patriyarkal sistemle birlikte meydana gelen hiyerarşide bulunmak erkeklere göreceli olarak bir özgürlük ve serbestlik sunmaktadır. Bu durum da erkeklere daha alt statüdeki hem cinslerine, kadınlara ve çocuklara karşı daha rahat hareket etmelerine neden olmaktadır. Erkek davranışlarında önemli olan husus bu davranışların erkeklerin kendi aralarında meydana getirdikleri “gerçek erkeklik” ile

uyum göstermesidir. Bu sistemin en önemli özelliklerinden biri erkeklerin bu sisteme olan rızaları ve sisteme uygun davranışları sergilemeleridir. Savaş ve siyasi dayanışma gibi durumlarda bu benimsenmiş ahlaki yapı (gerçek erkeklik) daha çok ön plana çıkmaktadır. Bu yapının kişisel durumuna “şeref” adı verilmektedir (Gilmore, 1990: 221-22).

Patriyarkal sistem erkek egemen özellikler göstermesine karşın kadınlar da bu yapı içinde değişik rollerle yer almaktadır. Kadınlar annelik fonksiyonuyla kültürün yaşatılması ve gelecek kuşaklara iletilmesinde ana aktör durumundadırlar. Çeşitli temel alanlarda en güçlü ve etkili patriyarkal özellikleri taşıyarak erkekler üzerinde baskılı olabilmekte ve karar alma aşamasında oldukça etkili olabilmektedirler. Bununla birlikte bu durum patriyarkal sistemin asıl unsurlarının hegemonik erkekler olduğu hususunda bir değişiklik oluşturmamaktadır. Bu sistem farklı pazarlıklara ve karşıtıllıklara da açık bir sistemdir. Zaman zaman uzlaş zaman zaman da çatışmanın olduğu ve günün sonunda edinilen tüm deneyimlerin tekrar gözden geçirildiği bir süreçtir (Kandiyoti, 1997: 14).

Hegemonik ilişkilerin modern dönemlerdeki öneminin altını çizen ve Marksist bir düşünce insanı olan Antonio Gramsci, iktidar biçimlerini analiz etmiştir. Marks'ın aksine çalışmalarında ana konuyu ideoloji yerine iktidar kavramı oluşturmuştur. Gramsci'nin konuya asıl yaklaşımını zorlamayı temel alan iktidar yapısından daha çok iktidarı meşrulaştıran ideolojik yönlendirmeyi sağlayan iktidardır. Hegemonya kavramı Gramsci'nin çalışmalarında başat rol oynamaktadır. Önderlik ve egemenlik anlamlarını taşımakla birlikte ideolojik anlamdaki hegemonya, burjuva düşünce temelini karşıtı olan fikirlerin modern çağın sağduyusu anlamını taşımaktadır (Heywood, 2007: 10). Swingewood (1998:249) hegemonyayı yöneten ve yönetilenler arasındaki demokratik bir ilişki, yönetilenlerin kendi çıkarlarını ifade edip bu çıkarları savunmaları ve kendilerine ait kültürlerini geliştirmelerine olanak tanıyan kurumların varlığı olarak ele almaktadır. Gramsci, burjuva hegemonyasına siyasal ve entelektüel anlamda karşı çıkılabileceğini ileri sürmekte ve hegemonyanın da aslında sanat, edebiyat ve eğitim gibi sosyal ve kültürel olarak hayatın tüm birimleri ile ilişki içinde bulunduğunu

savunmaktadır. Hegemonik ilişkilerin hayatın her alanında bulunmasıyla birlikte söz konusu hegemonik yapıya yönelik “rıza” da önemli bir rol oynamaktadır.

Gerek toplum gerekse devlet sisteminde hegemonik iktidar unsurları geleneksel sosyoekonomik yapılara sahip toplumlarda erkek egemen temelde örgütlenmekte ve baskı unsuru olarak varlığını devam ettirmektedir. Gramsci’nin karşı çıkmış olduğu burjuva temelli yapı bir bakıma geleneksel sosyoekonomik yapılardan beslenen ve cinsiyet eşitsizliğini de içinde barındıran bir yapıdır. Çağdaş fikirlerin sağduyusu olma özelliği taşıyan ideolojik hegemonyada toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin varlığından söz etmek mümkün değildir. Demokratik katılımı temel alan ve her türlü eşitsizlik ve ayrımcılığın karşısında olan çağdaş fikirlerin toplumda güç kazanıp toplumu “rıza” doğrultusunda etkileyip yönlendirmesiyle patriyarkal sistemin dayanak noktaları da ortadan kalkmış olacaktır.

Ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitliği, devlet tarafından kadınlara verilen bir lütuf değildir. Söz konusu sosyal ve kültürel konularda olduğu gibi bu hususta da ayrımcılık ve dışlamayı azaltma ve ortadan kaldırma amacıyla gerek yasal gerekse uygulamaya yönelik düzenlemeler yapmak devletin sorumluluk ve görev alanında yer almaktadır. Bu sorumluluk ve görevin içinde toplumsal cinsiyet konusunda toplumsal bilinçlenmeyi artırmak ve bu konuda eğitim odaklı sosyal ve ekonomik tedbirler almak özellikle önem taşımaktadır. Ayrıca bu konuda çaba gösteren çeşitli dernek, vakıf, kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapmak ve koordinasyon içinde olmak da devletin bu görev ve sorumlulukları arasında bulunmaktadır. Bunun sağlanabilmesi de çağdaş düşünce temelinde ve katılımcı demokratik perspektifle devlet sisteminin düzenlenmesi gereklidir.

1.4.3. İdeoloji

Heywood’ a (2003: 5) göre ideolojiler aşağıdaki anlamlara gelmektedir.

- Siyasi bir inanç sistemi.
- Bir eylem odaklı politik düşünce grubu.
- Yönetici sınıfın düşünceleri.

- Özel bir sosyal sınıf veya sosyal grubun dünya görüşü.
- Sınıfsal veya sosyal çıkarları somutlaştıran veya biçimlendiren siyasi görüşler.
- Kullanılan veya bastırılan kişilere yönelik olarak yanlış bilinçlendirme propagandası yapan düşünceler.
- Sosyal bir bağlamda bireyi konumlandıran ve kolektif bir bağlılık duygusu üreten düşünceler.
- Siyasi bir sistem veya rejimi meşrulaştırmak amacıyla kullanılan resmi olarak onaylanmış bir düşünce grubu.
- Gerçeği tekelinde bulundurduğunu öne süren herkesi kucaklayan bir siyasi doktrin.
- Bir özet ve yüksek düzeyli sistematik siyasi düşünceler grubu.

Yukarıda belirtilen tanımlar ışığında belirli siyasal ideolojiler: liberalizm, muhafazakarlık, sosyalizm, komünizm, faşizm ve dini köktencilikten oluşmaktadır. Heywood (12) devamla farklı siyasi görüşlerin ideolojiyi nasıl değerlendirdiklerini aşağıda belirtmektedir.

Liberalilere göre, özellikle Soğuk Savaş boyunca ideoloji, gerçeğin tekeli elinde tutan resmi olarak onaylanmış bir inanç sistemi iddiasında bulunmaktadır. Bu iddia bilimsel olmaktan öte yapay bir iddiadır. Bu nedenle ideoloji doğal olarak baskıcı, hatta totaliterdir. Önde gelen örnekleri komünizm ve faşizmdir.

Muhafazakârlar geleneksel olarak ideolojiyi rasyonelliğin küstahlığı olarak görmektedir. İdeolojiler düşüncenin ince işlenmiş halidir ve tehlikeli ve güvenilmezdir. Bunun nedeni ideolojiler realiteden soyutlanmıştır, baskıcılığa götüren prensiplere ve hedeflere sahiptirler veya basit olarak başarısızdırlar. Bu bağlamda sosyalizm ve liberalizmi açık bir şekilde ideoloji olarak ele almaktadır.

Marks'ı takip eden sosyalistler ideolojiyi, sınıf toplumunun çelişkilerini gizleyen bir düşünceler vücudu olarak görmektedirler. Bu nedenle, bağımlı sınıflarda yanlış bilinçlenme ve politik pasifliği teşvik etmektedir. Liberalizm klasik yönetici sınıfın ideolojisidir. Marksistler daha sonra ideolojinin daha nötr bir şeklini

benimsemiştir. Buna göre ideolojiyi, işçi sınıfını da içeren herhangi bir sosyal sınıfın ayırt edici görüşleri olarak ele almışlardır.

Faşistler ideolojik dışlayıcılığı genellikle politik anlayışın sistematik üstü, kuru ve entellektüelleştirilmiş bir biçimi olarak değerlendirmektedirler. Tutku ve istekten daha çok akla dayanmaktadır. Naziler kendi fikirlerini sistematik bir felsefeden ziyade dünya görüşü olarak betimlemektedirler.

Ekolojistler bütün konvansiyonel politik doktrinleri, süper bir endüstrileşme ideolojisi olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle ideoloji, kibirli hümanizm ile büyüme odaklı ekonominin birleşmesi sonucu yozlaşmıştır. Liberalizm ve sosyalizm en belirgin örnekleridir.

Modern anlamda iktidar, hegemonik ilişkiler, ideolojik yapılar ve devletin ideolojik aygıtları temelinde ele alınmaktadır. Toplumsal yapının bir sınıf çatışması olarak ele alındığı Marksist teoride burjuvazi iktidar araçlarına sahiptir ve bu nedenle de elimine edilmesi gereklidir. Çünkü eşitsizliği doğuran en büyük neden burjuvazidir ve eşitsizlikte toplumdaki çatışmaların başlıca nedenidir. Marks, iktidarlar için ideolojinin bir öncelik olduğu ve bu durumun da iktidarların etkisini artırdığını belirtmektedir. Marks, fikirleri toplum temellinde açıklama yöntemini benimseyerek fikirlerin toplumun ve tarihin unsurlarından biri olmanın dışında önemli bir fonksiyonlarının olmadığını vurgulamaktadır (Swingewood, 1998: 96).

Marksist geleneğe bağlı olan Mannheim (2004: 67) ideolojilerin yıkıcı özellikleri bulunmasına karşın toplumsal realiteyi gözetme ve koruma fonksiyonları da bulunmaktadır. Klasik Marksizm'den ayrı olarak ideolojiyi olumlu olarak değerlendiren Mannheim, Marks gibi sosyal durumların fikirleri geliştirdiğini ileri sürmektedir. Marks'la ayrıldıkları nokta ise ideolojiye olumlu anlam yüklemeye çalışmasıdır. Mannheim ideolojileri belirli bir sosyal düzeni savunmaya yarayan düşünce sistemleri ve bu sosyal düzende baskın olan veya yönetici konumunda bulunan çevrelerin çıkarlarının kabaca ifadesi olarak belirtmiştir.

Althusser de ideoloji temelinde çalışmalarda bulunmuş ve düşüncelerini “Devletin İdeolojik Aygıtları” adlı eserinde ana hatlarıyla belirtmiştir. Söz konusu eserde ideolojinin maddi olarak pratiğe döküldüğünü ifade ederek geleneksel Marksizmle paralel bir yaklaşım sergilemiştir. İdeoloji, ekonomi ve politikayla birlikte toplumsal oluşumu meydana getiren üç ana düzeyden biridir. Söz konusu toplumsal düzey pratikle doğrudan ilişkilidir. Doğa ekonomik düzeyle toplumsal ilişkiler içerisinde dönüştürülür, politik düzey bu toplumsal dönüştürmeyle tamamlanır ve ideolojik düzeyde ise ideolojik yaptırımlar dönüştürülür. Bu unsurlar, modern iktidar yapısının ideolojik unsurlarla çözümlenmesinde birer araç olarak kullanılmaktadır (Althusser, 2002: 9).

İç yapısal yoğunluklarına göre ideolojileri inceleyen ve sınıflandıran görüşler de bulunmaktadır. Örneğin Shils, bu alandaki sınıflandırmasını en yoğun olandan başlayarak yapmaktadır Buna göre: ideoloji, görüş açısı, inanç sistemi, sistem, fikir hareketi ve program söz konusu sınıflandırmanın öğeleri arasında yer almaktadır. Bu unsurlar sistematikleri yönüyle birbirlerinden farklılık göstermektedirler:

1. Anlatımda keskinlik
2. Merkezi bir ahlaki veya bilişsel eksen etrafında sistematik olarak gruplaşma düzeyi
3. Geçmiş veya çağdaş fikir çeşitleriyle yakınlık
4. Yeni öğelere veya farklılığa kapalılık düzeyi
5. Bir davranışa etki etme düzeyi
6. Beraberinde getirdiği etki
7. Katılanlardan talep edilen düşünce birliği
8. Otoritenin düşüncenin meşruluğuna yönelik etki ve derecesi
9. İnancı realize etmeyi misyon edinmiş olan bir kurumla bağlılık derecesi

Shils, bu özelliklerle yoğun bir şekilde bütünleşme içinde olan düşünce yapıtlarını ideoloji olarak tanımlamaktadır (Mardin, 2017: 16).

İdeolojilerin en önemli özelliklerinden biri, ideolojileri benimseyen insan gruplarınca oldukça güçlü bir biçimde savunulması, kendi canını feda etme veya

başkalarının canına kastetme ölçüsünde bir inanç düzeyinde bağlanmasıdır (Mardin:170). Özellikle 20. Yüzyılda meydana gelen devrimler ve iç çatışmalarda ideolojileri uğruna milyonlarca insan can vermiş veya bir ideoloji için milyonlarca insanın canına kıyılmıştır.

Mardin (175) ideolojiyi misyon haline getiren insanların ilk özellikleri, bu insanların tamamen bir fakirlik içinde bulunmamalarıdır. İdeoloji misyonerleri vasıfsız işçilerden değil vasıflı işçiler arasından çıkmaktadır. Bu vasıflı işçiler, memurlar veya hizmet sektöründe çalışanlar piramitin en alt düzeyindekiler arasında yer almamaktadır. Bilakis bu misyonerler “biraz okumuş” kesimlerde bulunmaktadır. Bunun nedeni ise bu insanların toplumsal olarak belirli bir konuma sahip olmalarıyla birlikte kendilerinin daha yüksek yerlerde olması gerektiğine inanmaları ve daha üst bir düzeye geçiş yollarının tıkanmış olmasıdır. Bu durum özellikle kişisel eğitimiyle toplumdaki statüsü arasında önemli bir dengesizlik bulunan insanlarda daha çok rastlanılmaktadır.

Devlet mekanizması için en kutsal ölçü adalettir. Her alanda adaleti sağlamak ve bunu devlet yapısının temel taşı olarak tesis etmek devletin en temel görevidir. Kadınların nüfusun yarısını oluşturup özellikle yerel ve ulusal yönetim mekanizmalarında bu oranın oldukça altında temsilleri, ilk önce devletin temel görevi olan adaletle bağdaşmamaktadır. Her vatandaşının yetenek, bilgi ve donanımları ölçüsünde devletin sağlamış olduğu olanaklardan eşit ve adil olarak yararlanmasını sağlamak devletin en başta gelen görevlerindendir. Bunun içinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin de ayrı bir yeri bulunmaktadır. Demokrasinin amaçlarından birisi de budur. Demokrasi devletin vatandaş odaklı olarak devlet mekanizmasının işlerliği konusunda aslında devlete yol göstermektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması da demokrasinin en önemli hedefleri arasında yer almaktadır. Adalet ve demokrasi bu çalışmamızda bize ışık tutmaktadır. Adalet anlayışı ve demokrasi bir devlet içinde ne kadar yerleşir, kökleşir ve toplumsal faydaya yönelik uygulamalar bu iki ana prensip etrafında örgülenirse cinsiyet ayrımcılığına dayanan bir anlayıştan o kadar uzaklaşmış olur.

1.5. Feminizm

Feminizmin birçok farklı tanımı olmasına karşın Mitchel'in tanımı en genel tanımlardan biri olarak kabul edilmektedir. Mitchel'in tanımına göre feminizm "...kadınların kendi aralarında bir dayanışma yaratarak, erkek egemen dünyanın norm ve değerlerine, cinsiyetçi politikalarına karşı başlatmış olduğu mücadeledir" (Mitchel, 1995:6-7). Bu tanıma göre feminizm, aileden politik alana, iş dünyasından kamu sektörüne birçok farklı alanda patriyarkal yapıya dayanan erkek otoritesini sorgulamak, mevcut bu yapıyı değiştirmek ve kadınların da erkekler gibi her alanda söz sahibi olması ve değişik karar mekanizmalarında yer alması olarak anlaşılmaktadır.

Feminizm, Latince kadın anlamına gelen "femine" sözcüğünden türetilmiştir. Feminizm algısı ilk olarak on sekizinci yüzyılda ortaya çıkmıştır. Gherardi'ye göre farklı feminist görüşlerin varlığı, *Kadın nedir?* Sorusunun cevabında yatmaktadır. Feminist yaklaşımların arasındaki değişikliklere vurgu yaparak bu soruya beden; toplum, kültür veya politika ve dil olarak yanıt vermekte ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini bu üç farklı perspektife göre incelemektedir. Buna göre feminist teoriler bu üç cevaba göre de değerlendirilebilmektedir. Beden üzerine olan yaklaşımlar liberal, radikal ve psikanalitik feminist teori, toplum, kültür ve politika açısından Marksist ve sosyalist feminist teori ve dil yönüyle de post modern feminist teori olarak ele alınmaktadır. Feminizm cinsiyeti temel alan bir yaklaşım olmakla birlikte gelenek kaynaklı sosyal rol açısından kadının toplumda erkeğe göre arka planda oluşuna vurgu yapmakta ve değişik çözüm önerileri getirmektedir. Feminist teoriler arasında farklılıklar olmasına karşın bu teorilerin ortak özelliği kadınların sosyal, ekonomik ve politik anlamda erkeklerle eşitlik ilkesine dayalı bir birliktelik oluşturmalarını savunmalarıdır (Çetinel ve Yılmaz, 2016: 122-23).

1.5.1. İlk Dalga Feminizm

Feminist İlk Dalga genellikle on dokuzuncu yüzyıl ortaları ile yirminci yüzyılın başlarını içine alan zaman diliminde Avrupa ve Kuzey Amerika'da bulunan güçlü feminist hareketlerin mobilizasyonu ile birlikte tanımlanmaktadır. Bu feminist hareketler, kadınların eşitliği, eğitim ve hukuki reform, köleliğin kaldırılması, eşit

eğitim olanakları eşit vatandaşlık hakları ve kadınların oy hakkı elde etmesi, gibi radikal ve eşitlikçi konularla bağdaştırılmaktaydılar. İlk Dalga genellikle kadınların oy haklarıyla ilgili mücadele olarak kategorize edilse de feminist, insancıl ve radikal politika bu dönemde yoğun bir biçimde gelişmiştir. Dönemin en etkili feminist propagandası “erkeklerin tiranlığı” idi. Cinsellik ve zevk, doğum hakları ve doğum kontrolü gibi konular ilk dalganın oldukça tartışma içeren konuları arasında bulunmaktaydı. Bu bağlamda, birçok genç kadın, özellikle kadın ve çocukların erkeğin bir malı olarak görüldüğü düşüncesini ileri sürdükleri evlilik kurumunu sorgulamaya başladılar (Hammer ve Kellner, 221: 2009).

1.5.2. İkinci Dalga Feminizm

Vietnam Savaşı’nın etkisiyle 1960lı yılların sonlarına doğru ABD’de birey temelli, özgürlükçü, savaş ve şiddet karşıtı toplumsal hareketler ve dalgalanmalar meydana gelmiştir. Kadınlar bu toplumsal hareketlerde aktif bir şekilde yer almalarına karşın aynı düşünce doğrultusunda mücadele verdikleri arkadaşları tarafından cinsiyet ayırımına maruz kalınca radikal feminizme yol açan ikinci dalga feminist akım ortaya çıkmıştır (Çetinel ve Yılmaz, 2016: 125).

Taş (2016: 171) bu durumu şu şekilde dile getirmektedir. “Bu dönemde feministler hem ideoloji ve bilim hem de kültür, özel yaşam ve siyasal alanlarda mücadelelerine devam etmiştir. Bu mücadeleler sürecinde birçok örgütlenme, yayın ve eylem gerçekleştirmişlerdir. Mücadelelerin en temel hedefi ise, ataerkil yapıların her alanda ortadan kaldırılmasıydı”. Kısacası erkek egemen yapının hâkim olduğu tüm alanlarda tam anlamıyla radikal bir mücadele verilecek ve eşitlikçi bir toplum yaratılmış olacaktı.

1.6. Güncel Verilerle Türk Kadını ve Atılması Gereken Adımlar

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) “İstatistiklerle Kadın, 2018” raporu (<http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30707>) istihdam, eğitim, akademik kariyer, diplomasi gibi alanlarda kadınlarla ilgili kapsamlı veriler sunmaktadır. Bu verilere göre nüfusun %49,8’ini kadınlar oluşturmaktadır.

25 ve üzeri yaşta olan vatandaşlardan en az bir eğitim düzeyini tamamlayanların oranı kadınlarda %83,6 iken bu oran erkeklerde %95,5'tir.

Tablo 2: Cinsiyete göre seçilmiş göstergeler (TÜİK, 2018)

Seçilmiş göstergeler	Toplam (%)	Erkek (%)	Kadın (%)
Okuryazar olmayan nüfus oranı (25+ yaş)	4,8	1,5	8,0
Yüksekokul veya fakülteden mezun nüfus oranı (25+ yaş)	16,7	18,9	14,5
İstihdam oranı (15+ yaş)	47,1	65,6	28,9
İşgücüne katılım oranı (15+ yaş)	52,8	72,5	33,6
Genç işsizlik oranı (15-24 yaş)	20,8	17,8	26,1

Yukarıdaki tabloya göre 25 yaş üzeri okuryazar olmayan nüfus oranlarında kadınlar %8,0'lık bir orana sahipken erkeklerde bu oran %1,5'tir. Yine 25 yaş ve üzeri yüksekokul veya fakülteden mezun nüfus oranları sırasıyla kadınlar için %14,5 ve erkekler için %18,9 'dur.

Aynı tablo bize istihdam hakkında da veriler sunmaktadır. 15 yaş ve üzeri istihdam oranları kadınlar için %28,9 ve erkekler için %65,6'dır. Yine 15 yaş ve üzeri işgücüne katılım oranları kadınlar için %33,6 ve erkekler için %72,5'tir. Tablo son olarak 15-24 yaş aralığındaki genç işsizlik oranları hakkında da bilgi sunmaktadır. Kadınlar için bu oran %26, 1 ve erkekler için ise %17,8'dir.

Tablo 2 çeşitli değerlendirmelerde bulunmak için olanak tanımaktadır. Buna göre kadın ve erkek arasındakine büyük eşitsizlik, 25 yaş ve üzeri okuryazar olmayan nüfusta karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar bu konuda ne yazık ki erkeklere oranla oldukça olumsuz bir yüzdeye (%8,0/%1,5) sahiptir. Kız çocuklarının okula gönderilmeme nedenleri önceki bölümlerde üzerinde durulduğu için bu hususa burada tekrar yer verilmemektedir. Bununla birlikte, özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinden kaynaklanan bu olumsuz durumun giderilmesinde kapsamlı eğitim, sosyal, ekonomik, kültürel ve idari politikaların eşgüdüm içinde uygulanması önem taşımaktadır.

Yine tabloya dönecek olursak 15 yaş ve üzeri gerek istihdam oranı gerekse işgücüne katılım oranları arasında erkek ve kadın arasında önemli bir orantısız durum (%65,6/%28,9 ve %72,5/%33,6) meydana gelmektedir. Her iki alanda da kadınlar için bir olumsuzluk durumu bulunmaktadır.

Tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde şu sonuçlar karşımıza çıkmaktadır. Tarım sektöründe (toplam istihdam %19,4'tür) kadın istihdam oranı %28,3'tür ve erkek istihdam oranına göre (%15,4) fazladır. Sanayi sektöründe (toplam istihdam oranı %19,4) erkek ve kadın istihdam oranları sırasıyla %31,4 ve %15,6'dır. Hizmet sektöründe (toplam istihdam oranı %54,1) de kadınlar erkeklerden oran olarak daha fazla yer almaktadır. Hizmet sektöründeki erkek ve kadın istihdam oranları: %53,2 ve %56,1'dir. Mevcut verilere göre, erkek ve kadınların en çok hizmet sektöründe iş olanaklarına sahip oldukları görülmektedir.

TÜİK'in aynı raporundaki yaşam memnuniyeti araştırması sonuçlarına göre, 2018 yılında ücretli, maaşlı veya yevmiyeli çalışanlardan çalışma saatleri içerisinde kişisel veya ailevi konularla ilgilenmek için bir veya iki saat izin almada sorun yaşayanların oranı %9,2 iken bu oran erkeklerde %8,8, kadınlarda %10,3'tür.

Yükseköğretim istatistiklerine göre 2008-2009 öğretim yılındaki kadın profesör oranı %27,4 iken bu oran 2017-2018 öğretim yılında %31,2'ye yükselmiştir. Doçent kadrosunda görev yapan kadınların oranı %38,8 ve öğretim görevlisi kadrosunda görev yapanların oranı ise %50,2'dir. Bu veriler kadınların akademik camiada giderek daha fazla yer aldığını gösteren olumlu bir gelişmedir.

Dışişleri Bakanlığı verilerine göre 2009 yılındaki kadın büyükelçi oranı %10,8 iken bu oran 2018 yılında %22,1 olmuştur. Ayrıca, hane halkı işgücü araştırması sonuçlarına göre üst düzey ve orta kademe yönetim pozisyonundaki kadın oranı 2012'de %14,4 iken bu oran artarak 2017 yılında %17,3 olmuştur. Söz konusu alanlarda da kadınlar için olumlu gelişmeler kaydedilmiştir.

Aşağıda KADER tarafından 2015 yılında hazırlanan Bakanlar Kurulu dahil olmak üzere üst düzey bürokraside, yargıda, işveren ve meslek örgütlerinde, akademik camiada, siyasi partilerde yönetici olan kadın sayıları ve oranları verilmektedir.

Tablo 3'te Bakanlar Kurulu'nda yer alan kadın sayısı ne yazık ki 1'dir ve bu rakam oran olarak %3,8'e karşılık gelmektedir.

Tablo 3: Bakanlar Kurulu'ndaki kadın sayısı

	Toplam Üye Sayısı	Kadın Üye Sayısı	Kadın Oranı (%)
Kabine Üyeleri	26	1	3,8

Tablo 4'te ise yalnızca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nda bir kadın müsteşar bulunmaktadır. Bakanlığın konusunun doğrudan kadınla ilgili olması bu tercihin nedeni hakkında ipucu vermektedir.

Tablo 4: Kadın müsteşar sayısı

Kurum Adı	Toplam Sayı	Kadın Sayısı	Kadın Oranı (%)
Adalet Bakanlığı	1	0	0
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	1	1	100
Avrupa Birliği	1	0	0
Başbakanlık	1	0	0
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	1	0	0
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	1	0	0
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	1	0	0
Dışişleri Bakanlığı	1	0	0
Ekonomi Bakanlığı	1	0	0
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	1	0	0
Gençlik ve Spor Bakanlığı	1	0	0
Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	1	0	0
Gümrük ve Ticaret Bakanlığı	1	0	0
Hazine Müsteşarlığı	1	0	0
İçişleri Bakanlığı	1	0	0
Kalkınma Bakanlığı	1	0	0

Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı	1	0	0
Kültür ve Turizm Bakanlığı	1	0	0
Maliye Bakanlığı	1	0	0
Milli Eğitim Bakanlığı	1	0	0
Milli Savunma Bakanlığı	1	0	0
MİT Müsteşarlığı	-	-	-
Orman ve Su İşleri Bakanlığı	1	0	0
Sağlık Bakanlığı	1	0	0
Savunma Sanayii Müsteşarlığı	1	0	0
Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	1	0	0
GENEL TOPLAM	25	1	4

Tablo 5 taşra teşkilatındaki en üst düzey yöneticiler, valiler, hakkında bilgi sunmaktadır. Merkez teşkilatındaki en üst düzey kadın yönetici sayısı ile taşra teşkilatındaki kadın yöneticiler arasında gerek rakamsal gerekse oran olarak önemli bir fark bulunmamaktadır.

Tablo 5: Kadın vali sayısı

	Toplam Sayı	Kadın Sayısı	Kadın Oranı (%)
Valiler	81	2	2,4

Tablo 6’da yer alan yüksek yargı organlarındaki kadın başkan sayısı orantısız ve sayısal olarak az olsa bile merkez ve taşra üst düzey kadın yönetici sayısına göre daha iyi bir tablo sergilemektedir.

Tablo 6: Yüksek Yargı Organlarında kadın başkan sayısı

Yargı Organları	Başkan Sayısı	Kadın Başkan Sayısı	Kadın Oranı (%)
Anayasa Mahkemesi	1	0	0
Yargıtay	1	0	0
Danıştay	1	1	100
Sayıştay	1	0	0

HSYK	1	0	0
Yüksek Seçim Kurulu	1	0	0
Askeri Yargıtay	1	0	0
TOPLAM	7	1	14.2

Tablo 7’de yer alan işveren ve meslek örgütlerindeki kadın başkan sayısı yalnızca 1 adettir. Türkiye’deki genel durum bu alanda da kendisini göstermektedir.

Tablo 7: İşveren ve meslek örgütlerinde kadın başkan sayısı

	Başkan Sayısı	Kadın Başkan Sayısı	Kadın Oranı (%)
Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD)	1	1	100
Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD)	1	0	0
Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)	1	0	0
Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konf. (TUSKON)	1	0	0
Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konf. (TESK)	1	0	0
Türkiye Gazeteciler Cemiyeti	1	0	0
İnşaat Mühendisleri Odası (İMO)	1	0	0
Makine Mühendisleri Odası	1	0	0
Türkiye Barolar Birliği	1	0	0
Türkiye Belediyeler Birliği	1	0	0
Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği	1	0	0
Türk Tabipler Birliği	1	0	0
Türk Parlamenterler Birliği	1	0	0
Yargıçlar ve Savcılar Birliği	1	0	0
TOPLAM	14	1	7.1

Üst düzey kadın bürokrat sayısını belirten Tablo 8, merkez ve taşra teşkilatını konu alan Tablo 4 ve 5'ten biraz daha iyi bir durum göstermekle birlikte üst düzey kadın bürokrat sayısı açısından yeterli değildir.

Tablo 8: Üst düzey bürokratik görevlerdeki kadın sayısı

	Toplam Sayı	Kadın Sayısı	Kadın Oranı (%)
2008	6922	507	7.32
2009	7010	546	7.79
2010	6738	519	7.70
2011	6404	485	7.57
2012	7640	603	7.89
2013	8136	636	7.82
2014	8288	663	8

Tablo 9 kadın rektör sayısını belirtmektedir ve genel Türkiye tablosunu bu alanda da yansıtmaktadır.

Tablo 9: Kadın rektör sayısı³

	Toplam	Kadın Sayısı	Kadın Oranı (%)
Rektörler	174	13	7.5

Tablo 10 akademik kadrolardaki kadın sayısını göstermektedir ve bu konuda Türkiye ortalamasının oldukça üstündeki bir başarıyı yansıtmaktadır. Bu durum gelecek için ümit verici niteliktedir.

Tablo 10: Akademik kadrolardaki kadın sayıları

	Çalışan sayısı	Kadın Sayısı	Kadın Oranı (%)
Profesör	17670	5337	30.20
Doçent	11791	4017	34.06
Yardımcı Doçent	26017	9786	37.6
Öğretim Görevlisi	15631	6183	39.55

³ Rektörü Kadın Olan Üniversiteler: Boğaziçi Üniversitesi, Dicle Üniversitesi, Düzce Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Gedik Üniversitesi, Giresun Üniversitesi, Işık Üniversitesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul Bilim Üniversitesi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Okan Üniversitesi, Özyeğin Üniversitesi

Okutman	7059	4030	57.09
Araştırma Görevlisi	41691	21565	51.72
Uzman	3479	1689	48.54
Çevirici	18	12	66.66
Eğitim ve Öğretim Planlamacısı	19	9	47.36
Asistan	11	6	54.54
TOPLAM	123386	52634	42.65

Tablo 11 HDP'nin topluma ulaşma stratejisini de belirtmektedir. %100'lük bir oranla parti yalnızca Türkiye değil dünyada da görülmeyen bir oran yakalamıştır.

Tablo 11: Siyasi partilerdeki kadın il başkanı sayıları

	Toplam İl Başkanı	Kadın İl Başkanı	Kadın Oranı (%)
Adalet ve Kalkınma Partisi	81	0	0
Cumhuriyet Halk Partisi	81	5	6.17
Milliyetçi Hareket Partisi	79	1	1.27
Halkların Demokratik Partisi (Eş Başkan Uygulaması)	67	67	100

Yukarıdaki verilere göre kamu yönetimi, akademik camia, işveren ve meslek örgütleri ve siyasal partiler, toplumsal cinsiyet eşitsizliği açısından adeta olumsuz bir örnek sergilemektedir. Kadın sayısı ve oranı açısından, yukarıdaki verilerle karşılaştırıldığında, yüzümüzü nispeten güldüren tablo 2018 milletvekili seçimlerinde parlamentoda görev yapan kadın milletvekili sayısıdır. Bununla birlikte bu oran (%17,45) dünya ortalamasının (%22,1) altındadır. Yerel yönetimlerle birlikte bu konu gelecek kısımda ele alınacaktır.

Gebelikte anne ölümü, genç annelik (1-19 yaş arası), parlamentodaki kadın sayısı, en az ortaokulu bitirme ve istihdama katılım oranlarıyla belirlenen toplumsal cinsiyet eşitsizliği indeksi 2018 verilerine göre Türkiye dünyada 64. Sırada yer almaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği verilerine göre bu eşitsizliğin en az olduğu ilk üç ülke sırasıyla Norveç, İsviçre ve Avustralya'dır. 187, 188 ve 189. sıraları paylaşan en son üç ülke ise sırasıyla Güney Sudan, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Nijer'dir. Türkiye,

mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde birçok ülkeye göre avantajlı olmasına karşın Umman, Kuveyt ve İran gibi ülkelerin bile gerisinde yer almaktadır (<http://hdr.undp.org/en/composite/GII>).

Türkiye Barolar Birliği tarafından toplumsal cinsiyet, toplumda kadına biçilen roller ve çözümleri kapsamında (<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2012-99-1179>) ülkede toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama ve toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirmeye ilgili konulara değinilmiş olup toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında atılması gereken adımlara vurgu yapılmıştır. Bu bağlamda aşağıdaki tespit ve önerilere yer verilmiştir.

Ülkenin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamadaki başarısını ölçerken 3 temel noktaya dikkat etmek gerekir.

- Kadın ve erkeğin yaşam süreleri
- Yetişkin kadın ve erkek okur-yazarlık oranları
- Kadın ve erkeklerin okulla gitme/egitim alma oranları

Toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirme endeksini aşağıdaki durumlar belirlemektedir:

- Parlamentodaki kadın oranı
- Karar verme mekanizmalarındaki kadın oranı
- Mesleki ve teknik işlerde çalışan kadın oranı

2000'lerin başlarındaki kanun değişiklikleriyle kadınlara yönelik birçok olumlu adım atılmıştır. Bununla birlikte öngörülen toplumsal ve gelişmelere ulaşmakta henüz ciddi bir mesafenin varlığı da yadsınamaz ölçüdedir. Bunun nedenlerinden biri de yalnızca yasal düzenlemelerle kalmayıp, eğitime yönelik ekonomik ve sosyal bütüncül strateji ve politikalarla konuya yaklaşılması gerekmektedir. Ayrıca, yukarıda Türk kadınlarının eğitim, istihdam, akademik camia, diploması ve parlamentoda görev alma sayı ve oranları belirtilmiş olup, önceki yıllara göre bu durumda gelişme olmakla birlikte bu konuda yapılacak önemli işlerin bulunduğu da dile getirilmişti. Bu bağlamda,

aşağıdaki hususların göz önünde bulundurulması konuya yönelik olumlu katkılar sunacaktır.

- Kadınların eğitilmesi
- Sağlık, siyaset ve kamu yaşamına katılmada kadınlara öncelik tanınması
- Kadınların rol ve sorumluluklarına ilişkin olumsuz kalıp ve yargılarla mücadele edilmesi
- Sorumlulukların birlikte paylaşılması
- Aile içinde kararların birlikte alınması
- Hak ve sorumluluklarda eşitlik
- Ailedeki kız ve erkek çocukların eşit davranılarak yetiştirilmesi
- Kadınların toplumda görev almasını sağlamak ve desteklemek, istihdamını arttırmak, kadının çalışma hayatıyla iş hayatının örtüşmesini sağlamak
- Kadınların şiddete uğramasını engellemek
- Ayrımcılığın yasaklanması ve ayrımcılıkla mücadele konusunun geliştirilmesi
- Eşit fırsatlar sağlanması
- Olumlu ayrımcılığın uygulanması

Yukarıda belirtilen hususların halk tabanına yaygınlaştırılmasında ortak çabalarda bulunulması durumunda toplumsal cinsiyet rol algısı, düzenlemeleri ve kalıp yargılarının ortadan kaldırılmasında ilerleme kaydedilebilecektir.

Ayrıca yalnızca kadınlar açısından değil, toplumsal temelde de olaya yaklaşıldığında özellikle kız çocuklarının ve kadınların eğitilmesi toplumun genel olarak refah, huzur ve birlikte yaşama arzusu ve ideallerine de olumlu katkıda bulunacaktır. Bir taraftan özellikle çocukların bakım ve yetiştirilmesinin yalnızca kadınlara bırakılması kadınların toplumsal yaşamda geri planda kalmasının en önemli nedenlerinden birini oluştururken diğer taraftan da anadil, ana kucağı, ana vatan, ana kokusu, ana sıcaklığı, ana şefkati, ana hasreti gibi kadın-erkek hepimizi derinden etkileyen duygu ve kavramlar da göz ardı edilmemelidir. Eğitimli, bilinçli ve güçlü anneler topluma katkı sunan en önemli dinamiklerin başlarında yer almaktadır.

Hükümet Kadını 1 ve 2 filmlerine esin kaynağı ve Türkiye'nin ilk kadın belediye başkanlarından olan Zekiye Midyat, Zekiye hanımın yeğeni olan, yaşı büyütülerek belediye başkanı seçilen ve Mardin'in Gercüş ilçesinde ne kadar güçlü bir belediye başkanı olduğunu "Bana, kızlarıma, gelinime saygısı olmayan bir partiye benim de saygım olmaz. Kadın adayı olmayan partiye oy vermem" diye gürleyerek kanıtlayan ve aynı zamanda yaşadığı evlat acısını anlatırken de ne ölçüde bir anne olduğunu da gösteren Ayhan Ekmen Güven Hanım ve yine Mardin Sürgücü'de 2004-2009 yılları arasında belediye başkanı olarak görev yapan 10 çocuklu Zeyniye Öner'in (Birer, 2013: Egelisabah) bir anne ve yönetici olarak toplumumuza ne ölçüde katkıda bulundukları aşikardır. Bir de bu insanların kız çocuklarının eğitim ve sosyal hayata katılmalarında en düşük yüzdeye sahip Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde görev yaptıkları düşünülünce kadınlarımıza yönelik toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azaltılmasında yapmamız gereken birçok faaliyet ve alınması gereken birçok karar için aslında kendi içimizde örneklerle sahip olduğumuz ve bu örneklerden esinlenmemiz gerektiği hususu çok nettir.

1.7. Siyaset ve Yerel Yönetimlerde Kadın

Kadınların siyaset ve yerel yönetimlere katılımı uzun ve zorlu bir süreç sonucunda ki bu alanda daha atılması gereken pek çok adım bulunmaktadır, olmuştur. Kadınların sosyal ve ekonomik hayata katılım ve varlıklarını devam ettirmesi de oldukça yoğun, istekli ve koordineli uğraşlarla sağlanmıştır ve bu çabalar da toplumsal cinsiyet eşitsizliği bulundukça devam etmek zorundadır. Sosyal ve ekonomik hayata katılım mücadeleleriyle birlikte kadınların siyasal yaşama katılmasının önü açılmıştır. Bu bölümde kadınların yerel yönetime katılımları incelenecektir. Kadınların yerel yönetimlere katılımından önce de genel olarak kadın ve siyaset konusu ele alınacaktır. Çalışmamızda Türk kadınının yerel yönetimin tüm kademelerindeki katılımı istatistik verileriyle birlikte değerlendirilecektir.

Kadınların gerek ulusal gerekse yerel politikaya katılımlarını ve temsillerini engelleyen en önemli faktörlerin başında devletin patriyarkal yapısı gelmektedir. Devleti inceleyen feminist teorisyenler genellikle devletin bu yapısına vurgu yapmaktadır. Modern devlet yapısının oluşmasından itibaren kamusal alanın erkelere

özel bir durumda biçimlendirildiğini ve kadınların bu alandan asırlar boyunca dışlandığını belirtmektedirler. Bu nedenle, devletin görev ve fonksiyonlarının tarihsel gelişimi, eril gücün tarihsel egemenliğiyle ortaya çıkmaktadır. Bu duruma ek olarak, devletin bu patriyarkal yapısının erkek egemen bir toplum yapısını oluşturduğu ve bunun da kadınların kamusal yaşama katılımı bağlamında önemli bir engele neden olduğu dile getirilmektedir. Bu duruma toplum tarafından kadına atfedilen evle ilgili roller de etki etmiştir (Robinson, 1995: 7-8). Bu bağlamda, günümüz dünyasındaki devletler bu patriyarkal yapıyı yalnızca uyguladıkları politikalarla devam ettirmemektedir. Aynı zamanda kararlaştırdıkları sosyal, ekonomik ve politik önceliklerle de buna katkıda bulunmaktadır. Bu anlayış temelinde oluşturdukları toplumsal düzenin devamını da sağlamaktadırlar (Öztürk, 2012:4). Sonuç olarak, kadınları evle ilgili aktivitelerle sınırlayan ve erkeklere ev dışındaki rolleri yükleyen bu anlayış kadınların politik, ekonomik ve yönetsel hayattan uzak tutulmasına neden olmaktadır.

Öztürk (6)'ün belirttiği gibi kadınlar politik süreçte uzun bir zaman vatandaş olarak kabul edilmemiş ve sicil haklarından yoksun bırakılmıştır. Kadınların politik hayatın kamusal ve sosyal bölümlerinin birleşimi ve vatandaşlığa dayalı seçme hakkı sonucu ortaya çıkan vatandaşlık haklarını elde edebilmeleri 19. Yüzyılın sonunda ve 20. Yüzyılın başında mümkün olmuştur. Kadınlar, değişik ülkelerde, farklı zamanlarda feminist hareketlerin etkisiyle politik yaşama katılım hakkını elde etmeye başladılar. Daha önce de belirtildiği üzere kadınların politik hakları için mücadele etmekte olan feminist hareketler 19. Yüzyılın ikinci yarısında ABD, İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerinde ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte seçme ve politik karar verme mekanizmalarına katılım bağlamında bazı yerlerde sorunsuz bazı yerlerde de oldukça sancılı olmuştur (Öztürk, 9).

Bugün, karar verme sürecine katılım bağlamında birçok alanda erkeklerin oldukça gerisinde yer almaktadır. Kadınların ulusal ve yerel siyasette eşitlik temelinde temsili henüz çözülmemiş bir sorun olarak devam etmektedir. Bu problem feminist hareketteki tartışmaların önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Önemli politik kararların alındığı ve kaynakların dağıtımının yapıldığı ulusal ve yerel yönetimde kadınların sınırlı

katılımı, kadınların politik, ekonomik ve sosyal olanaklarının gelişmesinde olumsuz bir rol oynamaktadır (United Nations, 2010:112). Bu durum da ülkelerin farklı kültürel, sosyal, politik ve ekonomik yapılara sahip olmalarına rağmen bazı güçlü sosyal, ekonomik, kültürel ve kurumsal yapıların kadınların kamusal alana katılımı ve politik alanda temsillerini engellediğine dair ortak bir noktanın varlığındaki konsensüse işaret etmektedir.

Kadınların temsiliyle ilgili engeller: kültürel, sosyoekonomik, kalkınma, politik kültür ve devlet ve politik kuruluşların doğası olarak ele alınmaktadır (Reynolds, 1999: 550). Diğer taraftan, konuyla ilgili bu engeller: ideolojik faktörler, politik faktörler, sosyo-kültürel faktörler, ekonomik faktörler, sosyal sermaye ve politik yeteneklerin yetersizliği olarak da değerlendirilebilir. Bu bağlamda, meslek ve idareyle ilgili aktivitelerde kadınların katılımının düşük olması; yetersiz eğitim olanakları, yeterli finansal kaynakların azlığı; iş ve aile hayatının uyumlaştırılmasındaki sorunlar, siyasi partilerdeki erkek egemen yapı; politik kültür ve toplum tarafından kadına yüklenen roller, kadınların politik hayattaki katılım ve temsiliinin önündeki temel engeller arasında yer almaktadır (Bari, 2005: 3-5).

Günümüzde, küreselleşme, uluslararası örgütler ve uluslararası ticaret ve ekonominin güçlü etkileri de dış faktörler olarak ulus devletlerin kalkınma politikalarını etkilemektedir. Bu nedenle, kadınların siyasi hayatta katılım ve temsillerine yönelik karşılaştıkları engellerdeki bu bileşenlerin etkisi küçümsenemez ve yadsınamaz. Bir başka ifadeyle, küreselleşme ve kalkınma politikalarının dışlama, yoksulluk ve marjinalleşmeyi artırdığı göz ardı edilmemelidir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik hedeflere ulaşma ve kadınların, ulusal ve uluslararası düzeyde eşit olarak temsil edilmeleri, sosyal, kültürel, politik ve ekonomik engeller devam ettikçe mümkün görünmemektedir (Bari, 9).

Yukarıdaki engelleri ortadan kaldırmaya yönelik çalışmaların sayısı yakın zamanda artmıştır. Kadınların siyasi partilerde, yerel yönetimlerde ve parlamentolarda eşit temsiliini sağlamaya yönelik çeşitli stratejiler, metotlar ve düzenlemeler ulusal ve küresel düzeyde uygulanmaktadır. Avrupa Birliği (AB), Birleşmiş Milletler (BM),

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve Uluslararası İşçi Örgütü (ILO) gibi uluslararası kuruluşlar özellikle toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine dair önemli çalışmalar yapmakta olup küresel boyutta toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için gerekli olan bir genel strateji (toplumsal cinsiyet politikası) konusunda uzlaşmaya varmışlardır. Bu strateji temel olarak toplumsal cinsiyet politika amacını politika, yönetim, kalkınma, istihdam, araştırma, diyalog geliştirme, planlama, program ve projeleri başlatma ve uygulama gibi bütün faaliyetlerin merkezine yerleştirmektedir (United Nations, 2016: 2015). Bu çalışmaların olumlu etkilerinin sağlık, okullaşma ve ekonomik katılım alanlarında görülmesine karşın politika, yönetim ve karar verme mekanizmalarına katılım gibi önemli alanlarda yapılacak çok şey bulunmaktadır (United Nations: 2010):

Ulusal ve yerel düzeydeki siyasi yaşamda kadınların katılım ve temsiline yönelik çalışmalar artarken, birçok ülkede kadınların yerel politik düzeydeki temsillerinin genel olarak ulusal düzeydeki politik temsillerinden daha fazla olduğu ileri sürülebilir (Alkan, 2004: 3). Özellikle yerel yönetim ve konseyler, kadınların politik arenada aktif olarak daha fazla yer alabildiği alanlar olarak ele alınmaktadır. Yerel düzeydeki politikaların daha esnek olması, yerel siyasetin politik deneyim için daha uygun bir alan olması ve yerel politikanın su, katı atık, sağlık hizmetleri, elektrik vb. günlük hayatla doğrudan ilgili olması gibi argümanlarla kadınların yerel siyasette daha fazla temsil edilmeleri açıklanabilir. Ayrıca, ev işi ve çocuk bakımı bağlamında kadınların kendi sınırlarının olduğu düşünülünce yerel politikaya katılım kadınlar için daha kolaydır. Elbette ki bu argümanlarda patriyarkal ideolojinin izleri de görülebilmektedir (Jayal, 2005: 2).

Yerel yönetim, yerel çıkar grupları arasında eşit bir şekilde yetki ve sorumluluk dağıtmayı ve ilgili bütün grupların görüşlerinin temsilini sağlamayı hedefleyen bir araçtır. Bu anlayış çerçevesinde, bölgedeki bütün paydaşların eşit katılımını onaylayan ve cesaretlendiren yerel yönetim kavramı bütün birimlerin sosyal taleplerine duyarlı bir perspektif yansıtmalı ve vatandaşlara yönelik sorumluluklarını yerine getirmelidir (Abdul Razak vd., 2014: 5). Bu bağlamda kadınların karar verme mekanizmalarına katılmaları yerel yönetim birimlerinin demokratik işlerliği açısından önemlidir.

Kadınların temsilinin göz ardı edildiği yönetim mekanizmaları yerel yönetimlerin katılım ve temsilde eşitliği gözeten prensipleriyle uyumlu olmayacaktır.

Evertzen 2001 yılındaki çalışmasında (7-8) kadınların daha fazla yerel politikada yer almaları gerektiğine yönelik nedenleri dört başlık altında toplamıştır: adalet, üretkenlik, çeşitlilik ve değişen politik sistem. Ayrıca şu olgulara dikkat çekmiştir:

- Nüfusun yarısını oluşturan kadınlar bunun doğal bir sonucu olarak aynı oranda politikada yer almalıdır.
- Erkeklerle karşılaştırıldığında kadınların politikaya farklı perspektiflerle katkıda bulunacakları deneyim ve kaynakları bulunmaktadır.
- Kadınların taleplerini gerçek anlamda temsil edemeyen erkeklerden daha fazla olarak yerel hizmetleri kullanan kadınlar, yerel hizmetlerin sunumunda çeşitlilik ve fark yaratabilecektir.
- Oportünist görüşleriyle politik sistem için daha faydalı olabileceklerdir.

Ayrıca, kendi yaşamlarına daha yakın olduğu için yerel yönetimlerde kadınların katılımının ulusal politikadaki katılımlarına göre daha kolay olacağını belirtmektedir. Yeteneklerini artırarak ve deneyim kazanarak yerel politika, ulusal politikaya katılım anlamında ilk basamak olabilecektir.

Konuya yönelik başka bir husus da kadınlar yerel yöneticiler olarak erkek mevkidaşlarından daha farklı bir perspektif ve yönetim stiline sahiptir. Bu farklılık Fox ve Schuhmann (1999: 240)'ın ABD'de 875 (435 kadın – 440 erkek) kent yöneticisiyle yapmış olduğu çalışmada açık bir şekilde görülmektedir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, kadın yöneticilerin erkek yöneticilerle karşılaştırıldığında karar verme süreçlerine vatandaşların ve toplumun katılımıyla daha ilgili oldukları ortaya çıkmıştır. Görevlerini yerine getirirken iletişimin önemini daha fazla altını çizmiş ve kendi rollerinin politik girişimcilerden daha çok yönetici ve kolaylaştırıcı olduğunu belirtmişlerdir. Böylece, kadınların yerel yönetimlerde ve üst düzey pozisyonlardaki karar verme mekanizmalarında bulunmaları, perspektif ve yönetim bağlamında bir çeşitliliğe yol açmış olacak ve etkin yerel yönetimin kurulmasına katkı sağlayacaktır.

1.7.1. Türkiye’de Ulusal Siyasette Kadın

Türkiye’de kadınların hemen her alanda erkeklerin gölgesinde kalmalarının nedenleri arasında geleneksel yaklaşım ve önyargılar çok büyük rol oynamaktadır. Kadınların annelikle ilişkilendirilmesi kadınlık duygularının oldukça ilerisinde yer almaktadır. Kadınlar genellikle kamusal ve iş yaşamlarında hak ettikleri yeri elde edebilmek için yoğun bir çaba sarf etmektedirler. Bununla birlikte bütün bu çabalara karşın, nüfus oranlarına göre politik ve iş yaşamında gereken ölçüde bir temsile ulaşamamışlardır. Bir önceki bölümde yer alan 2018 yılı TÜİK kadın araştırmalarındaki sonuçlara göre 15 yaş ve üzerindeki kadınların istihdam oranı %28,9 iken bu oran erkeklerde %65,6’dır.

Cumhuriyetin ilanı, Türkiye’de birçok alanda kadınların erkeklerle birlikte eşit haklara sahip olmasında oldukça önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur. Kadınlar Cumhuriyetin ilanı ile birlikte sosyal, politik ve ekonomik haklarını elde etmeye başlamış ve bu tarihten itibaren de durumları gelişmektedir. 1923 yılı kadınlar için politik hayata atılma ve vekil olma yolundaki ilk adım olmuştur. 1923 Haziran’ında lideri Nezihe Muhittin olan “Kadınlar Halk Fırkası” adlı bir partinin kurulması gündeme gelmiş ve partinin program ve ilanı hükümete sunulmuştur. Bununla birlikte bu oluşum hükümet tarafından kabul edilmemiş ve 1924 yılında “Türk Kadınlar Birliği” adındaki bir kuruluşa dönüşmüştür (Toprak, 1994: 7). Bu çaba izleyen yıllarda, kadınların erkeklerle eşit politik hakları kazanmasında önemli bir etkide bulunmuştur. İlk olarak, 1930 tarihli ve 1580 sayılı Belediye Kanunu’nun 23 ve 24. maddelerinde 18 yaş ve üzerindeki kadınların seçme hakkına sahip oldukları kabul edilmiştir. Ekim 1933’te 1924 tarihli Köy Kanunu’nun 20 ve 25. maddelerinde yapılan değişikliklerle kadınlar, oy verme, köy muhtarı olma ve ihtiyar heyetinin seçilmesine katılma hakkını kazandılar. Son olarak, Aralık 1934 tarihindeki milletvekili seçimlerine kadınların katılması kabul edildi. Böylece kadınlar 1930 yerel seçimler ve 1934’te ulusal seçimlere katılma ve seçilme hakkını elde etmiş oldu. Bu konuda Türkiye birçok medeni ülkenin de önünde yer almış olmaktadır (Şahin, 2011: 21). 2008 yılında yapılan bir araştırmaya (TUSİAD-KAGİDER: 220) göre, 1950’de ilk kadın il belediye başkanı (Mersin-

Demokrat Parti) seçilmiş, 1971’de ilk kadın bakan kabinede yer almış ve 1993’te ilk kadın başbakan hükümeti kurmuştur.

Aşağıdaki tabloda 1935 yılından itibaren Haziran 2018 milletvekili seçimleri de dahil olmak üzere mecliste halkımızı temsil etmeye hak kazanan erkek ve kadın milletvekillerinin sayısı ve oranları verilmektedir.

Tablo 12: Kadın Milletvekili sayıları

Seçim Yılı	Toplam Milletvekili Sayısı	Erkek Sayısı	Temsil Oranı (%)	Kadın Sayısı	Temsil Oranı (%)
1935	399	381	95,5	18	4,5
1939	429	413	96,3	16	3,7
1943	455	439	96,5	16	3,5
1946	455	456	98,1	9	1,9
1950	487	484	99,4	3	0,6
1954	541	537	99,3	4	0,7
1957	610	602	98,7	8	1,3
1961	450	447	99,3	3	0,7
1965	450	442	98,2	8	1,8
1969	450	445	98,9	5	1,1
1973	450	444	98,7	6	1,3
1977	450	446	99,1	4	0,9
1983	399	387	97	12	3
1987	450	444	98,7	6	1,3
1991	450	442	98,2	8	1,8
1995	550	537	97,6	13	2,4
1995	550	527	95,8	23	4,2
2002	550	526	95,6	24	4,4
2007	550	500	90,9	50	9,1
2011	550	471	85,6	79	14,4
2015	550	457	83,9	93	16,1
2015(2)	550	469	85,3	81	14,7
2018	600	496	82,6	104	17,4

Tablo 13: Senato ve parlamentolardaki dünyada kadın-erkek temsili

Senato ve Parlamento Birleştirildiğinde	
Toplam vekili sayısı	44,978
Bilinen cinsiyet dağılımı	44,945
Erkekler	35,022
Kadınlar	9,923
Kadınların yüzde oranı	%22,1

Tablo 12'ye göre 1935'te kadın milletvekillerinin oranı %4,5'ti. Kadın milletvekilleri oranının en düşük olduğu seçim 1950'deki seçimlerdi (%0,6). Meclisteki kadın oranının en fazla olduğu seçim, 2018 yılı haziran ayında yapılan seçimdir. Bu seçimde kadın milletvekili sayısının oranı %17,45'tir. Aslında 2011 yılından itibaren kadın milletvekili oranı çift haneli rakamlara ulaşmıştır. 2011, 2015 haziran, 2015 kasım ve 2018 seçimlerindeki oranlar sırasıyla %14,4, %16,1, %14,7 ve %17,45'tir. Bununla birlikte kadınların toplam nüfustaki oranıyla (%49,8) meclisteki oranları karşılaştırıldığında arada büyük bir fark olduğu ortaya çıkmaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki oran olarak en fazla kadın milletvekili %38,81 oranla HDP'dendir. Bunu sırasıyla AKP (%18,28), CHP (12,5), MHP (%8,16) ve İYİ Parti (%7,14) takip etmektedir (<https://tr.sputniknews.com/turkiye/201807121034247985-tbmm-kadin-erkek-iyi-parti/>). Buradaki asıl dikkat çekici durum CHP ve İYİ Parti'deki kadın milletvekili oranlarının azlığıdır. CHP'ni toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadelede düşünsel altyapısı nedeniyle en önde yer alması gerekirken bu konuda AKP'nin gerisinde olması, kadına yönelik politika ve çözüm önerileri getirme ve uygulamalarıyla mevcut durum bir tezatlık oluşturmaktadır. Aynı biçimde Türkiye'de nadir olarak bir kadın başkana sahip bir partinin kadın milletvekili oranında en alt düzeyde kalması bir başka tezatlık örneğidir. Kadın belediye başkanlarıyla ilgi veri ve değerlendirmeler yerel yönetim bölümünde yer alacağı için bu bölümde bu konuya yer verilmemiştir.

Ayrıca cumhuriyet tarihimizdeki en yüksek sayı ve orandaki kadın milletvekilinin 2018 seçimlerinde parlamentoda yer almasına karşın bu oran (%17,45)

dünya ortalamasının (%22, 1) altında yer almaktadır. Aslında dünya ortalamasıyla arada çok büyük fark bulunmamaktadır. Buna karşın kadınların parlamentoda temsil edilmesinin dünyada da ne kadar az olduğuna dair bu oran bize ışık tutmakta ve bu bağlamda yapılması gereken birçok işin de bulunduğu dikkat çekmektedir.

Gerek yerel gerekse ulusal seçimlerde seçme ve seçilme hakkını birçok çağdaş devletten önce kazanmasına karşın Türk kadını, ne yazık ki siyasi temsilde arzu edilen düzeyde bulunmamaktadır. Türk yasalarında politik haklarla ilgili cinsiyetçi hükümler bulunmamasına rağmen kadınlar, önceki bölümde rakamlarla belirtildiği gibi, politika, siyasi partiler, hükümet ve parti liderliğinde oldukça sınırlı bir şekilde temsil edilmektedir. Bu durum, erkeklerle eşit olma amacıyla kadınlara verilen politik hakların uygulanmasında sorunların olduğunu göstermektedir (Çağlar, 2011: 59). Kadınların aktif olarak politik yaşama katılmasını engelleyen değişik sosyal, kültürel, ekonomik ve politik nedenler bulunmaktadır. Özellikle, geleneksel patriyarkal aile ilişkilerinden kaynaklanan faktörler ve genellikle kırsal kesimlerdeki düşük düzeydeki eğitim, kocaların, babaların, erkek kardeşlerin ve hatta oğulların kadınlar üzerindeki politik baskıları, finansal olanakların yetersizliği ve kendine güven eksikliği kadınların aktif olarak politik yaşama katılmalarının önündeki engeller olarak değerlendirilebilir. Buna ek olarak, kadınların temsil düşüklüğü, demokrasinin uygulanmasındaki sorunlar ve siyasi partilerin kadın politikaları, cinsiyetçi yaklaşım ve uygulamaları da ele alınabilir (Çağlar:65). Özellikle, Türkiye’deki siyasi partilerin kadın aday göstermesindeki isteksizlikleri, yerel ve genel seçimlerde kadınların problem ve tavsiyelerini politikaya taşıma şansına sahip pek çok kadının politik karar verme mekanizmalarında yer almamalarına neden olmaktadır (Tüsiad-Kagider: 234).

Yakın zamanlarda, kadınların kamusal alanda daha çok aktif olarak yer alma ve her alanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin daha fazla sağlanması çabaları görülmektedir. Türkiye ilk etapta, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi (CEDAW)’nin karar, tavsiye ve yükümlülükleri doğrultusunda politika geliştirmeyi, yasal düzenlemeler yapmayı ve bu kanunları uygulamayı garanti etmiştir. Avrupa Sosyal Sözleşmesi, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Avrupa İşbirliği ve Güvenlik Teşkilatı (AGİT), Dünya Nüfus ve

Kalkınma konulu Kahire Konferansı, 4.Dünya Kadın Konferansı ve Pekin ve Avrupa Birliği Deklarasyonu gibi uluslararası örgüt ve kuruluşların direktif ve eylem planları doğrultusunda kadın ve erkek eşitliği konusunda Türkiye'nin taahhütleri bulunmaktadır (TUİK, 2014: 13). 1990 yılında kadına yönelik politikaları geliştirmek amacıyla Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü kurulmuş olup 2004 yılında bu kurum yeniden yapılandırılmıştır (Gökçimen,2008: 19). Bu çalışmaların yanında, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik aktif olarak çalışan birçok NGO bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bu çabalar önemli katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte, diğer konularda olduğu gibi kadınların politik yaşamda temsili konusunda ülkenin alması gereken önemli mesafeler bulunmaktadır.

Kadınlar her ne kadar politik yaşamda yeterince temsil olanağı bulamamaları da siyasi partilerin kadın kollarında aktif olarak çalışmaktadırlar. İdeolojik farklılıkları gözetmeksizin siyasi partilerde toplumsal cinsiyet temelli ayırım devam etmekte ve kadınlar parti kimliklerine, kadın kimliklerine göre öncelik vermektedirler. Ayrıca, kadınların kadın kollarında çalışmaları siyasal aktivite olarak yeterli görülmemekte olup kadınlar başka konularda bir görüş geliştirme ve karar verme süreçlerine partilerinin onayı olmadan etkin bir şekilde dahil olamamaktadırlar. Üye oldukları siyasi partilerce alınan kararlara uyum göstermektedirler (Çakır, 2001: 407-8).

1.7.2. Türkiye’de Yerel Siyasette Kadın

Çalışmanın bu kısmında kadınların yerel politikaya katılımı, yönetim mekanizmaları, kadınların yerel politikaya katılımını engelleyen faktörler, yerel politikada kadınların temsil durumu gibi konulara yer verilecek olup kadın belediye başkanları ve bu çerçevede yapılan projeler ele alınacaktır.

1.7.2.1. Yerel Yönetimlere Kadınların Katılımı

Yerel yönetimler demokrasi açısından oldukça büyük öneme sahiptir. Yerel yönetimler, yönetim ilkelerinin, şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılık gibi, yerleşmesi açısından oldukça önemli bir fonksiyona sahiptir. Bu durum da demokrasinin yerleşmesi, kurumların demokratik prensipler çerçevesinde işlerlik

kazanması, insanların yönetimi doğrudan etkilemesine yol açmaktadır. İnsanların yerel politikaya katılımı ve burada temsilleri demokrasi için temel niteliktedir. Burada toplumsal cinsiyet eşitliğinin göz önünde bulundurulması, demokrasinin yerleşmesi ve sürdürülmesi açısından gereklidir (Görmez, 2006: 161). İnsanların yönetime katılması açısından yerel yönetimler adeta bir ilk basamak özelliğindedir. Yerel yönetimden başlayarak merkezi yönetime doğru vatandaşlar yönetim mekanizmalarında daha fazla etki etme, daha bilinçli katılım sağlama ve daha etkin bir rol oynama olanağına sahip olmaktadır. Yerel yönetimler genel yönetim için bir hazırlık hizmeti de sunmaktadır. Yerel yönetimler, vatandaşların çeşitli sorunlarıyla doğrudan muhatap olduğu için vatandaşlar yerel anlamdaki konular ve siyasetle daha çok ilgilenmekte ve yerel karar mekanizmalarında, bu platformlarda alınacak kararlardan doğrudan etkilenecekleri için, daha fazla yer almak istemektedirler. Bu noktada yerel politika süreci demokrasinin daha çok tabana yayılmasında önemli hizmet ve görevlere sahiptir (Eryıldız, 1989: 7). Bu konuda, temsil ve katılım, cinsiyet farkının gözetilmemesi iki açıdan önemlidir. Birincisi demokratik yaşamın temel kurallarından biri de cinsiyet farkı olmadan yönetim mekanizmalarında yer almaktır. İkincisi de daha önce değinildiği gibi, kadınlar kendileriyle ilgili konularda daha çok bilgi sahibi olmakta, bilinçli davranmakta ve çözüm önerileri getirmektedirler. Bu nedenle, yerel yönetimlerde kadınların daha çok temsili ve katılımı yalnızca demokratik prensiplerden değil toplumsal fayda açısından da önemlidir.

İnsanlar, etkilerini daha yakında, daha kısa zamanda ve daha somut olarak görebildikleri için, yerel yönetimin ilgi alanına giren konularda daha uzlaşmacı olarak hareket edebilmektedir. Toplumsal fayda daha somut olarak ortaya çıkmakta ve çeşitli problemlerin çözümünde daha uzlaşmacı tavırlar ortaya konulabilmektedir. Bu konuda da yerel yönetim mekanizmaları sorunların çözümünde vatandaşlar için daha demokratik, katılımcı ve uzlaşmaya yönelik fırsatlar ortaya koymaktadır.

Günümüz dünyasında yerel yönetimlerin önemi giderek artmaktadır. Çevre, sağlık, eğitim, ulaşım, altyapı gibi yerel gündemler daha fazla yer almaktadır. Yerel yönetim mekanizmalarına katılımda toplumsal cinsiyet eşitliğinin gözetilmesi sorunların çözümüne daha çok katkı sağlayacağı gibi bu eşitsizliğin giderilmesine yönelik

çalışmalarla adalet, özgürlük, eşitlik gibi kavramlar sadece söylem olarak değil pratikte uygulanan ilkeler olarak hayat bulacaktır. Bu durum da yerelden başlayarak ulusal düzeyde daha huzurlu, adil ve kalkınmış bir sosyal, siyasal ve ekonomik ortamın yaratılmasına yol açacaktır (Yaylı ve Eroğlu, 2015: 507). Bir başka deyişle sorun yalnızca kadınların yerel ve ulusal yönetim mekanizmalarında daha fazla yer almasıyla demokratik atılım yapmak değil, toplumun bütün kesimlerinin arzu ettiği bir ortam meydana getirmektir.

Kadınlar, toplumsal olarak kendilerine yüklenilen sorumluluklar ve roller nedeniyle gerek yerel gerekse ulusal siyasette kendilerine yeterince yer edinememektedir. Bu nedenle yerel ve ulusal siyasette katılım ve etkin olmaları erkeklere göre oldukça geride olmaktadır. Yerel siyasetin birçok konusuyla doğrudan muhatap olan ve yerel siyasette katılımlarının belirli bir düzeyde olması gereken kadınlar, bu alanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kaldıklarından dolayı yerel siyasetten de dışlanmış bulunmaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi de ev işleriyle uğraşmak ve toplumsal rolleri yerel siyasete katılım sağlamalarını lüks bir duruma getirmektedir ve yerel siyasette aktif ve etkin olarak yer almaları bazı kadınlar için sıkıntılı bir durum oluşturmaktadır ((Arıkboğa, 2007: 45).

Yerel Gündem 21 kadınların aktif bir şekilde yerel siyasette yer almalarına yönelik değişik alternatifler sunmaktadır. Bu bağlamda, Kent Konseyleri önemlidir. Yaşadıkları ortamların sorunlarını ele almak, bu sorunlara çözüm önerileri getirmek, yapılması gereken konulara yönelik olarak katkıda bulunmak gibi uygun olanaklar sağlayan Kent Konseyleri kadınlar için siyasal katılım adına önemli fırsatlar yaratmaktadır. İçinde bulunduğumuz kentlerin yaşanabilirlik düzeyini artırmak amacıyla özellikle gençlerin, engellilerin ve kadınların kent yönetimlerinde daha aktif olarak bulunmaları amaçlanmaktadır. Böylece bu toplumsal kesimler yerel yönetim mekanizmalarında daha etkin olarak yer alabileceklerdir. Kent konseyleri kadınların da içinde bulunduğu çeşitli çıkar gruplarının tavsiye ve görüşlerini belediye meclislerine taşıdığı için bu karar mekanizmalarında söz sahibi olmaktadır ve bu durum da katılımcı belediyecilik anlayışını uygulamaya koymaktadır. Bu tür ortamlar kadınların

yerel yönetimlere daha aktif katılımlarının sağlamasında değişik fırsatlar sunmaktadır (Bozatay ve Kutlu, 2014: 143).

Kadınların yerel siyasete katılması, alınan kararların ve vatandaşların tümünü ilgilendiren hizmetlerin uygulanması açısından gereklidir. Yerel yönetimlerde kadınlar olmaksızın kadınların sorunları ve ihtiyaçlarına yönelik kararlar alınması ve bunların yaşama geçirilmesi neredeyse olanaksız olacaktır. Ayrıca tamamen erkeklerden oluşan bir yerel yönetim anlayışı nüfusun yarısını adeta yok saymaktadır (Çağlar, 2011: 67). Yerel yönetimler vatandaşların ulaşabileceği ve onların sorunlarına çözüm üretebilen en demokratik yönetim biçimleridir. Vatandaşlar yönetimle doğrudan karşı karşıya gelebilmekte ve arzu ve ihtiyaçlarını doğrudan dile getirebilmektedirler. Bu nedenle yerel yönetimlerin şeffaf ve hesap verebilir-sorulabilir bir yönetim anlayışına sahip olmaları oldukça önemlidir. Bu durum da doğrudan katılım ve temsille doğru orantılıdır (Toksabay, 2007: 2-3). Kadınların yerel yönetim karar mekanizmalarında katılım ve temsili bu çerçevede önem taşımaktadır. Gerek çocuklar gerekse aileye yönelik politikaların belirlenip geliştirilmesinde ve yerel bütünlüğü içinde görüş ve tavsiyelerini sunmalarında demokratik kazanç ve toplumsal fayda bulunmaktadır.

Kadınların bu şekilde yerel yönetimlerde yer alması toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltacak, patriyarkal yapıların meydana getirdiği sorunları azaltacak ve toplumun daha donanımlı, kaliteli, bilinçli ve üretken olmasına katkıda bulunacaktır. Kadınların yerel yönetim mekanizmalarında daha çok yer almaları ulusal siyasete de olumlu katkı sağlayacaktır. Çeşitli toplumsal sorunlara karşı “kadın duyarlılığı” ve bu sorunların çözümünde “kadın elinin” değmesi, adeta toplumsal bir kambur haline gelmiş birçok problemin de ortadan kaldırılmasına etki edecektir. Gençlerin dağdan indirilmesinden töre kaynaklı birçok cinayetin son bulmasına, kız çocuklarının eğitiminden daha demokratik ve refah içinde bir toplumun oluşturulmasında bu “kadın bakışına” ihtiyacımız bulunmaktadır.

1.7.2.2. Yerel Yönetimlerde Kadınların Temsil Edilmesi

Kadınların yerel yönetimlerde temsili iki ana temel üzerinde incelenebilir: tanımlayıcı ve asli temsil. Tanımlayıcı temsil daha çok sayısal bazda ve orantısız bir

eşitlik olarak ele alınabilir. Asli temsilde ise rakamlardan daha çok fonksiyonellik ve nitelik ön planda yer almaktadır. Bir taraftan sayısal ve oransal olarak eşitlik hedeflenirken diğer taraftan bu konudaki etkinlik de önemlidir. Yalnızca sayısal anlamdaki eşitlik yerel alanda kadınların ihtiyaç ve taleplerine istenilen ölçüde cevap verildiği anlamının taşımamaktadır. Bu durumda nitelik nicelikten daha önemli bir hale gelmektedir. Bir başka deyişle, yerel yönetim mekanizmalarındaki kadınlar nicel ve nitel olarak tam anlamıyla temsil ediliyor olmalıdır (Gençkaya, 2011: 7-8).

Yalnız burada bir hususu da belirtmek gerekir. Kadınlar yalnızca kadınlarla ilgi problemleri dile getirmek için bu mekanizmalarda bulunmamalıdır. Bu da kadınları başka bir anlamda sınırlandırmak demektir. Diğer problemlerle birlikte kadınların karşılaştığı sorunların da dile getirilmesi ve bunlara çözüm bulunması için çaba gösterilmelidir. Aksi durumda da bir başka toplumsal cinsiyet eşitsizliği ortaya çıkmakta ve kadınlar sadece kadınların sorunlarıyla ilgilenme durumunda değerlendirilmiş olmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği, demokrasinin en temel unsurlarından biridir, kadınların yerel yönetim mekanizmalarında ve yönetimlerinde erkeklerle birlikte aktif ve etkin bir şekilde yer almalarıyla doğru orantılıdır. Kadınların yalnızca yerel yönetim karar verme mekanizmalarına katılımı yeterli olmamaktadır. Bu mekanizmalarda ve yönetim süreçlerinde temsili de gereklidir (Kssgm,2008: 46). Patriyarkal sosyal düzenin sonuçlarından biri de erkeklerin hem ulusal meclislerde hem de yerel karar alma mekanizmalarında etkin ve aktif olmaları ve kadınların bu alanlarda yetersiz katılım ve temsillerinin olmasıdır. Sonuç olarak kadınlar erkeklere göre bu alanlarda dezavantajlı bir konumda bulunmaktadır (Yaraman, 1999: 25).

Türkiye’de kadınların yerel yönetimlerdeki temsili ne yazık ki pek iç açıcı değildir. Birçok ülkede kadınlar yerel yönetimlerde ulusal politika düzeyinden daha çok temsil edilmektedir. Nergiz ve Üçer (2012: 5-6) Türkiye’de kadınların yerel siyasette yer almalarını engelleyen en önemli etkenleri aşağıda ele almıştır:

- Kadınların politik sistemde yer almasını olumsuz olarak etkileyen geleneksel yapı ve dışlama
- Yetersiz finansal kaynaklar ve teknik data
- Siyasi partilerin yapıları ve aday belirleme metotları
- İç problemler ve çeşitli nedenlerden kaynaklanan kendine güven eksikliği

Kadınların yerel siyasete katılmasını engelleyen faktörleri incelediğimizde Türkiye’de Siyaset ve Kadın kısmında yer alan, kadınların siyasete girmesine engel olan etkenlerle aynı olduğu görülmektedir. Bu durum da toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sosyal ve psikolojik yansımaları olarak ele alınabilir.

Türkiye’deki yerel siyasete kadınların yetersiz katılımına yönelik üç faktör belirtilebilir. Birinci faktör politikadaki simgeselliktir. İkinci faktör, kadınların yerel toplum düzeyindeki sosyal mobilizelerinin sınırlı olmasıdır. Son olarak üçüncü faktör ise kadın organizasyonlarının yereli ilgi sahasından dışlamış olmasıdır (Alkan, 2004: 5).

Kadınların yerel siyasette yer almaları ulusal politikada yer almaları kadar önemlidir. Kadınların, belediye ve büyükşehir belediye başkanlıklarında, belediye meclislerinde, ilçe meclislerinde ve muhtarlıklarda görev yapmaları demokrasinin yerleşmesi, adaletin yayılması ve çağdaşlık düzeyinin artması açılarından oldukça önemlidir. Bununla birlikte belirtilen pozisyonlardaki kadın sayısı ve oranı incelendiğinde, bu konu detaylı olarak ileride ele alınacaktır, şu an için parlak bir tablo görülmemektedir.

Kadınların yerel yönetim karar verme mekanizmalarında ve yönetim süreçlerindeki katılım ve temsil eksikliklerinin giderilmesine yönelik çeşitli çalışmalar da yapılmaktadır. Dahlreup’un siyasete katılım ve temsil noktasında kadın erkek eşitliğinin sağlanması ve kadınların mevcut pozisyonlarının güçlendirilmesine yönelik analizleri önem taşımaktadır:

- Adaletin yerleştirilmesi ve yaygınlaştırılması açısından toplumun yarısını oluşturan kadınların siyasette de yer alması bir zorunluluktur.

- Temsilde kadın erkek arasındaki adalet gerçekleşince gerek ulusal gerekse yerel siyasette karar alma mekanizmaları daha işlevsel olacaktır. Kadınların çalışma şekilleri, yetenekleri, duyarlılıkları ve bakış açıları toplumsal faydanın oluşturulmasında katkı sunacaktır.
- Ayrıca yaşamsal tecrübe ve bilgi açısından da kadınlar yönetim mekanizmalarında etkin rol oynayacaktır.
- Kadınlar toplumsal çıkar gruplarının bir temsilcisi oldukları için özellikle kadınlara yönelik aktiviteler de bu şekilde yerel yönetim mekanizmalarında gündem olacaktır ve
- Modernleşme için önemli bir yol alınmış olacaktır. Kadın erkek eşitliği modernleşmenin vazgeçilmez unsurlarındandır. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığından ne kadar uzak olunursa modernliğe o oranda yaklaşılmış olunmaktadır (Aydemir, 2011: 32-3).

Kısaca özetlemek gerekirse adalet, fayda, tecrübe paylaşımı, çıkar paylaşımı ve modernleşmeden oluşan beş temel unsur kadınların yerel yönetim mekanizmalarında bulunmasıyla sağlanacak toplumsal fayda olarak değerlendirilmelidir. Bu faydanın artırılması da kadınların aktif ve etkin bir biçimde yerel yönetimlerdeki temsillerinin artmasıyla doğrudan ilişkilidir. Toplumun kadınların bu temsiliyle ilgili olarak bilinç düzeyinin artması toplumsal faydaya yönelik olumlu katkıda bulunacaktır.

Değişik sosyal ve ekonomik nedenlerden dolayı yerel siyasette yeterince yer edinemeyen kadınlar, temsil açısından da yerel yönetim mekanizmalarında da yeterince etkin olamamaktadırlar. Kadınların da bir çıkar grubunun temsilcileri oldukları hususunda başta kadınların ve sonra da toplumun geri kalanının bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Kadınlar yerel yönetimlerce alınan karar ve yapılan uygulamalardan erkeklere göre daha çok etkilenmektedir. Daha önce de değinildiği gibi kadınlara özgü olarak değerlendirilen eve yönelik işlerde, su, elektrik, sağlık gibi, birçok yerel hizmet kadınlarla doğrudan ilişkilidir. Bu açıdan bakıldığında ise kadınların yerel yönetimlerde yer alması bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır (Belli, 2017: 81).

Kadınların gerek yerel gerekse ulusal seçimlere seçmen olarak katılmasında bir sorun olmamaktadır. Bununla birlikte çizginin diğer tarafında, bir başka deyişle yönetilen değil de yönetici pozisyonunda olma konusunda irade gösterdikleri zaman çeşitli engeller ortaya çıkmaktadır. Kadınların yönetici pozisyonlarında bir yer alabilmek için erkek adaylara göre daha fazla efor sarf etmeleri gerekmektedir. Parti yöneticilerini gerek itibar gerekse oy potansiyeline dönüşecek sosyal ağları konusunda ikna edebilmek de bu eforlar arasında yer almaktadır. Belirtilen bu nedenlere erkek egemen toplumlardaki erkeklerin kadınlara göre sosyoekonomik açıdan daha geniş imkanlara sahip oldukları da eklenince kadınlar yerel siyasete katılım ve temsil yönünden daha dezavantajlı bir konumda yer almaktadır. Sonuç olarak kadın bakış açısını içinde bulundukları ortamda yansıtabilmeleri de mevcut yapının elverdiği ölçü ve düzeyde olmaktadır (Altındal, 2007: 71-2).

Kadınların yerel ve ulusal politikadaki temsilleri demokrasinin kökleşmesi için gereklidir. Vatandaşların ihtiyaç ve taleplerine duyarlı olmak, bunları karşılamak, vatandaşa hizmet ve hesap verebilirlik açılarından merkezi yönetime göre daha uygun olan yerel yönetimlerde kadınların gerek katılım gerekse temsil bakımından yer almaları daha kolay olabilmektedir. Yerel politikada katılım, karar ve uygulamalardan doğrudan etkilenip çıkarlarını daha çok takip edebildikleri için, vatandaşlar için daha uygun görülmektedir. Kadınların yerel yönetimlere katılım ve bu alanda temsilleri ulusal politikada yer almalarından daha fazla olmaktadır. Dünyada bir çok yerde bu durum gözlemlenmektedir. Bununla birlikte Türkiye'deki durum farklıdır. Türkiye'de yerel meclislerde yer alan kadınlar orantısız olarak mecliste bulunan kadınlardan daha azdır (Örtlek, 2013: 284).

Kadınların yerel mekanizmalarda orantısız olarak daha düşük düzeyde temsil edilmelerinin nedenlerinden biri de yerel yönetimler üzerinde merkezi idarenin önemli bir etkisinin olmasıdır. Patriyarkal yapı ve erkek egemenliğine dayalı sistemin yansıması olarak işleyen yerel yönetimlerde adeta geri planda yer bulan kadınlar bu alanda da yeterince katkı sunamamaktadırlar. Burada karşılıklı bir yoksunluk durumu ortaya çıkmaktadır. Kadınlar kendi sorun ve taleplerine tam olarak cevap veremeyen yerel yönetimlerle yaşamak zorunda kalırken, yerel yönetimler de buna karşılık olarak

kadınların meydana getireceği faydadan yararlanamamaktadır (Cerit, 2008: 40). Bu durum da sadece siyaset değil toplum olarak da arzu edilen sosyal ve ekonomik faydadan mahrum kalınması sonucunu vermektedir.

1.7.2.3. Türkiye’de Kadınların Yerel Yönetimlerdeki Yeri

Kadınların Türkiye’de elde ettikleri yerel ve ulusal seçme ve seçilme hakları ne yazık ki tam anlamıyla uygulamaya konulamamıştır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi de Türk kadını, Batı’daki kadınlar gibi bu haklarını zorlu mücadelelerle kazanmamıştır. Cumhuriyetle birlikte çağdaşlaşma yönünde atılan adımlar sonucunda kendisine verilmiştir. Kadınlar gençler gibi cumhuriyetin modernleşmedeki ana unsurudurlar. Yapılan düzenlemelerin birçoğu da kadınlarla doğrudan ilgilidir. Buradaki siyasi ironi, kadınlara seçme ve seçilme hakkı erkek egemenliğindeki meclisin yürütme organı tarafından kadınlara adeta bir lütuf olarak verilmiştir. Sonrasında yer alan uygulamalar, bu seçme ve seçilme hakkını neredeyse sembolik bir pozisyona dönüştürmüştür. Sonuç olarak kadınlar siyasete katılım hususunda gerekli nitel ve nicel özelliklere sahip olamamıştır (Kızılkaya, 2004: 134).

Yerel yönetimlerde kadınların aktif ve etkin bir şekilde bulunması gerek demokratik standartların yükselmesi gerekse kadınların politik haklarını kullanmaları açısından oldukça önemlidir. Yerel yönetimlerce alınan kararlar, uygulamalar ve hizmetler en çok kadınların yaşamında etkili olmaktadır. Bunun sonucunda kadınların yerel politik mekanizmalarında temsil edilmeleri, etkin olarak üretime katkıda bulunmaları, hizmetlerin sunumunda karar verme durumunda olmaları ve sunulan bu hizmetleri nicelik ve nitelik yönünden kontrol etmeleri yalnızca kendilerinin vatandaşlık ve siyasal hakları bakımından değerlendirilmemelidir. Yerel yönetimlerde toplumsal cinsiyet ayrımcılığının azalması ve demokratik temellerin güçlendirilmesinde de etkili olmaktadır (Şahin, 2011: 24).

Kadınların yerel yönetimlerdeki pozisyonlarını analiz etmek için 1999’dan itibaren yerel yönetim mekanizmalarındaki kadın sayısının incelenmesi ve orantısal olarak değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Tablo 14’te bu veriler yer almaktadır. 2019 yerel seçimleri henüz çok yeni yapıldığından kadın belediye meclis üyeleri ile il genel

meclisi üye sayısına henüz ulaşamamıştır. Yalnızca kadın belediye başkanları sayısı belirtilmektedir.

Tablo 14: Yerel seçimlerde kadın sayıları

Yerel Seçimler	Toplam Sayı	Kadın Sayısı	Kadın Oranı (%)
1999 Seçimleri			
Belediye Başkanı	3216	20	0,62
Belediye Meclis Üyesi	34.084	541	1,58
İl Genel Meclis Üyesi	3.122	44	1,4
2004 Seçimleri			
Belediye Başkanı	3.225	18	0,55
Belediye Meclis Üyesi	34.447	817	2,37
İl Genel Meclis Üyesi	3.208	57	1,77
2009 Seçimleri			
Belediye Başkanı	2.948	26	0,88
Belediye Meclis Üyesi	31.790	1.340	4,21
İl Genel Meclis Üyesi	3.379	110	3,25
2014 Seçimleri			
Belediye Başkanı	1.396	40	2,86
Belediye Meclis Üyesi	20.498	2.198	10,72
İl Genel Meclis Üyesi	1.251	60	4,79
2019 Seçimleri			
Belediye Başkanı	1.389	37	2,66
Belediye Meclis Üyesi			
İl Genel Meclis Üyesi			

Tablo 14 incelendiğinde 2009 yılındaki yerel seçimlerde seçilmiş olan 16 büyükşehir belediye başkanının hepsi erkekti, 2014 yılındaki seçimlerde sayısı 30'a ulaşmış olan büyükşehir belediye başkanlarının yalnızca 3 tanesi kadındı ve 2019 yerel seçimleri sonuçlarına göre ise 81 ilin yalnızca 4 tanesinin kadın belediye başkanı bulunmaktadır. 1999-2019 yılları arasındaki kadın belediye başkanı oranları sırasıyla yüzde 0,62, 0,55, 0,88, 2,86 ve 2,66'dır. Bununla birlikte, Ka-Der'in paylaştığı veriye göre dünyadaki kadın belediye başkanı oranı yüzde 20,9'dur. Bu belediye başkanlarının arasında da Paris (Anne Hidalgo), Mexico City (Claudia Sheinbaum), Barselona (Ada

Colau), Tokyo (Yuriko Koike) ve Oslo (Marianne Borgen) gibi önemli şehirleri yöneten kadınlar bulunmaktadır (Gila Benmayor, Hürriyet).

Tablo 15. Cumhuriyet tarihindeki kadın belediye başkanlarının partilere göre dağılımı

Parti	Sayı
HDP	67
CHP – SHP	39
AKP	15
DYP – AP	11
ANAP	7
MHP	4
BAĞIMSIZ	4
DSP	3
TOPLAM	150

Ayrıca bölgelerimize göre kadın belediye başkanları incelendiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

8 ilden oluşan Akdeniz bölgesinde 90 yılda toplam 5 kadın belediye başkanı görev yapmıştır. Adana-Antalya-Burdur-Isparta-Kahramanmaraş'ta kadın belediye başkanı bulunmamaktadır.

14 ilden oluşan doğu Anadolu bölgesinde 90 yılda toplam 31 kadın belediye başkanı görev yapmıştır. Bingöl-Bitlis-Erzincan-Kars-Malatya-Ardahan'da kadın belediye başkanı bulunmamaktadır.

8 ilden oluşan Ege bölgesinde 90 yılda toplam 26 kadın belediye başkanı görev yapmıştır. Kütahya'da kadın belediye başkanı bulunmamaktadır.

9 ilden oluşan Güneydoğu Anadolu bölgesinde 90 yılda toplam 46 kadın belediye başkanı görev yapmıştır. Kilis-Adıyaman-Batman'da kadın belediye başkanı bulunmamaktadır.

13 ilden oluşan İç Anadolu bölgesinde 90 yılda toplam 12 kadın belediye başkanı görev yapmıştır. Aksaray-Çankırı-Kayseri-Kırıkkale-Kırşehir-Nevşehir-Niğde-Yozgat'ta kadın belediye başkanı bulunmamaktadır.

18 ilden oluşan Karadeniz bölgesinde 90 yılda toplam 11 kadın belediye başkanı görev yapmıştır. Düzce- Bayburt-Bolu-Kastamonu-Çorum-Tokat-Rize-Sinop'ta kadın belediye başkanı bulunmamaktadır.

11 ilden oluşan Marmara bölgesinde 90 yılda toplam 19 kadın belediye başkanı görev yapmıştır. Tekirdağ- Bursa –Balıkesir –Yalova'da kadın belediye başkanı bulunmamaktadır.

Yukarıdaki cumhuriyet dönemindeki kadın belediye başkanları sayıları değerlendirildiğinde cumhuriyetin kadını önceleyen politikalarından ne kadar geride olduğumuz da ortaya çıkmaktadır.

Gerek kadın belediye meclis üyesi gerekse il genel meclis üye oranları kadın belediye başkanları oranına göre daha fazla olmasına rağmen yerel yönetim mekanizmalarındaki kadın sayısı ne yazık ki oldukça azdır. İçinde bulunduğumuz yüzyılda kadın hakları ve toplumsal cinsiyetle mücadelede gösterilen çabalar sonucunda oldukça mesafe alınmasına karşın özellikle ülkemizdeki rakamlar bu konuda iyimser olmamamızın çok ötesinde bulunduğumuzu göstermektedir. Geçen yıl (2018) yapılan genel seçimlerin sonucunda kadın milletvekili oranının %17,45 olduğu göz önünde bulundurulunca 2019 yerel seçimlerinde kadın belediye başkanlarının oranından (%2,66) 6 kat daha fazla olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Tablo 14'ün bizim açımızdan olumlu tek tarafı, az da olsa kadınların artan bir oranda yerel yönetim mekanizmalarında yer aldığı olgusudur. Bununla birlikte bu oranlar Türkiye'ye göre daha gelişmiş ülkelerin oranlarıyla karşılaştırınca arada büyük farkların olduğu görülmektedir.

Tablo 16'da çeşitli ülkelerin (Türkiye dâhil 33 ülke) kadın belediye meclis üye ve kadın parlamenter oranları verilmektedir. Kadın belediye meclis üye oranında ne

yazık ki en düşük ikinci oran Türkiye'ye aittir. Kadın parlamenter oranında ise en düşük orana sahip ülkelerden biri yine Türkiye'dir.

Tablo 16: Farklı ülkelerde kadınların temsil oranları

ÜLKELER	Yerel Yönetimlerde (Belediye Meclis Üyesi) Kadın Temsil Oranı (%)	Parlamento Kadın Temsil Oranı (%)
Portekiz	3,6	28,7
Türkiye	4,21	14,7
Ermenistan	6,1	10,7
Karadağ	11,4	12,3
Arnavutluk	12,4	15,7
Kazakistan	17	24,3
İrlanda	18	15,1
Estonya	20,6	19,8
Hırvatistan	21,9	23,8
Sırbistan	21,2	32,4
Polonya	22	23,7
Litvanya	22,4	19,1
Hollanda	23	40,7
Bulgaristan	24,3	20,8
Çek Cumhuriyeti	25	22
İsviçre	25,7	28,5
Macaristan	26,6	8,8
İngiltere	28	22,3
Fransa	30,3	26,9
Danimarka	32	39,1
Kanada	32,8	24,7
Belçika	34,8	38
İspanya	35	36
Finlandiya	36,7	42,5
Norveç	38,2	39,6
İzlanda	39,8	39,7
İsveç	43	44,7
Rusya Federasyonu	49,3	13,6
Moldova Cumhuriyeti	57,7	19,8
Letonya	67,1	23
Beyaz Rusya	68,6	31,8
Ukrayna	75,8	8
Slovenya	78	32,2

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Türkiye'deki kadınların ulusal ve yerel seçimlerde temsilleri arasında orantısal olarak çok büyük bir fark bulunmaktadır.

Bu duruma etki eden ve daha önce belirtilen sosyal ve ekonomik nedenlerden başka yerel yönetimlere yönelik olarak merkezi yönetimin baskıcı bir tavır sergilemesi ve yerel yönetimlerin özerklik yapısının bu baskıdan olumsuz olarak etkilenmesi de söz konusudur. Ayrıca, özellikle daha az nüfuslu yerleşim birimlerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve patriyarkal yapının etkisi kadınlar üzerinde daha fazla etkili olmakta ve sosyal roller kadınlar için daha baskılı olarak görülebilmektedir (Şahin, 25).

Kadınların yerel siyaset açısından neden daha aktif ve etkin bir rol oynamaları gerektiği hakkında gerek kadınların gerek yerel yönetim mekanizmalarında yer alan karar verici ve politika uygulayıcılarının daha çok bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Kadınlar neden yerel yönetimler tarafından sağlanan hizmetlerin merkezinde bulunmaktadır ve kadın hassasiyet ve bakış açısının neden bu hizmetlerin belirlenmesinde önemli olduğu hususlarının daha açık hale getirilmesi kadınların katılım ve temsilinin artmasına etki edecek faktörlerin başında gelmektedir. Yukarıdaki tabloda Türkiye’den daha iyi yaşam standardına sahip olan ülkelerin⁴ verileri incelendiği zaman, Hollanda⁵ dışında, kadın belediye meclis üye ve parlamenter oranlarının hem Türkiye’den oldukça fazla hem de aynı ülkedeki söz konusu iki oran arasında Türkiye’deki gibi adeta bir uçurumun oluşmadığı görülmektedir. Bu toplumlardaki demokratikleşme ve kalkınma düzeyi de ne yazık ki Türkiye’den fazladır. Türkiye’den hem nüfus hem de yüzölçümü olarak oldukça küçük olan ve Türkiye’ye göre tarıma elverişli iklim açısından daha dezavantajlı bulunan Hollanda’nın tarım ihracatı 2018 yılında 90,3 milyar Avro (<https://www.turkinfo.nl/haber/tarimin-kucuk-dev-ulkesi-hollanda-2018-yilinda-90-milyar-avroluk-tarim-ihracati-yapti/24085/>) iken 2018 yılında Türkiye için bu rakam yaklaşık 23 milyar ABD Dolarıydı (<https://www.haberturk.com/tarim-ihracati-5-yilda-107-milyar-dolari-asti-2287360-ekonomi>). Bu rakamlar da bize demokratikleşme, kırsal kesimin üretkenliği, kadının

⁴ İsviçre, İngiltere, Norveç, İsveç, Finlandiya, Fransa, Danimarka ve Kanada

⁵ Hollanda’daki oranlar arasındaki fark diğer ülkelere göre daha fazladır. Kadın belediye meclis üye oranı ve parlamenter oranı sırasıyla %23 ve %40,7’dir. Her iki oran da Türkiye’deki oranlardan (%4,21 ve %14,7) oldukça fazladır.

yerel ve ulusal siyasette yer alması gibi unsurların birbirleriyle bağlantılı ve ekonomik ve sosyal gelişmenin de birbiriyle iç içe olduğunu göstermektedir.

Yerel yönetim birimleri yalnızca bir hizmet sağlama mekanizması değildir. Bu yönetimler bir rant alanı olarak da görülmektedir. Sosyoekonomik değişik gerekçelerle erkeklerden daha dezavantajlı durumda olan kadınlar, ayrıca rant üretilmesi ve paylaşması hususlarında da erkeklerle mücadele edecek durumda olmadıklarından dolayı yerel yönetim mekanizmalarından katılım ve temsil bağlamında adeta saf dışı bırakılmaktadır. Bütünsel bakış açısıyla, sosyoekonomik faktörlere, kadın bakış açısına yönelik bilgi eksikliği ile iktidar ve rant mücadelesi de eklenince neredeyse “Vahşi Batı” tarzındaki bir politik yarış ve mücadelenin olduğu ortamda kadınların yeterince yer almaması oldukça normal bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır (Keleş, 2000: 66).

Kadınların yerel yönetimlerindeki temsillerinde siyasi partiler de etkin bir rol oynamaktadır. Yerel yönetimlerin daha adil olmalarıyla kadınların yerel yönetimlerdeki temsili doğru orantılıdır. Yerel yönetim mekanizmalarında yer alma büyük oranda siyasi partilerle olmaktadır. Erkek egemen yapılara sahip siyasi partilerde genellikle kadınlar üye olarak bulunmakta ve yönetici pozisyonlarında genellikle erkekler etkin olmaktadır. Partilerin yönetim organlarındaki kadınların azlığı doğrudan yerel ve ulusal siyasete de etki etmektedir (Altındal, 76). Siyasal partilerde konum itibarıyla geri planda kalan kadınlar yerel yönetim mekanizmalarında da ikincil pozisyonda bulunmaktadır. Kadın adaylar, adeta merkezi yönetim kadar önemli olarak değerlendirilen yerel seçimlerde parti olarak geri kalma nedeni olarak ele alınmaktadırlar. Kadın üyeler, seçimlerde kadınların oylarını bağlı bulundukları siyasi partilere yönlendiren dolayısıyla erkek adayların kazanmasına hizmet eden yardımcı unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Kota sisteminden yoksun olan siyasi partiler genellikle kadınları aday olarak belirlememekte ve belirlese dahi listelerde erkeklerden daha alt yerlerde aday olarak göstermektedirler. Aslında bu durum da adalet açısından eksiklik meydana getirmektedir. Partiyi omuzlayarak seçim çalışmalarına katılan kadınlar temsilde hak ettikleri yere sahip olamamakta ve siyasi partiler için bir anlamda “vitrin” görevi görmektedirler (Çağlar, 71).

Bütün bu değerlendirmeler ışığında kadınlara temsilci olmaktan daha çok seçmen olarak bakıldığı gerçeğiyle karşılaşılmalıdır. Kadınlara ve sorun ve taleplerine seçimlere kadar değer verilmekte ve seçimlerden sonra bunlar deyim yerindeyse rafa kaldırılmaktadır. Bir başka ele alınması gereken husus da siyasi partilerde görev yapan kadınların etkin bir kadın dayanışması oluşturamadıkları ve yerel bazda yalnızca “itibarlı” kadınların parti mekanizmalarında yer almasıdır. Bu durum da kadın seçmenle partilerde görev verilen kadınların sosyoekonomik açıdan farklı olduğu gerçekliğine vurgu yapmaktadır. Sonuç olarak, kadınların partilerdeki gerek nicelik gerek nitelik ve gerekse de sorumluluk yönlerinden aktiflik ve etkinliklerinin artırılması gerekmektedir (Kader, 2002: 36).

Genel anlamda toplumsal cinsiyet eşitsizliği birçok alanda haksız, adaletsiz ve liyakati dışlayan uygulamalara neden olmakla birlikte etkisini en çok yerel ve merkezi yönetimlerde göstermektedir. Adeta bir “erkek temsilci arenası” haline getirilen seçimlerde kadın temsilcilerin eksikliği değişik alanlarda oldukça fazla hissedilmektedir. Önceki kısımlarda kendi hikâyelerini yazan üç kadın belediye başkanından söz edilmişti. Bu kısımda da bir başka açıdan kendi hikayemi yazıp yerel yönetimlerde kadınların daha aktif ve etkin olarak katılması yönünde çalışmalarda bulundum. Başlatmış olduğum girişimle ilk kez 19 kadın eski ve yeni belediye başkanı Foça ‘da 27-29 Eylül 2013 tarihlerinde bir araya gelerek, 1. Türkiye Kadın Belediye Başkanları Buluşmasını gerçekleştirdik. Görev yaptığım dönemde de Seyrekte yolların yapılması, beldenin suya kavuşturulması, geceleri aydınlatmanın sağlanması gibi yerel baz da birçok hizmete vesile oldum. Yerel yönetimdeki bu kadın bakış, duyarlılık ve perspektifinin daha geniş alanda yankılanması için söz konusu buluşmayı organize ettim. Belirtilen buluşma yerel ve ülke çapındaki medyada geniş yankı bulmuş ve bu buluşmaya katılan eski ve yeni kadın belediye başkanları “Hükümet Kadınları” olarak nitelendirilmiştir. Gerçekten demokrasimizin daha güçlendirilmesi, yerel hizmetlerin kalitesinin artırılması, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azaltılması, adaletin sağlanması açılarından kadınların yerel yönetim mekanizmalarının tüm kademelerinde görev yapmaları son derece önemlidir. Bu hususta farkındalık meydana getiren ve yeni bakış açısı ve perspektifler sunan ne kadar çok Nurgül Uçar, Zekiye Midyat, Ayhan Ekmen

Güven, Zeyniye Öner gibi kadın belediye başkanına sahip olursak modernleşme sürecinde o kadar yol almış oluruz.

2. BÖLÜM

HÜKÜMET KADIN 1 VE 2 FİLMLERİNDE LİDER KADIN

Hükümet Kadın filmlerini incelemeden önce Türk sinemasında kadının konumu üzerine değerlendirmelerde bulunmak faydalı olacaktır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği gerek sosyalleşmeyle gerekse kuşaktan kuşağa aktarımla toplumda içselleştirilmiş ve bu durum erkek egemen toplum ideolojisi bağlamında sinemaya da aktararak bu eşitsizliğin toplum tarafından daha çok kanıksanmasına yol açmıştır (Karadaş ve Uluyağcı: 257-58).

Cumhuriyetle birlikte yeni bir ulus inşa edilirken kadınlara önemli sorumluluklar yüklenmiştir. Özellikle Kurtuluş Savaşı'nın etkisiyle Türk sinemasında “ana ve baci” kavramları üzerine oldukça etkili vurgular yapılmaktaydı. Bir Millet Uyanıyor filminde kadınların namusları vatanın namusuyla bir tutulmuş ve vatan savunması için önemli bir motivasyon kaynağı olmuştur (Yüksel, 2010: 92-93). Farklı filmlerde (Karagözlüm, Aşk Mabudesi, Bir Türk'e Gönül Verdim) de Türk kadınının özellikleri özel alanda ev ve çocuklarıyla ilgilenen, erkeğine kayıtsız destek veren ve kamusal alanda yer almayan kadınlar olarak gösterilmektedir. Kamusal alanda bulunan ve erkeklerle arasında belirli bir mesafe koymayan kadınlar da bizden farklı, “öteki” kültürlerin Türk toplumundaki temsilcisi ve toplum tarafından benimsenmeyen unsurlar olarak Türk sinemasında yer almıştır. Bu filmlerin ortak özelliği erkek egemen toplumun ideoloji etrafında biçimlenen cinsiyet rollerinin aktarılması ve kadınların erkek gözüyle bir obje olarak görülmesidir (Yüksel: 89-98). Güçlü (2010: 83) de patriyarkal sistemin kadınlar üzerinde şiddete varan ölçüde kontrol sahibi olduğunu, Gemide, Salkım Hanımın Taneleri, Laleli'de Bir Azize ve Masumiyet filmlerindeki cinsellik temelli şiddet içeren şok edici sahnelerle ve bu şiddetin kadınlar üzerindeki yıkıcı etkileriyle ortaya koymaktadır.

Türk sinemasının ortaya çıkışıyla birlikte kadın, bir özne olarak değil erkek bakış açısıyla ele alınmıştır. Bu durum da kadın sorunlarının beyaz perdeye yeterince

yansıtılamaması ve Türk sinemasının da mevcut ideolojinin etkisinde kalarak erkek egemen bir perspektife sahip olması sonucunu doğurmuştur. 1980’li yıllarda dünyayla birlikte Türkiye’de de yeni bir ivme kazanan feminist hareketler kadının bir birey olarak ele alındığı ve özne konumunda olduğu filmlerin çekilmesini netice vermiştir. Bunlar arasında *Mine* (Atıf Yılmaz/1981), *Bir Yudum Sevgi* (Atıf Yılmaz/1984), *Dul Bir Kadın* (Atıf Yılmaz/ 1985), *Aaah Belinda* (Atıf Yılmaz/ 1987), *Kadının Adı Yok* (Atıf Yılmaz/ 1988), *İffet* (Kartal Tibet,1982); *Fahriye Abla* (Yavuz Turgul,1984); *Adı Vasfiye* (Atıf Yılmaz, 1985) ve *Asiye Nasıl Kurtulur* (Atıf Yılmaz,1985) filmleri bulunmaktadır (Karadaş ve Uluyağcı: 260).

1980’lerdeki Türk sinemasındaki feminist etkilerin nedenlerine baktığımızda şu unsurlar karşımıza çıkmaktadır. Türkiye, özellikle 1950’lerde başlayan sanayileşme çabalarıyla birlikte kırsaldan kente doğru yoğun bir göçe tanıklık etmiş ve bu kentleşme ile Türk halkının sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamları da önemli ölçüde değişmeye başlamıştır. Kadınların da sanayileşmeyle birlikte çalışma hayatına katılmaları kendi içlerinde bir tür çatışma yaşamalarına neden oldu. Ekonomik olarak erkeğe bağlı olmaktan kurtulan kadınların toplumda özne bir duruma gelme çabaları da artmış oldu. 1980 darbesiyle birlikte erkek egemen ideolojik sistemin değişik baskılarına ve yasaklarına maruz kalan toplum farklı alanlarda özgürlük arayışına başladı. Feminist hareketler de bu dönemde etkilerini artırmaya ve Türk sinemasında da etkilerini göstermeye başlamıştır. Bu durum da kadınlar birçok filmde özne durumunda yer almasını sağlamıştır (sosyalistfeministkolektif).

Aslında feminist film kuramı ikinci dalga feminist hareketin etkisi sonucunda ortaya çıkmıştır. 1972 yılı feminist film kuramı için bir kilometre taşı özelliğini taşımaktadır. Kadınların bireyselliği ve özgürlüğünü geniş kitlelere duyurmayı ve film yapımını öğrenmelerini amaçlayan London Women’s Group (Londra Kadınlar Grubu) bu tarihte kurulmuştur. Feminist film eleştirmenleri bu dönemde filmlerde yer alan kadın temsilleri üzerinde durmuştur (Ekici, 2016: 321-22). Yukarıda belirtildiği üzere feminist film kuramının Türk sinemasına yansması 1980’lerde olmuştur.

2.1. Hükümet Kadın 1

2013 yapımlı Hükümet Kadın 1 filmi büyük bir beğeni kitlesine ulaşmıştır. Kendi alanında ilk olan ve gerçek bir hikâyeden kaynaklanan film zenginleştirilen senaryosu ile kadın sorunlarına yönelik farkındalık yaratma ve kadın bakışının, perspektifinin ve hassasiyetinin yönetimde ne şekilde yansıdığı konusunu büyük bir ustalıkla anlatmaktadır. Zekiye Midyat'ın hayatından esinlenen film gerek senaryosu gerekse oyuncuların performansı gerekse de sosyoekonomik derinliklere sahip kadın olgusunu ustalıkla işlemesiyle Türk sinema tarihindeki unutulmaz filmler arasındaki yerini almış bulunmaktadır. Bu çalışmanın konusuyla da doğrudan bağlantılı olan film, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadına yüklenen sosyal roller, kadının sosyal yönden algılanışı, kadın dayanışmasının önemi, kadın belediye başkanı olarak (Mardin-Midyat) erkek egemen anlayışla mücadele yöntemleri gibi unsurlar filmde ele alınmaktadır. Özellikle Güneydoğu Anadolu gibi toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde önemli bir role sahip töre anlayışının güçlü olduğu, ekonomik açıdan göreceli olarak geri kalmış ve kız çocuklarının adeta bir “ticari mal” olarak görüldüğü bir bölgede bir kadının görev ve sorumluluklarının bilincinde olarak örnek bir belediye başkanı olması devrim niteliğinde bir olaydır. Xate'nin bu mücadelesi ve topluma yön veren liderlik özellikleri ilerleyen kısımlarda yer alacaktır.

2.1.1. Filmin Künyesi

Yönetmen: Sermiyan Midyat

Senaryo: Sermiyan Midyat

Yapımcı: Necati Akpınar

Müzik: Cem Yıldız

Görüntü Yönetmeni: Hayk Kirakosyan

Oyuncular: Demet Akbağ (Xate), Sermiyan Midyat (Faruk), Ercan Kesal (Aziz Veyssel), Bülent Çolak (Baran), Cezmi Baskın (Eşekçi Feyzullah), Mahir İpek (İkram),

Rıza Akın (Papaz Hanna), Haki Biçici (Behçet), Ahmet Sarsılmaz (Yusuf), Doğukan Polat (Süleyman), Bahadır Efe (Bedri), Ayberk Atilla (Şeyhmuz), İpek Bilgin (Kamuran), Aziz Sarvan (Talat), Olgun Toker (Adnan), Burcu Gönder (Güle), Gülhan Tekin (Fehime), Renan Bilek (Müfettiş Tuğrul), Kemal Uçar (Komutan Celal), Resul Kenru (Doktor), Orçun Kaptan (Muhittin), Sarp Aydınoglu (Öğretmen), Nazmi Kirik (Ferhat), İpek Elban (Nevide), Dilek Yorulmaz (Zümre), Muhittin Oymakçier (Memik), Levent İdem (Nedim), Ali Tural (Obeyd Hoca), Suat Usta (Bünyamin), Mehmet Yaşar (Naim), Mehmet Yaşa (Ustabaşı), Murat Tatlı (Binbaşı), Muhammed Akay (İmam).

Yapımcı: Serpil Güler (Uygulayıcı Yapımcı)

Kurgu: Mustafa Preşeva (Kurgu) Çağrı Türkkkan (Kurgu)

Sanat Yönetmeni: Kaan Kaşıkır (Sanat Yönetmeni)

Dekor Tasarım: Kurtuluş Turgay (Dekor Tasarım)

Kostüm Tasarım: Esra Bayram (Kostüm Tasarım)

Yapım Ekibi: Ekrem Güneş (Yapım Asistanı)

Yönetmen Ekibi: Silva Delioğlu (2. Yönetmen Yardımcısı) Mehmet Emin Kaya (4. Yönetmen Yardımcısı)

Kamera Ekibi: Akın Çakır (Steadicam Operatörü)

Post-Prodüksiyon: Sait Ali Demir (Kurgu Asistanı)

Makyaj Ekibi: Suzan Kardeş (Makyaj Tasarım) Filiz Esen (Makyaj Ekibi) Çiğdem Uzundağ (Makyaj Ekibi)

Oyuncu Seçimi: Feyza Ay (Cast Sorumlusu)

Firmalar: UIP (Dağıtımçı) BKM Film (Yapım)

2.1.2. Filmin Konusu

Mardin- Midyat'ta sevilen ve sayılan bir belediye başkanı olan Aziz Veysel, ileri görüşlü, hoşgörülü, başka inanç ve düşüncelere saygılı, kucaklayıcı, ilçenin su başta olmak üzere tüm sorunlarıyla ilgili, gerektiğinde otoriter ve babacan bir karaktere sahiptir. Eşi Xate de geleneksel, muhafazakâr değerlere sahip hatta batıl inançları olan bir karakteri sergilemektedir. Aziz bir gün bir trafik kazasında hayatını kaybeder. Yerini kim doldurabilir tartışmasından sonra taziye evinde Şehmuz'un (belediye encümen üyesi) teklifiyle önceki seçime ait (yalnızca soyadı Nuroğlu olarak oy pusulasında belirtildiği için) sandık ve mühürle Xate belediye başkanı seçilir ve böylece erkek egemen toplumda kadın belediye başkanı olarak gerek ailesinden gerekse içinde bulunduğu toplumdaki kaynaklanan mizah yönü ağır basan bir maceraya başlamaktadır.

2.1.3. Ana Kadın Karakterin (Xate) Liderlik Özellikleri

Film Memik'in (Xate'nin torunu) "Babaannem okuma yazma bilmezdi, politikanın p'sinden anlamazdı. Herşeye rağmen kışları uzak ve yalnız yazları kurak ve susuz Güneydoğu Anadolu'nun ilk kadın belediye başkanı olacaktı" sözleriyle başlamaktadır. Bu kısımda Xate'nin liderlik özellikleri ve mücadelesi konu başlıklarıyla ele alınacaktır. Bu özellikler aynı zamanda cinsiyet farkı gözetmeksizin bütün yönetici ve yönetici adaylarında olması gereken özellikler olarak da ele alınmalıdır. Bununla birlikte ana kadın karakterin bu karakter yapısı toplum üzerinde farklı bir etkide bulunmaktadır. Başlıklar esas olarak alınacağı için filmin başında veya sonunda olan diyaloglar bir arada bulunabilmektedir.

2.1.3.1. Herkesi Kucaklayıcı Olma ve Farklı İnanç ve Düşünceleri Olmazsa Olmaz Kabul Etme

Filmin başlarında Aziz Veysel Başkan Papaz Hanna'yla arabada giderken oldukça enteresan ve güzel bir diyalogda bulunurlar.

Papaz Hanna: "Kendileri Müslümandı fakat bizim dinimiz için verdiğimiz mücadeleye sahip çıktılar" diyerek inançlara saygının ötesinde kendinden olmayan

farklı inançtaki insanların inançlarını yaşamak amacıyla verdikleri mücadeleye katkıda bulunmanın erdemine dikkat çekmektedir. Aziz Başkan da:

“Dünya senden olmayanlarla hoştur. Sadece senin gibiler değil senden olmayanlar da çok yaşasın ki sen de yaşa. Dünya, onların sana verdiği ilimlerle, kıymetlerle, gönüllerle hoştur. Hele bir de onun gözüyle gör şu fani dünyayı değil mi? Herkes beyaz olsa o zaman beyazı fark edemezsin değil mi? Veyahut da siyah. Beyaz da en güzel siyahta belli eder kendini. Beni ben yapan şey benden olmayandır. O yoksa sen de yoksun”. Bunu kendisine dedesinin yazdığını da söyler. Papaz Hanna da “Müsaade ederseniz bu söylemiş olduklarınızı yazıp kilisenin duvarına asayım” diye karşılık verir. Bu diyalogdan az bir süre sonra da araba kazası olur ve Aziz başkan ölür.

Filmin yarısındaki sahnelerinden birinde de Güle’nin (Xate’nin kızı) sevdiği Celal Komutan anne ve babasıyla Güle’yi istemeye gelir. Burada da sosyal, kültürel ve etnik farklar ortaya çıkar. Diğer birçok sahnede olduğu gibi mizahi bir üslupla anlatılan bu bölümde Celal’in annesi Celal’e Güle’nin iki lisan bildiğini söylediğini hatırlatır. Xate de 2. Lisanın Türkçe olduğunu söyler. Celal’in babası da “Nasıl? Nasıl?” diye gergin ve şaşkın bir ifadeyle tepkide bulunur. Xate de “Yani Kürtçe doğuyorlar Türkçe yaşıyorlar” diye karşılık verir. Ortam iyice gerilmiştir. Tam bu sırada Xate’nin torunu Memik elinde yazılı bir kağıtla gelir ve dedesi Aziz Veysel’in arabadayken Papaz Hanne’ye söylemiş olduğu sözleri okur. Bu da dedesinden kendisine kalmıştır. Tıpkı dedesine de dedesinden kaldığı gibi.

Bu başlık altında değerlendirmeye başlamamın nedeni, belki de erkek egemen yapının toplumsal cinsiyet ayrımından önce insanları din, dil, ırk, etnik köken vb. biçimlerde ayırarak toplumsal dokunun bozulmasına olumsuz olarak katkıda bulunduğu hususunu dile getirmektir. Toplumsal cinsiyet ayrımı da bu ayrımcı, dışlamacı ve birçok alanda hak gasp edici yapının aslında farklı bir şekilde ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır.

2.1.3.2. Xate'nin Yerel Hizmetlerin Uygulanmasındaki Kararlılığı

Aziz Veysel ölmeden önce ilçeye su getirmek için oldukça yoğun bir çaba içine girmişti. “Su hayattır, candır. Su geldikten sonra elektrik, yeni mektep, yol hepsi ardından gelir” demişti. Şeymuz, Xate'nin başkanlığa en uygun aday olduğunu Aziz Veysel'in taziyesinde oradakilere söyleyip Xate'ye hayırlı olsun dileğinde bulununca Xate'nin ilk tepkisi “O su buraya gelecek” şeklinde olmuştu. Bu onun hem Aziz Veysel'in hatırasına olan bağlılığını hem de o zaman ilçenin en çok ihtiyaç duyduğu su sorununun çözülmesine yönelik kararlılığını belirtmektedir. Aziz Veysel defnedilirken de su yağmış ve bunun üzerine herkesin evlerine gidip bulabildikleri her şeyle su toplamasını istemiştir. Bu isteği bile iyi bir lider ve yöneticide bulunması gereken en önemli birkaç özelliği göstermektedir. Kendi yasında da olsa, insanların neye ihtiyaç duyduklarını anlamış, onlara şefkat ve merhametle yaklaşmış ve bencillik yapmayarak onların ihtiyaçlarını karşılaması için evlerine gitmelerini, kendisinin de mezar başında kalacağını dile getirmiştir. Bu arada Aziz Veysel'in cenazesine Papaz Hanna da katılmıştır.

Xate de belediye başkanı olduğu kendisine bildirilince şoför İkrâm kendisini belediyeye götürmek için gelmiş, bununla birlikte, Xate ilk olarak belediyeye değil su borularının olduğu yere gitmek istemiştir. Buradaki işçilerin tembelliğini görünce İkrâm'ı boru müdürü yapar ve işçileri günde birkaç kez teftiş etmesi için görevlendirir. Bu arada Aziz Veysel'in kazada kaybolan saatini bulur, alır, saatin çalıştığını görür ve saate bakarak “Bu Aziz'in zamanıdır İkrâm, durmamış durmayacak. Ben seni (kocasına) yarım bırakmam bırakmayacağım. O su bu ilçeye gelecek, göreceksin. Gözlerin açık gitmeyecek Aziz Veysel” der.

Özellikle yerel alanda yönetici olarak görev yapanların, kadın erkek fark etmeksizin, en önemli işlerinin yerel halkın sorunlarını kendi gündemlerinin en üstüne yerleştirmeleridir. Yerel olsun ulusal olsun bir yöneticinin en önemli özelliklerinden birisi de sorumluluğunu üstlendikleri insanların sorunlarını çözme konusundaki kararlılık göstermeleri ve bu konuda yoğun bir çaba içinde olmalarıdır. Xate'nin bu sözleri de bu hususa ışık tutmaktadır.

2.1.3.3. Kadın Sorunları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Karşı Duyarlılığı

Adeta “Kadının adının olmadığı” bir bölgede kadın belediye başkanı olma, kadın sorunuyla uğraşmak ve çıkar odaklarının etik dışı işlerini engellemek görüldüğü kadar kolay olmamaktadır. Aziz Veysel’den sonra belediye başkanı olmak isteyen Faruk, Şehmuz’un belediye başkanlığı için Xate’yi önermesi üzerine ilk tepkisi “Ula kadından belediye reisi mi olur?” demek olmuştur ve neye dayanarak bir kadını belediye başkanı olarak belirlediklerini sormuştur. Şehmuz’la birlikte diğer belediye çalışanları mizahi bir şekilde bunun kanunda yer aldığını belirtmiştir.

Xate’nin bir oğlu yemek sırasında Nazım diye birinin Güle’ye talip olduğunu ve bu kişiye Güle’yi vermelerini söylemiştir. Xate de Güle’yi kastederek “Onun rızasını almış mısın? Belki gönlü başkasındadır. Hayvan mıdır la bu?” diye cevap vermiştir. Oğlu da tipik yöresel bir yanıt vererek “Eski köye yeni adet mi getireceğiz anne?” diye sormuştur. Bunun üzerine Xate de “Evet yeni adet getireceğiz. Mühür kimdeyse Süleyman odur. Artık mühür bende. Kanun benim vermiyorum” der. Bu basit bir diyalog gibi düşünülebilir. Bununla birlikte yüzlerce belki binlerce yılda oluşmuş töre adı altında özellikle kadınlar için baskıcı bir ortamın yaratılmasına neden olarak evlilik gibi en temel tercihlerde bulunmanın bile kadınlar için ne kadar zorlu olduğunu vurgulaması açısından son derece önemlidir. Bir kimsenin, özellikle kadınların, hayat arkadaşını bile kendilerinin seçememesi travmatik bir olaydır. Bir de başkasını severken başka biriyle evlendirilmek zorunda kalınması acıları, travmaları katlamaktadır. Yüzeysel ve sıradan bir husus gibi görünen birçok olay belki yaşanan bu acılar nedeniyle sosyoekonomik olarak toplumsal kalkınmaya ket vurmaktadır.

Bir gün nikah kıydırması için belediye başkanı olarak Xate’yi çağırırlar. Xate de kızın nikahta evet demesine inanmadı. “Bu kızın rızası yoktur. Bu kıza birisi tesir etmiştir. Karı koca ilan etmiyorum” diyerek nikahtan ayrılır. Düğün sahipleri arasında da kavga başlar. Bu olay da kızların evlilik için kendi tercih ve rızalarına vurgu yaptığını desteklemiş olmaktadır.

Xate'nin söz konusu davranış ve görüşünü destekleyen en önemli olaylardan birisi de şu şekilde meydana gelmiştir. Aziz Veysel hayattayken Xate'lerin evine iki kız kardeş sevdikleriyle beraber sığınmıştı. Babaları bu iki kız kardeşi diğer altı kız kardeşten daha çok başlık parası (50 büyükbaş) getireceği için istemedikleri kişilerle evlendirmeye çalışmıştı. Bunun üzerine onlar da sevdikleri gençlerle Xate'lerde kalmaya başladılar. Aziz Veysel vefat edince benzer nedenlerden dolayı veya değişik baskılarla karşılaştıkları için bu kızların sayısı giderek arttı. Xate de bunlara gözlerden uzak barınabilecekleri bir yer ayarladı.

Bu arada suyun gelmesini sağlamak için su borularının güzergahı hem karayolu hem de demiryoluyla çakıştığı için bu boruları zorunlu olarak Faruk'un bağ evinden geçirmek gerekmektedir. Bu bağ evinin etrafını dolaşmak için yeterince su borusu olmadığından Faruk'un bağ evinin altından su borularının geçirilmesine karar verilir. Bu işte çalışan işçiler bu işin oldukça zahmetli olduğunu ve başka iş bulduklarını gerekçe göstererek işi bırakırlar. Xate de kendilerine barınak sağladığı kızlardan yardım ister onlar da severek Xate'ye yardım ederler.

2.1.3.4. Xate'nin Rant Çevresiyle Mücadelesi

Özellikle yerel yönetimlerde görev alan yöneticilerin en çok başını ağrıtan konuların başında rant çevreleri gelmektedir. Halkın faydasını sağlamak için bu mücadele de iyi bir yönetici için olmazsa olmaz durumlardan birisidir. Xate de başkan olarak yaptığı ilk esnaf teftişinde bazı esnaflara yüksek fiyattan ürün sattıkları için birer hafta süreyle dükkanlarını mühürleme cezası verir. Tabi ki bu durum hoş karşılanmamıştır. Ayrıca okuma yazma bilmediği için hangi evrakı imzalayıp imzalamayacağını belirlemek amacıyla oğullarından birini her gün yanında belediyeye götürmektedir. Oğulları da haksız rant sağlamak isteyen çevrelerle bir araya gelerek onlardan haksız kazanç elde etmek amacıyla ilişkide oldukları kişilerin evrakına onay için Xate'ye parmak bastırmışlardır. Bu arada Xate bir boğa saldırısı sonucu ayağından yaralanmış ve altı hafta süreyle ayağı alçıya alınmış ve doktor bu süre içinde mümkün oldukça hareket etmemesini söylemiştir. Xate'nin ilk tepkisi "Esnafla kim teftiş edecek? Düğünlere merasimlere nasıl katılacağım?" diye sorarak içindeki vatandaşa hizmet

aşkını ortaya koymaktadır. Esnaf da bu arada Xate'nin kendilerini teftiş edemeyeceğinden dolayı sevinçlidir.

Altı hafta sonra alçılar çıkartılınca ilk iş olarak yine su borularının olduğu yere gider. Oğullarının aynı araziye farklı kişilere Xate'nin onayıyla verdiği de ortaya çıkar ve oğullarını da azarlar. Faruk da bu durumdan yararlanarak menfaati zedelenenleri ve diğer esnafı da organize eder ve Xate'nin okuma yazma bilmediğine dair Ankara'ya telgraf çektirir. Bunun üzerine durum tespiti için bir müfettiş gönderilir. Xate de okuma yazma bilmediğinden dolayı oğullarının kendisini yanlış yönlendirmesi ve müfettişin gönderilmesi nedeniyle öğretmenden kendisine okuma yazma öğretmesini ister, öğretmen de kabul ederek derslere başlarlar. Ayrıca evden kaçan kızlar da Xate'nin teşvikiyle okuma yazma öğrenmeye başlar. Xate müfettiş gelene kadar okuma yazmayı öğrenir ve ilerletir. Hatta evrakları da kendisi düzenlemiştir. Bu arada müfettişin geldiğini ve bir mayının üzerinde iki gündür mahsur kaldığını öğrenir. Müfettiş bir dozer kepçesiyle kurtarılır. Belediyeye gelip teftiş yapar, Xate de evrakları kendisine sunar. Teftiş sonunda müfettiş, belki kurtarılmasının da etkisiyle, “Azim, kararlılık, hakimiyet, asalet ne ararsanız hepsi Xate Hanımda var. Şimdiye kadar bunca vilayet ve belde teftiş ettim böylesini görmedim. Belediye reisiniz sizler için bir umut ve onur vesilesi olmalıdır” diyerek teftiş sonucunu merak ederek belediyeye toplanmış olan kalabalığa seslenir.

Bu gelişmeler olurken su boruları Faruk'un bağ evinin altından geçirilerek ilçeye ulaşır. Su artık ilçeye gelmiştir ve bunun için bir açılış töreni yapılır. Evden kaçan kızları da bu sırada Xate tören alanına getirir. “O suyu bu kız çocukları getirmiştir” der ve suyun açılışı yapılır. Kız çocuklarını da aileleriyle barıştırır. “Kapa gözlerini Aziz Veysel artık rahat uyu” diye kocasına seslenir.

27 Mayıs 1960 darbe bildirisi radyoda okunmaktadır. Elektrik de ilçeye gelmiştir artık bununla birlikte su ve elektrik birden kesilir. Askerler belediyeye gelir. Bir subay Xate'ye görevinin sona erdiğini söyler. Xate de “daha hastane, yol, yeni mektep gelecekti. Siz nasıl yapacaksınız? Buraları bilmezsiniz ki. Çocuklar ne olacak? Ben kimseye darbe etmemişim ki İkrâm bana niye darbe ediyorlar ki? Aziz Veysel'in

yadigarıdır bu makam. _Benim bütün gayem bu idi. Benim gayemi niye aldınız? Ömrümü niye aldınız?” diye cevap verir. Bu sözleri bir belediye başkanı olarak vatandaşına hizmet aşkıyla dolu olduğunu, bunu hayat felsefesi haline getirdiğini ve kocasına olan sevgi ve onun hatırasına olan bağlılığını da göstermektedir. Yaklaşık bir yıl sonra kızı Güle’nin Celal’le olan düğününde rahatsızlanıp vefat eder. Bu sırada Aziz Veysel’den kalan saat de durmuştur. Faruk da belediye reisi olmuştur. Erkek egemenliğinin en olumsuz göstergelerinden biri olan askeri darbeye Xate’nin görevi sonlanmıştır. Yapmış olduğu hizmetlerin takdir edilmesi bir yana herhangi bir gerekçe gösterilmeden bu şekilde görevden alınması, erkek egemen sistemin devlet, iktidar ve ideoloji kapsamında kendisini somut bir biçimde göstermesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu çarpık sistemle de ancak eğitim, daha çok demokrasi, toplumsal bilinçlenme ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele ile başa çıkılabilir.

“Babaannem herşeyden habersiz Güneydoğu Anadolu’nun ilk kadın belediye başkanı oldu ve ülkenin ilk askeri darbesiyle herşeyden haberdar oldu” diyerek bitirir Memik.

2.1.4. Değerlendirme

Aslında Memik’in son cümlesi her şeyi özetlemektedir. Xate kadın hakları, kadının sosyal rolü, vatandaşa hizmet, çıkar çevreleriyle ne kadar mücadele etse de sistemin erkek egemen yapıda bulunduğunu ve eninde sonunda kaybedeceğini en acı şekliyle 1960 darbesiyle öğrenmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin varlığı aslında sistemin bozuk yapısının yalnızca bir yansımasıdır. Gücün hâkim olduğu, güçlünün haklı, haklının ancak gücü nispetinde haklı olduğu ve bunun da erkek egemen yapıyla bütün topluma sunulduğu bir paradigmayı yaşıyoruz. Kadınlar da ne yazık ki değişik etnik köken, inanç, düşünce vb. ayrımcılık ve dışlamalara maruz kalan insanların yaşadıklarının farklı bir versiyonuyla karşı karşıya kalmaktadır. Aslında toplumsal cinsiyet eşitsizliğini demokratikleşmenin önündeki suni bir engel olarak değerlendirmekteyim ve bunun kasıtlı olarak devam ettirildiğini savunmaktayım. Çünkü bu alandaki eşitsizlik azaldıkça demokrasi daha çok kök bulacak ve bu da erkek egemen yapının büyük ölçüde değişmesi ve genel olarak sistemi etkilemesi sonucunu ortaya

çıkacaktır. Bir anlamda özellikle yerel yönetimlerdeki güç ve rant bağlamındaki dengeleri sarsacaktır. Eğer birtakım kişiler bu sistemden yararlanıyorsa onlardan bu yapının değişmesini beklemek bir bakıma boşa kürek çekmek demektir. Her şeye rağmen demokrasi, insan hakları, kadının sosyoekonomik statüsünün değişmesi alanlarında mücadele edelim ki bize kadar belirli bir düzeye gelmiş bazı kazanımlar bizden sonraki kuşaklar tarafından tam anlamıyla kazanılabilsin.

Ayrıca 2013 yılına kadar kadın belediye başkanı konulu bir filmin çekilmemiş olması da Türk sineması açısından bir eksikliktir. Konuya devlet, iktidar ve ideoloji perspektifinden yaklaşıldığında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı erkek egemen sistemin böyle bir konuyu ve bu konu temelinde çeşitli sorunları gündeme taşıması beklenmemektedir. Bununla birlikte, özellikle kadının siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda daha ileri bir düzeyde temsil edilmesini savunan çevrelerin önlerinde başarılı kadın belediye başkanları örnekleri bulunmasına karşın bu hususun Türk toplumuna yeterince duyurulmaması ve bir farkındalık yaratılamamış olması da üzerinde durulması gereken önemli bir noktadır. Erkek egemen sistemin değerlerini oldukça etkili bir biçimde etkileyecek, gerçek hayatta da karşılığı bulunan ve Türk kadını için ufuk açıcı özellikte olan rol modellerin toplumumuza tanıtılmasında sinema ve sanat çevrelerine ayrıca bir sorumluluk yüklenmektedir. Cumhuriyet tarihi boyunca yalnızca 150 kadın belediye başkanının bulunması erkek egemen sistemin etkinliğini çarpıcı bir şekilde göstermektedir. Bu belediye başkanlarının önemli sosyal, kültürel, altyapı ve eğitim çalışmalarında bulunması devlet, iktidar ve ideoloji bağlamında yeni parametrelerin uygulamaya konulması açısından da oldukça önem taşımaktadır. Demokratik bilincin artması, kadınların yerel siyasete özendirilmesi ve katılımlarının artırılmasında da bu örnekler katkıda bulunacaktır.

Bununla birlikte Banu Özdemir (2012), Hükümet Kadın'ı klasik Yeşilçam kalıplarındaki bir film olarak değerlendirmekte ve dramatik yapısının "savrukça" olduğunu ifade etmektedir. Bu yüzden de etkili bir anlatımın bulunmadığını iddia etmekte ve klasik bir BKM (Beşiktaş Kültür Merkezi) etkisinin diğer filmlerde olduğu gibi bu filmde de yer aldığını belirtmektedir.

Karadaş ve Uluyağcı (2016) ise belediye başkanı olmasıyla birlikte özel alandan kamusal alana geçiş yapan Xate'nin öznel konumuna dikkat çekmektedir. Xate iktidar gücünü, erkek egemen sistemin unsurlarınca elde etse, sağlamlaştırırsa (belediye başkanlığına aday gösterilmesi ve müfettişin takdirkr sözleriyle belediye başkanlığının güçlendirilmesi örneklerinde olduğu gibi) ve hatta kendisi tarafından bu iktidar gücü tam anlamıyla benimsenmemiş, içselleştirilmemiş ve kendisi zaman zaman pasif durumda olsa bile Xate “siyasi iktidar sahibi bir özne” konumundadır. Yapmış olduğu hizmetlerle birlikte Xate, cinsel bir obje olmadan öznel bir kadın olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2. Hükümet Kadın 2

İlk filmdeki orijinalliği, derinliği, sosyoekonomik ve merkezi yönetimden kaynaklanan zorlukları, kadın sorunlarını ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı sorunlarla mücadele ve yoğunluğu Hükümet Kadın 2 ‘de göremesek de izleyiciye yine de yukarıda belirtilen sorunlarla ilgili mesajlar sunmaktadır. Kadın sorunları ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan problemlere yer verilse de filmin ana örgüsünü yasakçı zihniyetin ilçeye, eğitime ve sosyal hayata yansımaları daha çok ele alınmaktadır. Film 1949 ve 1950 yıllarında geçmekte ve özellikle sol dünya görüşüne yönelik baskıları merkeze almaktadır. Xate de bir kadın olarak ilk filme göre başka bir kulvarda mücadele ederek kocasına seçim yarışında elinden geldiğince destek olmaktadır. Yine erkek egemen toplumsal yapıdan kaynaklanan çeşitli sorunlarla uğraşmaktadır. Ayrıca Ankara’dan gönderilen iki evrakın muhatapları üzerindeki etkisi mizahi ve abartılı bir şekilde anlatılmaktadır. Bu durum da demokrasiden uzak erkek egemenliğine dayanan yasakçı zihniyetin insanları nasıl derinden etkilediğinin ayrı bir göstergesi olarak sunulmaktadır.

2.2.1. Filmin Künyesi

Yönetmen: Sermiyan Midyat

Senaryo: Sermiyan Midyat

Yapımcı: Necati Akpınar

Görüntü Yönetmeni: Hayk Kirakosyan

Vizyona Giriş Tarihi: 08 Kasım 2013

Süre: 105 dk

Tür: Komedi

Oyuncular: Demet Akbağ (Xate), Ercan Kesal (Aziz Veysel), Sermiyan Midyat (Faruk), Mahir İpek (İkram), Gülhan Tekin (Fehime), Burcu Gönder (Güle), Dilek Yorulmaz (Zümre), Bülent Çolak (Baran), Olgun Toker (Adnan), Ahmet Sarsılmaz (Yusuf), Bahadır Efe (Bedri), Nazmi Kirik (Ferhat), Sarp Aydınoglu (Peyami Öğretmen), Mustafa Turan (Merdan), Ayberk Atilla (Şehmuz), İpek Elban (Nevide), Levent İdem (Nedim), Osman Alkaş (Veysi), Mine Teber (Sidar), Doğukan Polat (Süleyman), Seher Çuhadar (Ebe Hatice), Mehmet Yaşiru (Abdurrahim Dede), Mahmut Hazım Kısakürek (Fehime'nin Dedesi), Zafer Çıka (Yeni Kaymakam), Arda Turan (Konuk Oyuncu), Ali Tural (Obeyd Hoca), Kadir Parlak (Komutan)

Yapımcı: Zafer Çıka (İdari Yapımcı)

Kurgu: Çağrı Türkkan

Sanat Yönetmeni: Vahit Yazıcı

Kostüm: Tasarım: Esra Bayram

Yapım Ekibi: Çağrı Türkkan (Genel Yayın Yönetmeni), Ekrem Güneş (Yapım Asistanı)

Yönetmen Ekibi: Kemal Yılmaz (2) (1. Yönetmen Yardımcısı), Nezih Helvacıoğlu: (Reji Ekibi)

Kamera Ekibi: Serdar Kaptı (3. Kamera Asistanı), Neslihan Siligür (Focus Puller)

Post-Prodüksiyon: Pascal Nowak (Renk Düzenleme)

Işık Ekibi: Okan Can (Işık Asistanı)

Makyaj Ekibi: Suzan Kardeş (Makyaj) Çiğdem Uzundağ (Makyaj Ekibi)

Efektler: Levent İntepe (Efekt Ekibi)

Firmalar: BKM Film (Yapım) UIP (Dağıtım)

2.2.2. Filmin Konusu

Film “Yasaklı yıllardı. Kitaplar, kelimeler hüküm giymiş, hürriyet dedikleri hep vardı. Tek umut açılan sandık sayıları ve geçerli rey sayılarıydı. Yıl 1949” sözleriyle başlamaktadır. Belediye başkanı olarak görev yapan Aziz Veysel, Ankara’dan gelen bir evrakla yazışmalarında o dönemde yasaklı aydınlardan olan Sabahattin Ali’nin eserlerinden atıfta bulunduğu ve diğer yasaklı kitapları makamında bulundurduğu gerekçesiyle tutuklu yargılanmak üzere Mardin Cezaevi’ne götürülür. Yerel seçimler de yaklaşmıştır. Xate de kocası hapisteyken onun seçim konuşmalarını ve propagandasını yapmak üzere kollarını sıvar. Kendisini ilk filmde olduğu gibi yoğun bir mücadelenin içinde bulur.

2.2.3. Ana Kadın Karakterin (Xate) Liderlik Özellikleri

İlkinde göre bu filmde Xate daha çok ilçedeki eğitim ve okul yapma işleriyle uğraşmaktadır. Kadın sorunları ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele ilk filme göre biraz daha geri planda kalmaktadır. Bununla birlikte, bu defa yönetici pozisyonunda olmaksızın, sergilediği liderlik özellikleri de değişik başlıklar altında ele alınacaktır.

2.2.3.1. Xate’nin Çocukların Eğitimine Yönelik Çabası

Bu konuyu incelemeyi önce yasakçı zihniyetin etkinliği üzerinde durmak gereklidir. Daha sonra da görüleceği üzere bu baskının çocukların eğitimiyle de doğrudan bağlantısı bulunmaktadır.

Aziz Veysel, İkrâm ve bir belediye çalışanı, postacının gelip “Ankara’dan evrak var” demesiyle birlikte ayağa kalkıyorlar. Aziz Veysel İkrâm’a “Şu yasak kitapları kaldır” diyor. Başlarına bir şey gelebilir korkusuyla evrakı kimse imzalayıp teslim almak istemiyor. Sonuçta evrakı alan Aziz Veysel bunun kaymakamlığa gönderildiğini anlayınca derin bir nefes alıyorlar. Postacı gidince de bir gelen giden olabileceği endişesiyle kitapların uygun bir yere kaldırılmasını ister.

Postacı aynı evrakı Faruk’a (babası Midyat kaymakamıdır) verir. Faruk da çok endişelenir, hatta ağıtlar yakar. Evrakı ilk önce açamaz. Açtığı zaman ise oldukça sevinir, çünkü evrak babasının Mardin valisi yapıldığına dair Ankara’dan gelen resmi bir yazıdır.

Aziz Veysel evden belediyeye gitmek üzereyken bu sefer bir yüzbaşı komutasında askerler gelir ve ona Ankara’dan gelen başka bir evrakı okumaya başlar. Yüzbaşı Aziz Veysel’e “Hükûmete karşı isyandan, halkı galeyana getirmekten, hatta Başvekile suikastta ilham kaynağı olmaktan ötürü” Aziz Veysel “dur dur dur napıyorsun? Napmışım? Suikast mı?” Yüzbaşı “siz değil. Okuduklarınız. Resmi yazışmalarınızda yasaklı yazar Sabahattin Ali’nin Sırça Köşk kitabından ötürü ve diğer yasaklı kitapları makamınızda bulundurmanız nedeniyle tutuklu yargılanmak üzere sizi bir süre Mardin Cezaevinde alıkoyacağız” diye karşılık verir ve Aziz Veysel’i götürürler.

Bu arada Xate ilçedeki çocukları her gün uzak bir yerde olan okula at arabasıyla götürmektedir. Öğretmene “Valla her gün biraz eksiliyorlar. Kimi bulsam getiriyorum. Kar kış bastırmadan ne okusalar kardır. Mevsim tam okuma mevsimidir öğretmen”. Öğretmen de onun da derslere katılıp okuma yazma öğrenmesi için istekte bulununca Xate de bu işin artık kendinden geçtiğini, evi kimin evirip çevireceğini, kendisinin okutur dinler olduğunu söyler. Çocuklara da yeni isimleriyle (Sidar, Berivan gibi isimleri nüfus müdürlükleri kabul etmediği için) kimlik çıkartıp bunları da öğretmene teslim eder. Öğretmen Xate’nin bu çocukları getirmese kimsenin getirmeyeceğini söylemesi üzerine Xate “Aziz Veysel dedeleri inşallah bu dönemde de

seçilip (Aziz Veysel henüz tutuklanmamıştır) yeni mektep yapacak ilçeye. O zaman hepsi gelir” diye karşılıklı bulunur.

Aziz Veysel tutuklandıktan sonra bazı aileler çocuklarını okula göndermemeye başlar. Bunun nedeni ise bazı babaların Aziz Veysel’in okuduğu için hapse düştüğüne inanmalarıdır. Okulda kim bilir neler okutuyorlar ki Aziz Veysel tutuklandı diye de mazeret göstermektedirler. Okula giden sadece 2-3 çocuk kalmıştır.

Baskıcı yönetim ve yasakçı zihniyetin neden olduğu yıkımlar yalnızca demokrasi, ekonomik ve sosyal kalkınma değildir. Asıl bütün bu gelişmelerin temelinde yer alan eğitim ve öğretime doğrudan zarar vermekte, insanların zihinsel gelişimi ve düşünsel yaratıcılığına ket vurmaktadırlar. Temel olarak bu soruna odaklanılırsa kalkınma önündeki engeller de kalkacaktır. Çünkü demokrasi, toplumsal cinsiyet eşitliği, bilimsel, sanatsal, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişme, düşünsel yaratıcılık ve hayal gücünün ürünüdür. Temelde baskıcı ortam eğitimi hedef alarak birçok yeteneğin içinde gelişeceği imkânlar yok edilmektedir. Bunun sonucunda da ne yazık ki bir ileri bir geri gidip gelerek kalkınmasını tamamlayamamış bir ülke olmaktan kurtulanamamaktadır. Deha çapındaki nice yetenek eğitime vurulan bu darbeler nedeniyle eğitimden uzaklaşarak kendi yeteneğini ortaya koymaktan mahrum bırakılmakta veya dünyada daha uygun ortamların bulunduğu yerlerde yeteneğini ortaya koymaktadır. Her iki halde de aslında kaybeden toplum olmaktadır.

Sonuç olarak yalnızca bir Aziz Veysel sözde yasaklı kitaplardan dolayı tutuklanmış olmamaktadır. Yüzlerce ve belki binlerce Aziz Veysel’in önü kesilmekte ve toplum olması gereken yere bir türlü ulaşamamaktadır.

2.2.3.2. Xate’nin Kocasına Vekâleten Yerel Seçim Kampanyasını Yürütmesi

Xate 14 yaşındayken Aziz Veysel’in ikinci eşi olarak onunla evlenmiştir. İlk eşi Türkan yakın zamanda vefat etmiş Aziz Veysel tutuklanınca Türkan’ın mevlidine katılamamıştır. Faruk da mevlide babasıyla gelmiş ve Türkan Hanım için çocuklarına dönerek yalnızca kendilerinin değil, hepimizin, tüm Midyat’ın anasıydı diyerek sözü

Aziz Veysel'in tutuklanması nedeniyle mevlide katılamayışına getirmiştir. Yasaklı kitapları okumaktansa adam öldürseymiş daha iyi olacağını, koskoca adamın kitaplarla ne işi olacağını, tam seçim öncesinde kendilerini öksüz bıraktığını ve Aziz Veysel'in yerini kimin doldurabileceğini belirterek sözü kendisinin adaylık için en uygun şahıs olduğuna getirmiştir. Bunun üzerine Xate'nin oğulları ve orada bulunanlar arasında tartışma çıkar. Xate de sinirlenerek gelir. "Sen Aziz Veysel'in yokluğunda reis mi olacaksın? Faruk" der. Faruk da "Reissiz mi kalacağız? Aziz Veysel tutukludur. Seçim propagandasını kim yapacak? Meydanlarda kim konuşacak?" diye sorar. Xate de hiç düşünmeden "Ben" diye cevap verir.

Xate hazırlıksız olarak ve aniden kendisini yerel siyaset yarışının içinde bulmuştur. Aziz Veysel'in de bunu öğrenmesi durumunda üzüлp kırılacağından da korkmaktadır. Bununla birlikte Şehmuz ve İkrâm'ın da telkinleriyle siyasi yarışa katılır. İlk seçim konuşmasını bir köydeki düğünde yapacaktır. Burada gelinin beşi bir yerdesinin olmadığını söyleyerek erkek tarafının, başlık parası isteyen de başını yesin diyerek de kız tarafının hışmına uğrar. İkrâm'la birlikte düğünden adeta kaçarak ayrılır ve kız ve erkek tarafları birbiriyle kavgaya tutuşur.

Xate'nin seçim çalışmasının temelini ilçeye okul yapmak (su ve sağlık ocağı konularını da dile getirmiştir) oluşturmaktadır. Bu çalışması önceki bölümde yer alan eğitim çabasıyla birebir bağlantılıdır. Okul yapmak için altınlarını kullanmış, yetmeyince de kaymakamlığa belediye makam aracının hibesi karşılığında gelir sağlanmış ve okul yapma çalışmaları hızlandırılmıştır. Bu çalışmalar olurken Faruk da boş durmamaktadır. Bir taraftan aşiret liderleriyle buluşup aşiretlerinden eksik oy çıkması durumunda onları ölümle tehdit etmekte, bir taraftan kaçakçılıkla elde ettiği erzakı özellikle muhtaç durumdakilere dağıtarak oy yatırımı yapmakta diğer taraftan da Xate'nin başlatmış olduğu okul inşaatındaki işçilerle anlaşarak okul duvarlarının birkaç kere yıkılmasına neden olmaktadır. Ayrıca sahtekâr bir cinci getirerek okulun yapıldığı alanda bir yatırım olduğu ve üzerine bina istemediği propagandasını yaymaktadır. Sonuçta bütün planları ters tepmiştir.

Seçim Xate'nin yapımında öncülük ettiği okulda yapılmış ve seçimi Aziz Veysel yeniden kazanmıştır. Seçim günü tutuklanmış olduğu davadan berat etmiş ve akşam da ilçeye ailesinin yanına gelmiştir. Ayrıca kaymakam da okula gelerek “Valla helal olsun Xate Hanım, ben böyle azim görmedim. Demek sen belediye reisi olsan kim bilir neler yapacaksın?” diyerek Xate'yi onurlandırır.

Bu seçim çalışmalarında Xate çıkar çevrelerinin kendi aralarındaki dayanışması ve oyunları ile karşılaşp başa çıkmakta, söz vermiş olduğu okulu her ne pahasına olursa olsun tamamlamakta ve inanç ve ümidini en zor şartlarda bile kaybetmemektedir ki bunlar bir lider için oldukça önemli özelliklerdir.

2.2.3.3. Kadın Sorunlarının Ele Alınması

İlk filmde olduğu gibi gerek kadın sorunları gerekse toplumsal cinsiyet eşitsizlik konuları derinlemesine ele alınmasa da Hükümet Kadın 2’de yer yer bu hususlar dile getirilmektedir. Bununla birlikte Xate'nin Midyat gibi bir yerde kocası adına yerel seçim kampanyası yapması, çeşitli yerlerde konuşmalar düzenlemesi ve aktif olarak seçim propagandası yürütmesi ve üstelik bunu ilk filmde olduğu gibi belediye başkanı olarak değil de yalnızca bir kadın olarak yapması, kadın sorunlarına derinlemesine değinmeden Xate'nin kişiliğinde ele alınmaktadır.

Türkan'ın mevlit gecesinde bir başka olay daha yaşanmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik olan sahnede doğrudan Xate yer almasa da asırlardır erkek egemen bir toplumda kadına bakış açısının yansıtılması bakımından söz konusu sahne oldukça çarpıcıdır. Xate'nin gelini Zümre'nin mevlit sırasında doğum sancıları başlamıştır. Ebe Hatice de rahatsızlanmış ve diğer ebe adayları da doğumu yaptıramamaktadır. Bunun üzerine Xate gelininin doğumuna girer ve “4 tane buzağı, 7 tane kuzu doğurtmuşum. İnsan en kolayıdır. İki ayaklıdır. İstese de tepemez” diyerek sağlıklı bir erkek çocuğunun (Memik) doğumunu başarıyla sağlar. Bu sırada baba, kardeşleri ve mevlite gelen diğer erkek misafirler dışarı çıkmış, doğumun sonucunu beklemekte ve kendi aralarında konuşmaktadırlar. Abdürrahim (Aziz Veysel'in uzaktan akrabası) çocuk inşallah erkek olur der. Yanındakiler de sağlıklı olsun da erkek kız fark etmez diye karşılık verirler. Abdürrahim de “Kız olunca sağlıksız zaten oluyor. Bu kız

daha büyüyecek, kocaya kaçacak, namus cinayeti, kan davası, bir sürü ölümdür ha” diyerek cevap verir. Çocuğun erkek olarak doğduğu müjdelenin de erkekler halaya durur.

Aslında Abdürrahim asırlardır özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da yaygın bir kanaat halini almış bir sosyal bakış açısını sadece bir cümleyle ortaya koymaktadır. Kız çocuğu, deyim yerindeyse, namusa halel getirecek, kusurlu bir unsur olarak görülmektedir. Bu zihniyetin etkili olduğu bir toplumda bir kadın olarak Xate’nin mücadelesi ayrıca takdire şayandır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda bir diğer konuşma da Güle ile Zümre arasında geçer. Zümre çarşaf giyen, muhafazakâr ve yerel adetlerin etkisinde bir kadındır. Güle de Zümre’yle karşılaştırıldığında daha çağdaş fikirlere sahiptir. Zümre Güle’ye niye berdel, beşik kertmesi veya görücü usulüyle evlenmeyi tercih etmediğini sorar. “İlk önce evlenirsin sonra seversin” der. Güle de Zümre’ye “Kadın ilk önce sevse sonra evlense olmaz mı?” diye karşılık verir. Bu diyalog da geleneksel olarak kadına verilen sosyal rollere, görücü usulüyle evlenme de bunlardan biridir, yönelik olarak iki kadının farklı bakış açılarını yansıtmaktadır.

2.2.4. Değerlendirme

Hükümet Kadın 2 filmi ilk filme göre biraz daha az derinlikli olarak çeşitli sorunları mizahi bir şekilde seyirciye sunsa da değişik toplumsal, yönetsel, ekonomik, toplumsal cinsiyet eşitsizliği konularını incelemektedir. Filmin temel yaklaşımını eril egemenliğine dayanan baskıcı merkezi yönetim ve yasakçı zihniyet oluşturmakta ve bir kadının böyle bir ortamda siyasi, eğitim, sosyal ve ekonomik mücadelesini nazara vermektedir. Konuyla ilgili olarak özellikle Güneydoğu Anadolu yöresinde sosyal, kültürel ve ekonomik bağlamda kadın sorunlarını komedi türünde işleyen çeşitli filmler olsa da siyasi, merkezi ve yerel yönetim açılarından bu sorunları alan ilk filmler olma özelliğini taşımaktadır. Söz konusu sorunların üstesinden gelmek için eğitimi merkeze alan güçlü, sürekli ve birçok güçlüğü göze alan bir mücadelenin verilmesi gerektiği hususu gerek açık olarak gerekse üstü kapalı mesajlarla ele alınmıştır. Kişisel arzum, bu konudaki filmlerin yalnızca geçmişte yaşanan olayları

anlatan filmler olması ve günümüzde benzer konularda filmler yaparak kadın sorununa toplumun dikkati çekilerek çözüm bulma ihtiyacının ortadan kalkmasıdır.

Diğer taraftan Şen (2015), Hükümet Kadın 2 filminin, ilkinin bir tekrarı olduğunu ve yeni bir şey ekmediğini belirtmektedir. *“Sürekli temcit pilavı gibi tekrarlanan replikler, Yine seçimler, yine gürültü patırtı, yine Faruk ve Xate üzerine kurulu iyi-kötü çatışması. Kısacası, sürprizi ve senaryosu zayıf olan bir film var karşımızda.”* Şen (2015).

Güzin Tekeş (2013) Hükümet Kadın 2’nin ilkinden farkının olmadığını belirtiyor. Çirkin kadının aynı zamanda aptal olduğunu ve seilmeyi değil aldatılmayı hak eden bir portrenin Faruk’un karısı baz alınarak çizildiğini belirtiyor. Aziz Veysel’in ilk filme nazaran daha çok sahne almasının olumlu olduğunu ve filmin en neşeli kısımlarının Fehime karakterinin etrafında yer aldığını dile getiriyor.

Negiz (2019: 112-18) Hükümet Kadın 2 filmini sosyoekonomik sınıf, yaşam biçimi, toplumsal rol, toplumsal cinsiyet, toplumsallaşma ve statü açılarından değerlendirmekte ve Xate ile Faruk’un mücadelelerini bu perspektiften ele almaktadır.

Sosyo-ekonomik sınıf: Xate, Midyat Belediye Başkanı Aziz Veysel’in eşi ve yedi çocuğunun annesidir. Maddi durumları iyi olmakla beraber orta sınıftandır. Faruk ise gerek maddi güç gerekse nüfuzunu ilk önce kaymakam sonra vali olan babasından almaktadır.

Yaşam biçimi: Xate, toplumun problemlerine duyarlı ve sevilen, yardımsever bir kadındır. Faruk ise ağzı laf yapan, argo, kaba saba ve düşüncesizce konuşan, güzel kızlara düşkün ve kolay para kazanmayı seven bir kişidir.

Toplumsal rol: Xate, annelik, günlük işler ve kocasına destek olmanın yanında eğitime de önem vermekte olup çocukları her gün okula götürmektedir. Faruk da politikaya girmeye hırslı olmakla birlikte evlenmeyi kabul etmemektedir. Fakat babası da onun belediye başkanı olmasını istemekte ve bunun için de evlenmeye zorlamaktadır. Faruk da istemeyerek de olsa bu isteğe boyun eğmek zorunda kalmıştır.

Toplumsal cinsiyet: Xate fedakârlık\ sadakat ve dürüstlüğüyle herkesin problemine çare bulmaya çalışmaktadır ve toplumda güçlü, anaç bir kadın portresi çizmektedir. Faruk ise şımarık, çıkarıcı, zayıf karakter özelliklerine sahip bir erkek imajı çizmektedir, dolayısıyla filmde kadın rolü daha baskın ve pozitif olarak yer almaktadır.

Toplumsallaşma: Xate gerek karakter ve liderlik özellikleriyle gerekse de etrafındakilerin teşvik ve destekleriyle kocasının cezaevinde olmasından dolayı belediye başkanlığı seçimlerine girmektedir ve kişiliğinden de taviz vermesine de gerek duymamaktadır. Faruk ise belediye başkanlığını istemekle birlikte toplumun desteğini kazanmak amacıyla kişiliğine zıt davranışlar sergilemek zorundadır. Yardım dağıtma ve Fehime'yle evlenmesi gibi.

Statü: Belediye başkanlığı en yüksek statüdür ve gerek Xate gerekse Faruk bunun için mücadele etmektedir. İroni olarak da Faruk'un gözleri bozuk eşinin Xate'ye oy vermesiyle belediye başkanlığını Xate kazanır. Burada aynı zamanda iyilik, dürüstlük ve yardımseverlikle kaypaklık, çıkarıcılık ve menfaatçilik arasında da gizli bir mücadele bulunmaktadır ve toplumda her ikisinin de karşılığı bulunmaktadır.

Hükümet Kadın filmlerine konu olan Zekiye Midyat ve Ayhan Ekmen Güven, Zeyniye Öner ve diğer kadın belediye başkanlarımız, Hükümet Kadın filmlerinin deyim yerindeyse gerçek hayatta somutlaşmış örnekleri arasında yer almaktadırlar. Örtülü bir hiyerarşi, ayrımcılık ve dışlamacılığın hüküm sürdüğü erkek egemen yerel yönetim mekanizması içinde gerçek bir demokrasi sağlanması açısından oldukça önemli görevlerde bulunmuşlardır. Yukarıda belirtilen olumsuz hususlar yerine doğrudan insana hizmet etmeyi bir misyon haline getirerek hizmet ettikleri yerlerde başta geleneksel toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan sorunlar olmak üzere halkın su, aydınlatma ve eğitim gibi çeşitli temel problemlerinin giderilmesinde de dikkate değer katkıları olmuştur.

Çözüm odaklı hizmet anlayışlarıyla adeta bir annenin çocuklarını kucaklayıp onların dertlerini gidermek için çabalaması gibi hizmet ettikleri yerlerde de insanların dert ve acılarını dindirmek için çaba göstermiş ve insanların yaşam kalitesi ve sevincinin artmasını da sağlamışlardır. Erkek egemen toplumlarda patriyarkal kültürün

benimsenmesi ve bu kültürün kuşaktan kuşağa aktarılması amacıyla kadınlara verilen “annelik” rolünü feminen bir perspektifle ele alarak patriyarkal sistemin karşısında olduğu demokrasinin güçlenmesi için kullanmış ve patriyarkal kültürün kadınları kontrol ve baskı altında tutmaya yarayan en önemli enstrümanlarından birini bu kültürün dayanağını zayıflatmak için kullanmışlardır. Bu durum da içinde gizli bir ironiyi barındırmaktadır.

SONUÇ

Çalışmamızda Giriş dışındaki bölümler iki konu başlığıyla incelenmiştir. İlk Bölümü, Toplumsal Cinsiyet ve Siyaset ve Yerel Yönetimlerde Kadın ana başlığı altında sırasıyla Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyette Kalıp Yargıları, Toplumsal Cinsiyet ve Dil, Feminizm, Devlet, İktidar, İdeoloji, Güncel verilerle Türk Kadını ve Atılması Gereken Adımlar, Türkiye’de Ulusal Siyasette Kadın ve Türkiye’de Yerel Siyasette Kadın alt başlıkları yer almaktadır. İkinci bölümde ise Hükümet Kadın 1 ve 2 Filmlerinde Lider Kadın Özellikleri ana başlığı bulunmaktadır. Türk sinemasındaki kadının konumu incelenmektedir. Her iki film hakkında kısaca bilgiler verildikten sonra Filmlerin Künyesi, Konusu, Ana Kadın Karakterin (Xate) Liderlik Özellikleri ve filmlerle ilgili Değerlendirme kısımları bu bölümü oluşturmaktadır.

Çalışmamızda kadın sorunları sosyoekonomik, kültürel ve yönetsel açılarından analiz edilmiştir. Kadınlara yüklenen sosyal rollerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine etkileri ve bu rollerin nedenleri ele alınmıştır. Ulusal ve yerel siyasette kadınların neden yeterince katılım sağlamadıkları ve nüfus oranlarına göre bu yönetim mekanizmalarında neden yeterince temsil edilmedikleri konuları incelenmiştir. Ayrıca kadınların yalnızca ulusal ve yerel siyaset karar alma birimlerinde değil bürokrasi, siyasi partiler, yüksek yargı, işveren örgütleri gibi değişik kurum ve kuruluşların yönetimlerinde de yeterince temsil edilmedikleri konusu ortaya konulmuştur. Ayrıca ulusal ve yerel meclislerde Türkiye ve diğer ülkelerdeki kadınların oranları karşılaştırılıp bu veriler analiz edilmiştir. Hükümet Kadın 1 ve 2 filmlerinde de kadın sorunu, toplumsal cinsiyet ayrımı vb. unsurlar ele alınıp yerel siyasette kadınların temsil oranlarının düşüklüğünün nedenleri değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliği yalnızca kendi başına bir olgu olarak karşımıza çıkmamaktadır. Erkek egemen düzene dayalı bir baskı ortamı ve yasakçı zihniyetin insanların düşünsel, sanatsal, bilimsel, toplumsal, ekonomik, kültürel gibi değişik alanlardaki gelişiminin en büyük engeli olduğu ve dolayısıyla, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ayrımının bu kusurlu zihniyet alt yapısının sistemsal bir sorunu

olarak ortaya çıktığı gerçeğiyle karşı karşıya geldiğimizi gün yüzüne çıkarmaktadır. Bu sorun ve sorunların üstesinden gelinmesi için de eğitimi temel alan, farklı inanç, düşünce ve kimliklerin varlığını kendi varlığımız kadar önemli bulmak ve hatta olmazsa olmaz olarak kabul etmek ve bunu eğitim ve sosyokültürel yapımızın içine yerleştirmemiz gerekmektedir. Böylece demokrasimiz güçlenecek ve demokrasimizin tabanda kökleşmesiyle birlikte de erkek egemen yapının bir başka yansıması olan toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ayrımı da bunları gerçekleştirmemiz ölçüsünde azalacaktır.

KAYNAKÇA

- ABDUL-RAZAK, ABUBAKARI, PRINCE, ASKIA MOHAMMED ve ELİASU, ISSAH, (2014), “Examination of Barriers to Women Participation in Local Governance in Savelugu/Nantong Municipality, Ghana”, *International Journal of Economics, Commerce and Management*, Vol. II, Issue 4, ss. 1-21
- ALKAN, AYTEN, (2004), “Yerel Siyaset Kadınlar İçin Neden Önemli?”, *Birikim*, 179, Mart.
- ALTHUSSER, LOUIS, (2002), “İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları”, Çev. Yusuf Alp-Mahmut Özışık, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ALTINDAL, YONCA, (2007), *Kadının Siyasal Katılımı Bağlamında Partilerin Kadın Kollarının Sosyolojik Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- ANAR, BURÇİN, (2011), “Evli ve Çalışan Yetişkinlerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İle Evlilik Doyumu ve İş Doyumunun İncelenmesi”, Çukurova Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.
- ARIKAN, ARDA, (2005), “Age, Gender and Social Class in ELT Coursebooks: A Critical Study”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 238, ss.29-38.
- ARIKBOGA, ERBAY, (2009), “Yerel Yönetimlerde Temsil ve Kadın Üyeler: Kadın Adayların Önündeki Görünmez Engeller”, *Türk İdare Dergisi*, 81, (4), 15-43.
- ARIKBOGA, ERBAY, EKİN ERKAN ve GUNER, A. (2010), “The Rise of Women in Local Politics in Turkey: Whereabouts? Up to Where?”, 1st International Congress on Urban and Environmental Issues and Policies, 3–5 June 2010, Trabzon
- AYDEMİR, DİLEK ve AYDEMİR, ELVAN, (2011), *Türk Siyasetinde Kadınlar: Çok Oluyoruz* (1.Baskı). Ankara: USAK Yayınları.
- BARI, FARZANA. (2005), *Women’s Political Participation: Issues and Challenges*
- BARON, ROBERT A., ve BYRNE, DONN, (1997). *Social Psychology*, 8th edition. Boston, MA: Allyn and Bacon.
- BAŞÇI, GULİSTAN, (2015), “Yerel Yönetim Seçimlerinde Kadın Seçmen ve Temsilcilik”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8, (1), 273-299.
- BELLİ, AZİZ, (2017), “Yerel Yönetimlerde Kadın Temsili ve Yerel Demokrasi”, *Yasama Dergisi*, 31, 65-88.

BEM, SANDRA L., (1983). "Gender schema theory and its implications for child development: Raising gender-aschematic children in a gender schematic society", *Journal of Woman in Culture and Society*, 8, ss. 598-616.

BİRİCİKLIOĞLU, HALE, (2013), "Yerel Yönetimlerde Kadın Temsilinin Yetersizliği: Sakarya İlinde Yapılan Bir Araştırma", *Sakarya İktisat Dergisi*, 65-96.

BOWER, BERT ve HART, DIANE, (2014), *Government Alive! Power, Politics, and You*

BOYACI, SİBEL, (2018), "Sanatta Kadının Temsiliyeti ve Göstergeler Üzerinden Yeni İfade Olanaklarının Araştırılması", Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Heykel Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Sanat Çalışması Raporu

BOZATAY, ŞENİZ ve KUTLU SALİH ZİYA, (2014), "Siyasette Kadın Temsili Açısından 30 Mart 2014 Yerel Seçimi Sonuçlarının Çanakkale İli Örneği Değerlendirmesi", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 12, (16), 131-156.

BRIDGES, JUDITH, (1993), "Pink or Blue: Gender-Stereotypic Perceptions of Infants as Conveyed by Birth Congratulations Cards", *Psychology of Women Quarterly* 17, ss. 193-205.

CERİT, SEMRA, (2008), *Kadınlarla ve Kadınlar İçin Yerel Yönetim* (1. Baskı), İstanbul: KA-DER Yayınları.

CRAWFORD, MARY, (1995), *Talking difference-on gender and language*, London: Sage Publication, 33

ÇAĞLAR, NEDRET, (2011), "Kadının Siyasal Yaşama Katılımı Ve Kota Uygulamaları", *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3, (4), 56-79.

ÇAKIR, ÖZLEM, (2008), "Türkiye’de Kadının Çalışma Hayatından Dışlanması", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (31), 25-47.

ÇITAK, AYLİN, (2008), "Kadınların Çalışmasına Yönelik Tutum: Cinsiyet, Cinsiyet Rolü ve Sosyoekonomik Düzeye Göre Bir Karşılaştırma", Ankara Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.

DEMREN, ÇAĞDAŞ, (2001), "Erkeklik, Ataerkeklik ve İktidar İlişkileri", Çalışma

DÖKMEN, ZEHRA Y., (2010), *Toplumsal Cinsiyet*, İstanbul: Remzi.

EAGLY, ALICE H. ve WOOD, WENDY, (1999), "The origins of sex differences in human behavior: Evolved dispositions versus social roles", *American Psychologist*, 54 (6), ss. 408-423.

EAGLY, ALICE H., (1987), *Sex differences in social behavior: A social role interpretation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum

EKİCİ, ASLI, (2016), “Popüler Film Anlatısı ve Gizemin Taşıyıcısı Kadın”, *Moment Dergi Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 3(2).

ERYILDIZ, SEMİH, (1989), *Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma* (1.Baskı), Ankara: TÜSES Yayınları.

EVERTZEN, ANNETTE, (2001), *Gender And Local Governance*, SNV - Netherlands Development Organisation, Amsterdam

FAGOT, BEVERLY I., (1985), “Changes in thinking about early sex role development”, *Developmental Review*, 5, ss. 83-98.

FLERX, VICKY C., FIDLER, DOROTHY S. ve ROGERS, RONALD W., (1976), “Sex Role Stereotypes: Developmental Aspects and Early Intervention”, *Child Development*, 47 (4), ss. 998-1007.

GENÇKAYA, ÖMER FARUK, (2011), “Kadın Milletvekillerinin Yasama ve Denetim Faaliyetleri ve Roller”, *Yasama Dergisi*, 18, 5-34.

GIDDENS, ANTHONY, (2005), *Sosyoloji*, İstanbul: Kırmızı Yayınevi.

GILMORE, DAVID, D., (1990), *Manhood in the Making: Cultural Concepts of Masculinity*, London: Yale University Press.

GÖRMEZ, KEMAL, (2006), *Yerel Demokrasi ve Türk Belediyeciliği*. Ankara: Hizmet İş Sendikası Yayınları.

GÜÇLÜ, ÖZLEM, (2010), “Silent Representations of Women in the New Cinema of Turkey”, *Sinecine* 1(2), ss. 71-85.

HAMMER, RHONDA ve KELLNER, DOUGLAS, (2009), “Women, Feminism, and Femininity in the 21st Century: American and French Perspectives”, Editörler, Béatrice Mousli ve Eve-Alice Roustang-Stoller

HARTMAN, PAT L., ve JUDD, ELLIOT L., (1978), “Sexism and TESOL Materials”, *TESOL Quarterly*, 12, ss. 383-393.

HARTMANN, HEİDİ (2016). “Marksizim ve Feminizmin Mutsuz Evliliği” (Ed. Gülnur Acar-Savran ve Nesrin Tura Demiryontan). Kadının Görünmeyen Emegi. İstanbul: Yordam Yayınları. s. 157-206

HEYWOOD; ANDREW, (2003), *Political Ideologies: An Introduction*, 3rd edition.

HEYWOOD, ANDREW, (2007) “Siyaset”, Çev. Bekir Berat Özipek, Bican Şahin, Mete Yıldız, Zeynep Kopuzlu, Sabahattin Seçilmişoğlu, Atilla Yayla, Adres Yayınları, Ankara.

İLBARS, ZAFER, (1987), "Kişiliğin Oluşmasında Kültürel Etmenler", *Ankara. A.Ü. DTCF Dergisi*, Cumhuriyetin 60. Yıldönümü Armağanı, ss. 201-211.

IMAM, AYESHA M., (2004), Müslüman Dinsel Sağ ("köktendinciler") ve Cinsellik, "Müslüman Toplumlarda kadın ve Cinsellik", Der. Pınar İlkaracan 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

JAYAL, NIRAJA GOPAL, (2005), *From Representation to Participation: Women in Local Government*

KA-DER (Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği). (2002). *Kadın Siyasetçinin El Kitabı*, İstanbul: KA-DER Genel Merkez Yayını.

KAGITÇIBAŞI, ÇİGDEM ve SUNAR, DIANE, (1992), *Family and socialization in Turkey*. In J. L. Roopnarine & D. B. Carter (Eds.), *Annual advances in applied developmental psychology: Vol. 5. Parentchild socialization in diverse cultures* (ss. 75–88).

KAGITÇIBAŞI, ÇİGDEM, (1986), "Status of Women in Turkey: Cross-Cultural Perspectives", *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 18, (4), ss. 485-499.

KANDIYOTI, DENİZ, (1997), "Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler", Çev. Aksu, Bora vd. Metis Yayınları, İstanbul.

KARADAŞ, NERGİZ ve ULUYAĞCI, CANAN, (2016), "Türk Sinemasında İktidarın Öznesi Kadın Olur Mu?", *Yeni Kadrajlar Türkiye’de Sinema*, (ed. Serhat Serter)

KELEŞ, RUŞEN, (2000), *Yerinden Yönetin ve Siyaset* (4.Basım). İstanbul: Cem Yayınevi.

KIZILOLUK, HAKKI, (1999), "Cumhuriyet Döneminde Kadına Verilen Siyasal Haklar ve Bunun Siyasal Katılım Üzerindeki Etkileri", *Cumhuriyet Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (22), 211-226.

KOASTER, RICHARD ve AUBE, JENNIFER, (1995), "A multifactorial approach to the study of gender Characteristics", *Journal of Personality*, 63 (3), ss. 681-710.

KRAMER, CHERIS, (1977), "Female and Male Perceptions of Female and Male Speech", Paper presented at the annual meeting of American Psychology Association.

KSSGM. (Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü). (2008). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013*. Ankara: KSSGM Yayınları.

LAKOFF, ROBIN, (1973). "Language and Women’s Place", *Language in Society*, 2, ss. 45-80.

LIPS, HILLARY, (2005), *Sex&Gender: Introduction*, Claifornia: Mayfield Publishing.

MANNHEİM, KARL, (2004) “İdeoloji ve Ütopya”, 2. Baskı, Çev. Mehmet Okyavuz, Epos Yayınları, Ankara.

MARDİN, ŞERİF, (2017), “İdeoloji”, 18. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

MICHEL, ANDREE, (2000), “Feminizm”, Çev. Şirin Tekeli, İletişim Yayınevi, İstanbul.

MILLER, CINDY FAITH, (2016), “Gender Development, Theories of”, Arizona State University

MINESHIMA, MICHIO, (2008). *Gender Representations in an EFL Textbook*.

MITCHEL, ANDREE, (1995). *Feminizm* (Şirin Tekeli, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

NEGİZ, BEGÜM, (2019), “2010-2015 Yılları Arasında Türk Sineması’nda Komedi ve Kadın”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo, Televizyon Ve Sinema Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

ÖRTLEK, MUHAMMET ve TEKELİOĞLU SERHAT, (2013), “Türkiye’de Siyaset ve Kadın”, *Sosyal ve Beşerî Dergisi*, 5, (2), 278-287.

ÖZDEMİR, OSMAN, ÖZDEMİR, PINAR GÜZEL, KADAK, MUHAMMED TAYYİP VE NASIROĞLU, SERHAT, (2012), “Kişilik Gelişimi”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(4): 566-589.

ÖZDEMİR, BANU, (2012), “Hükümet Kadın”,

<http://www.beyazperde.com/filmler/film-214688/elestiriler-beyazperde/> (Erişim: 27 Ağustos 2019)

ÖZKAN, TURKER ve LAJUNEN, TIMO, (2005). “Masculinity, Femininity, and the Bem Sex Role Inventory in Turkey”, *Sex Roles*, 52, ss. 103-111.

PETMAN, JAN JINDY, (1996), “Worlding Women: A Feminist International Politics”, Routledge, Londra’dan aktaran Öztürk, Z., A. (2012). “Uluslararası Siyasette ve Karar Alma Mekanizmalarında Kadın”, *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 3(1)

PLANTE, ISABELLE ve THEORET, MMANON, (2009), “Student gender stereotypes: contrasting the perceived maleness and femaleness of mathematics and language”, *Educational Psychology*. 29, No. 4, ss. 385-405.

RATHZEL, NORA, (1994), *Gender and Racism and Discourse*, In Wodak, R. (Eds), *Gender and Discourse*. London : Sage Publications, ss. 57-79

REYNOLDS, ANDREW, (1999), "Women in the Legislatures and Executives of the World: Knocking at the Highest Glass Ceiling", *World Politics*, Vol. 51, No. 4 (Jul., 1999), Cambridge University Press

ROBINSON, JENNY, (1995), *Act of Omission: Gender and Local Government in the Transition, Agenda*, 11(26), ss. 7-18.

SAMMONS, AIDAN, (2008), *Gender: psychodynamic theory. Developmental psychology*.

SANCAR, SERPİL ve BULUT, AYÇA, (2006). *Turkey: Country Gender Profile*

SUNAR, DIANE, (1982), "Female stereotypes in the U.S. and Turkey: An application of functional theory to perceptions in power relations", *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 13

SWANN, JOAN, (1992), *Girls, Boys and Language*, London: Blackwell Publications, 92

SWINGEWOOD, ALAN, (1998), "Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi", Çev. Akınhay, Osman, 2. Baskı, Bilim ve Sanat Yayınları.

ŞAHİN, FUNDA, (2011), "Kadınların Siyasal Katılımları Çerçevesinde Kadın Meclislerinin Yerel Siyasetteki Etkinlikleri ve Üye Profilleri", Uzmanlık Tezi, T.C Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.

ŞAT, FULYA, (2019), "Ergenlerin Toplumsal Cinsiyet Rol İhlallerine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi", Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Genel Psikoloji Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

ŞEN, NUSRET, (2015), "Hükümet Kadın 2", <https://ortakoltuk.com/film-elestirileri/hukumet-kadin-2> (Erişim: 27 Ağustos 2019).

TALBOT, MARY, (1998), *Language and Gender*, Cambridge, Polity Press

TAŞ, GÜN, (2016), "Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri", *Akademik Hassasiyetler*, Mayıs.

TEKEŞ, GÜZİN, (2013), <https://eksisinema.com/hukumet-kadin-2-2013-cok-konusup-hicbir-sey-soylememek/> (Erişim tarihi: 27 Ağustos 2019)

TOKSABAY ESEN, ASLI ve MEMİŞOĞLU, OYA, (2007), "Siyasetin Cinsiyeti", *Politika Notu*, 5, (34), 1-18

UNITED NATIONS, (2010), *The World's Women 2010: Trends and Statistics*, New York

UNITED NATIONS, (2015), *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*, UN Women

UNITED NATIONS, (2016), *Gender Mainstreaming*, UN Women

WARDHAUGH, RONALD, (1992), *An Introduction to Sociolinguistics*, Oxford: Blackwell Publishing

WEITZMANN, LEONERE, (1972), "Sex Role Socialization in Picture Books for Pre-school Children", *The American Journal of Sociology*, 776 (6), ss. 1125-1150.

WODAK, RUTH, (1997), *Gender and Discourse*, London : Sage Publications, 30

YARAMAN, AYŞEGÜL, (1999), *Bir Demokrasi Tartışması, Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili (1935-1999)*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

YAYLI, HASAN ve EROĞLU, GÜLÇİN, (2015), "Yerel Katılım Bağlamında Türkiye’de Kadın Temsili", *International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS)*, 3, 504-524.

YUNUSOĞULLARI, BEYZA, (2018), "Examining The Relationships Between Attitudes Towards Gender Roles, Cognitive Distortion and Psychological Well Being Level of University Students", Yeditepe University Institute of Educational Sciences Master Program in Guidance and Psychological Counseling

YUKSEL, SABAH DERYA, (2010), "Sinemada Ulusal Kimliğin Pekiştiricisi Olarak Kadınlar", *Selçuk İletişim*, 6, 3 ss. 85-99.

İnternet Kaynakları

http://real.mtak.hu/25124/7/concept_of_discrimination_nowadays.pdf (13 Haziran 2019).

<http://larrywillmore.net/discrimination.pdf> (13 Haziran 2019)

<http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30707> (16 Haziran 2019)

<http://hdr.undp.org/en/composite/GII> (15 Haziran 2019)

<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2012-99-1179> (13 Haziran 2019)

<http://kadinrastirmalari.kadem.org.tr/kadinlarin-siyasete-katilimi-ve-katilimi-artirmaya-yonelik-stratejiler/> (16 Haziran 2019)

<https://tr.sputniknews.com/turkiye/201807121034247985-tbmm-kadin-erkek-iyi-parti/> (14 Haziran 2019)

<http://kasaum.ankara.edu.tr/files/2013/02/Toplumsal-Cinsiyet-İstatistikleri-2013-TUİK.pdf> (22 Haziran 2019)

<http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/gila-benmayor/yerel-secimlerde-bir-kez-daha-kadinin-adi-yok-41171400> (22 Haziran 2019)

<http://w3.unece.org>. (22 Haziran 2019)

<https://www.turkinfo.nl/haber/tarimin-kucuk-dev-ulkesi-hollanda-2018-yilinda-90-milyar-avroluk-tarim-ihracati-yapti/24085/> (23 Haziran 2019).

<https://www.haberturk.com/tarim-ihracati-5-yilda-107-milyar-dolari-asti-2287360-ekonomi> (23 Haziran 2019).

https://www.aeinstein.org/wp-content/uploads/2013/09/PNVA_excerpts_for_Self_Lib.pdf (27 Haziran 2019).

<http://www.sosyalistfeministkolektif.org/web-yazilari/sinemada-kad-n-filmleri-icinde-oezne-kad-n/> (2 Ekim 2019)

ÖZGEÇMİŞ

